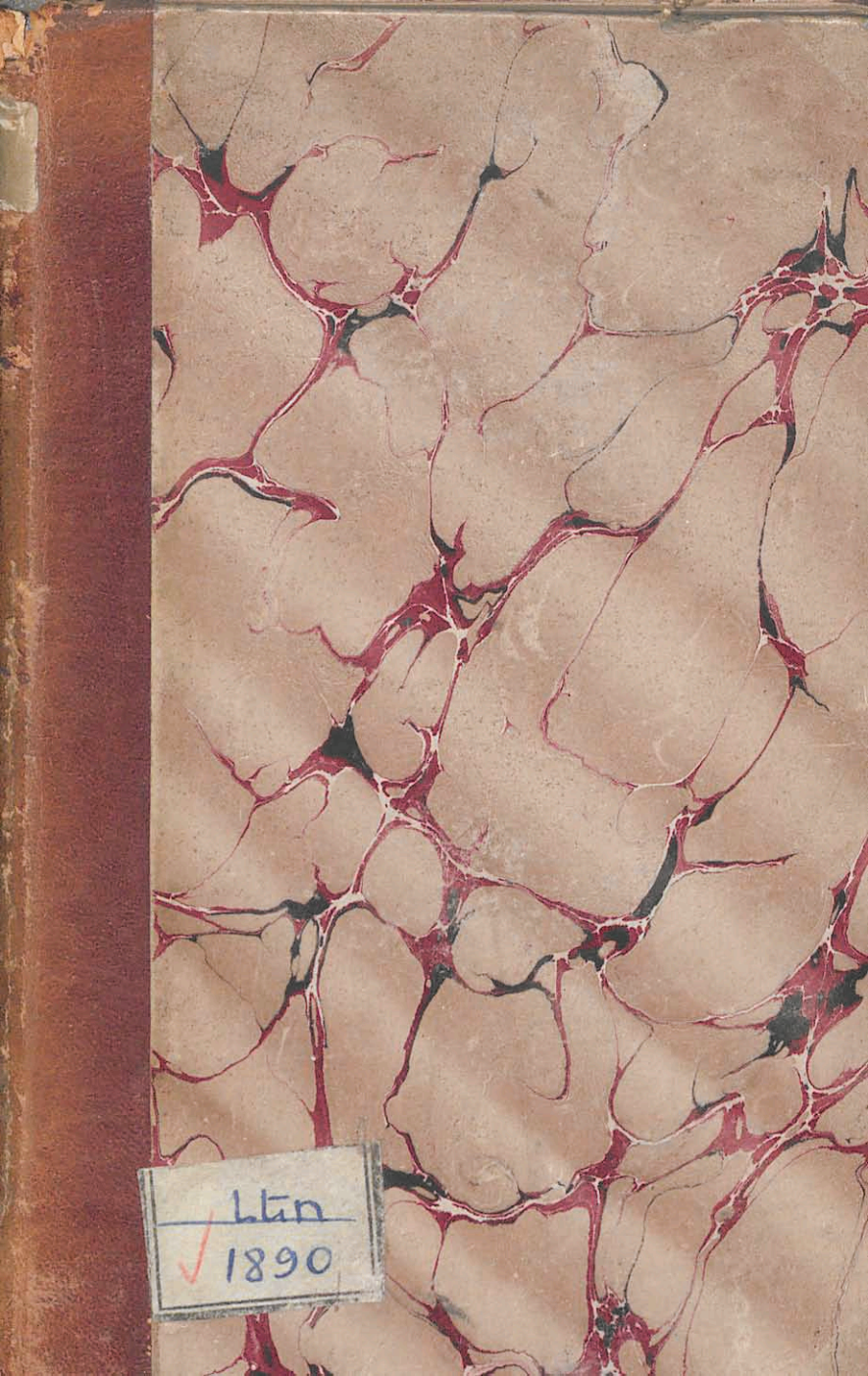

Utn
✓ 1890

1999

1999

185

ՄԱՐԷՏԸ

ՍՊԵՐԱՊԵՏԻ 178

ԵՂԲՕՐ ՀԵԹՄՈՅ ԼՈՒԶՆՈՅ

ԵՐԲԸՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՊԵՏԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԸՅ Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԵՒ

ՀԱՅՈՑ ՄԵՆԸՅ

ԸՍՏ ԿԱՐԳԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅ

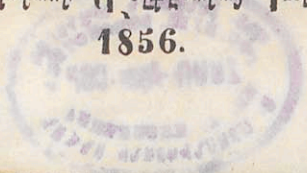
НЕВАТАРЪ ПОСЛАНИЕЦЪ

ԱՆԱԴԵՄԻԿՈՍ
ՀԱԿՈՐ Հ. ՄԱՆԱՂԵԱՆ

Ի ՄՈՍԿՈՒԼ

Ի Կապուսինի Ալեքեմարայ Գաբիէ:
1856.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ:

на основаніи отзыва Адъюнкта С. Петербургскаго Университета
Бероева, съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ
Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. Санкт-
петербургъ. Апрѣля 5 дня, 1856 года.

Ценсоръ Н. Елагинъ.

к. 8678

683

Ursachen Obergangswasser

31 4.
ՅԻՇԼՏԵԿ ՀՈԳԻՈՅ

ՊԵՅՆՈՒՆՓԵՅԼ ԿՈՄՄԻ

ԵՒ ԱՍԳԵՏԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԿԱՐԳԻ

ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԱՑԻՈՅ

ՏԵԼՈՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԼԵՂԱՐԵԱՆՅ

ԵՒ ԵՂԲՕՐ ՆՈՐԱ

ՏԵԼՈՒՆ ՅՈՎԼԿԻՄԱՅ ԼԵՂԱՐԵԱՆՅ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՅ

611
ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ

Ի ՄՈՍԿՈՒԱ

ՆՈՒՐԵԱԼ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ՍՈՒՅՈՒՄԱՐԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԻԱՆԵՐ ԵՐԿԱՆԵՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

7/890.60

28 1897

ՅԼՈՒՆՔԼԻՄՆ

Պատմաբանս այս անուամբ և եթէ էր ծանուցեալ բազմաց 'ի մերոց մատենագրաց, գուցէ և ամենեցուն. քանզի Սիբայէլ Ա. Չամչեան յիշատակէ զնա 'ի շարս այնոցիկ հեղինակաց՝ որոց գրուածք չէին հասեալ 'ի ձեռս իւր (1): Իսկ արդ յերևան գայ նա և իւրովն գրաւորական երկասիրութեամբ, Պատմութեամբս ասեմ՝ զոր փութամն հրատարակել տպագրութեամբ 'ի վաշեղումն բարեմիտ վերծանողաց և բանասիրաց Լ. Ղզիս մերոյ:

Ի բուն բանից հեղինակիս ցուցանի, թէ էնա Սմբատ Սպարապետ Ղաունդստապէն (2) կուչեցեալ՝ եղբայր հեթմոյ Լ. արքային հայոց, այն՝ որ յամի Տեառն 1246 կամ 1248 'ի

(1) Ի Պատմ. Հայ. հատ. Խ. յեր. 18.

(2) Զանունս Ղաւնդստապէն կամ Ղաւնդստապէս կամ Ղաւնդստապէն (որ է բառ Լատինական, և նշանակէ Լիւթստապէս - Шталмейстер) եբմե անուն պատուոյ տային հայր մեծի Սպարապետի 'ի ժամանակս Ռուբինեանց:

նմին իսկ 'ի Հեթմոյ իբրև դեսպան առաքեցաւ
առ Ղախուբ կամ Ղաչուկ Սյան (Թ)աթարաց՝ 'ի
նորոգել ընդ նմա զգաշն խաղաղութեան, և 'ի
խնդրել զքանի մի քաղաքսն Հայոց՝ զորս առեալ
էին (Թ)աթարք 'ի ձեռաց Լ՝միրային Լ՝կոնիոյ (1):
Եւ զայս պատմէ նա ինքն Սմբատ պարզ բանիւ
յասելն (յեր. 115). » 'ի Թուին ողէ գնացի
ես Սմբատ Ղուսնդուստապը 'ի (Թ)աթարն. և
'ի Թուին ողթ դարձայ առ իմ եղայրն Հե-
թում Թազաւորն (2) »:

(1) Տե՛ս 'ի Պատմ. Հայ. Չամչ. հատոր Դ. յեր. 222.

(2) Վկայէ այսմ և Հեթում Պատմիչ ('ի գլ. Եգ.) բայց 'ի
զիրո նորա անունս Սմբատ՝ 'ի պատճառս Թարգմանութեանն
'ի Գաղղիական լեզուէ 'ի Լատին և 'ի Լատինէ 'ի Հայ՝ փոխեալ
է 'ի Սեմեթապ, (որդէս և անունս Սըրղանդ՝ 'ի Սեմար-
գանդ, և անունս Շապուհ՝ 'ի Շաւորէաս, եւ):
Բանն յիշատակեալս Պատմչի այս է. » Յամի Տեառն 1253,
արքայն Հայոց տէր Հեթում. . . . խորհեցաւ անձամբ երթալ
առ ինքնակալն Թաթարաց, զի առաւել զիւրաւ գոյէ զչնորհ
և զսէր նորա, և մարթացի կրել զգաշն խաղաղութեան ընդ
նմա: Այլ նախ առաքեաց զպարսն Սինկաղա Ղուսնդու-
ստապն Թազաւորութեան Հայոց զիւր մտերիմն, զի հրաման
առեալ անբոյթ կարացէ երթալ. ուստի այն սա եղբայր
արքայի դնաց առ ինքնակալն Թաթարաց՝ լնուլ բարւոք ըզ-
դարձս պաշտաման իւրոյ. և յետ չորից ամաց դարձաւ 'ի
Հայս՝ պատմել զոր ետեան և զսր լուաւ »:

Նա ինքն ուրեք ուրեք յընթացս պատմու
թեանն ծանօթս տայ սակաւութ և զայլոց գործոց
իւրոց՝ մերթ յառաջին դէմ և մերթ յերրորդ
դըն կարգելով զբանսն. զոր օրինակ (յեր. 113.
114) »Ժողովեաց (Քայի խորով Շահն) հե-
ծեւ, և առաջնորդութեամբ պարոն Կոստանդնայ
Նամբրոնի տիրոջն՝ մտաւ ընդ Պապաւոնին լեա-
ռնն 'ի վայր, ու այրեաց զամէնն : Եւ թա-
գաւորահայրն պարոն Կոստանդին ու Սմբատ
Գունդուստապըն եկին մտան 'ի Տարսուս . և
թագաւորն իւր հեծելովն կայր 'ի յՆաանա :
Թուրքն սղարեաց զՏարսուս . իջան 'ի դարոտն
հետ գետին , գերեցին զամէն երկիրն . և կե-
ցան վեց օր . և ապա եւ ածին՝ որ ելնէին
ընդ Կուկկայ կապանն : Թագաւորն հեծելովն
'ի հետ եւ, և թագաւորահայրն , և Սմբատ
Գունդուստապըն , և հասին 'ի տեղ մի՝ որ
Սայծաւ ասեն : Նա դարձան անթիւ շատ 'ի
յետ . մեք դիպաք (զօրաց թշնամւոյն) ու խ-
տուծով խանգրեցաք , և կոտորելով վարեցաք
ինչվի Պուտանդէ . . . : Ի թուին ողե արա-
րին շատ ժողովք , ու եկին մտան ընդ Կու-
կըլկայ կապանն երկու հարիւր և վաթսուէն հա-
ւար) մարդ . և բոլոր պատեցին զՏարսուս :
Թագաւորահայրն , և ես Սմբատ Գունդուս

տապլս, մնաք 'ի Տարսուս: Ալ եթէ զամէն
նեղութիւն բաբնաց ու զկու գրեալ էաք,
նա կարի շատ էր լեալ: Հենց որ 'ի Սլըր
մօին դեհն ու 'ի Սլըրեւին՝ աղէկ նետընկէց
մի՝ փլուցին զսարիսպն, շատք մեռան յեր-
կուց կողմանցն, բայց 'ի դրացե՝ (իմն՝ ար-
տաքուստ, յերկըցն արտաքոյ) հարիւրապա-
տիկ. զի ունէաք ընդ ներքս աղէկ Պլանկի
չարխուորք: »

Հայելով և յայլ հատուածս ինչ բանից որ
'ի մատենիս՝ տեղեկանամք, նախ՝ թէ եկաց նա
առ ժամանակօք երկուց թագաւորաց մերոց,
Հեթմոյ Ա. և Աւոնի Պ. յորոց առաջինն
թագաւորեաց 'ի 1224 ամէ Տեառն ց1268,
և երկրորդն՝ 'ի 1269 էն ց1288: Արկրորդ՝
թէ էր մի 'ի մոերմագոյն սիրելեաց նախայի-
շատակեալ արքային մերոյ Աւոնի, և մեծարոյ
յոյժ յաջս նորա, որպէս ինքն իսկ խոստովանի
ասելովն (յեր. 98. 99). » Ար արքայն Աւոն
իմաստուն և հաճարեղ, զուարթ տեսով, և
առատասիրտ 'ի հեռաւորս և 'ի մերձաւորս՝ 'ի
մեծամեծս և 'ի փոքունս՝ 'ի վաներս և յեկեղե-
ցիս՝ յիշխանս և յուամիկս. . . : Ալ իմանայր՝
թէ գոյ այր իմաստուն, և գիտուն, և աջող
'ի գործ կամ 'ի զինուորութիւն, կամ 'ի

խօսս և 'ի պատասխանիս, յղէր և կոչէր խոստ
մամբ, և հանգուցանէր պարգեօք. յորոց մի
էս եմ Սմբատ Սպարապետ՝ Թարգմանող
տառիս: »

Օմահուանէ Պատմաբանիս, և զհասակէն՝
յորում վախճանեցաւն, գիտե՛լ արժան է. զի
Սիբայէ՛լ Ս. Չամչեան 'ի խօսելն զՍմբատայ
Սպարապետէ՝ զեղբօրէն Հեթմոյ Մ. չասէ՝ Թէ
նա ինքն է պատմիչն Սմբատ (քանզի և չկարէր
իսկ ասել, ըստ որում չունէր զնորա գրուած
սըն 'ի ձեռին). սակայն զարիական մահուան նորա
զպատմութիւն լիագոյն հանգամանօք աւանդէ՝
առեալ 'ի յիշատակարանէ Ռամանոսի Ժամս-
նակից վարդապետի և յայլոց գրուածոց՝ օրինակ
զայս. » Եհաս, ասէ, գուժկան (առ արքայ
Ս. Լևոն Պ. յամի Տեառն 1275), եթէ Մ. միրայն
Եգիպտացոց. . . . Ժողովեալ անհամար զօրս՝
վերստին գայ այսր զայրացեալ: Օայս լու-
եալ Ս. Լևոնի՝ Ժողովեաց զզօրս իւր, և բազում
բանիւք յորդորեալ զնոսա՝ քաջալերեաց մար-
տընչիլ գոնէ 'ի վերայ հաւատոյ: Եւ իբրեւ
լուր եհաս՝ Թէ մօտ են Եգիպտացիք մտանել
յաշխարհն Սիւլիկիոյ, բաժանեաց զզօրսն 'ի
վեց գունդս. զմին էառ ինքն. զերկրորդն ետ
'ի ձեռս հօրեղբօր իւրոյ ծերունւոյն Սմբատայ,

որ Սպարապետն էր՝ և Ղաուդստապէն կոչուիւ
 և զայլն 'ի ձեռս այլոց : Սմբատայ հրամա-
 յեաց ելանել նախ իւրով սակաւաձեռն զնդաւ
 ընդդէմ Լգիպտացւոց . և զայլ գունդս եղ-
 'ի դարանս շուրջանակի . և ինքն դիմեալ ընդ
 զանխուլ ճանապարհ՝ էանց 'ի յետին կողմն
 զօրուն Լգիպտացւոց : Եւ իբրեւ սկսան Լգիպ-
 տացիք դիմել 'ի ներքին սահմանս Եիւփկիոյ ,
 եւ ընդ յառաջ նոցա Սմբատ զնդաւ իւրով :
 Օգայն տեսեալ նոցա՝ կարծեցին , թէ այնչափ
 միայն իցեն զօրք հայոց . վասն որոյ վստահու-
 թեամբ յարձակեալ 'ի վերայ նոցա՝ սկսան մար-
 տնչիլ և վանել զնոսա : Եւ 'ի շփոթել հայոց
 զյարձակմանս նոցա՝ հասին և դարանամուտքն
 ըստ ժամադրութեան իւրեանց շուրջանակի .
 եհաս զկնի և Լեոն . և ամենեքին 'ի մէջ փա-
 կեալ զԼգիպտացիսն՝ կոտորեցին զնոսա 'ի
 բերան սրոյ . և այնչափ եղեն անկեալքն 'ի
 նոցանէ , մինչև դիականց նոցա խափան լինել
 փախստեան մնացելոցն : Եւ 'ի զերծանիլ անդ
 զօրագլխի Լմիրային սակաւութեամբ , պնդեցաւ
 Սմբատ զհետ նորա . այլ 'ի սաստկագոյնս ար-
 շաւելոյ երիվարին՝ ուժգին հարեալ զոտն իւր
 զծառոյ՝ վտանգեցաւ . և ոչ կարացեալ տանիլ
 ցաւոյն վասն ծերութեան՝ դարձաւ յետս .

և. կացեալ աւուրս քանի մի՝ մեռաւ (¹) : »

ԼՆՍՕՐԻՆԱԿ ահա յաղթական փառօք կնքեաց
զերեկոյացեալ կեանս իւր՝ արժանին յաւերժա-
կան յիշատակի մերս Պատմաբան Սպարապետ
յամի Տեառն 1275:

Թէ քանի՜ ամաց էր նա 'ի մեռանէն , այս
ոչ նշանակի ճշդիւ 'ի նախայիշատակեալդ պատ-
մութեան . այլ զի 'ի մատենի աստ տեսննի ու-
րոյն ժամանակ ծննդեան նորա նշանակեալ , ըստ
որում ասի (յեր. 106) . » 'ի Թուին Հայոց ո՞ճէ
(այն է ամ Տեառն 1208) ծնաւ Սմբատ Ղառն-
դուստապէն՝ Թարգմանող (²) պատմութեանս » .
յայտմանէ ինքնին 'ի յայտ դայ՝ Թէ էր նա 'ի
մեռանէն՝ 66 կամ 67 ամաց :

Որովհետեւ ըստ վերագրելոցս՝ մահ Պատ-
մաբանիս եղև յամի Տեառն 1275 , երևի՝ Թէ
ցայն վայր և եթ կարաց նա հասուցանել զՊատ-

(1) 'ի Պատմ . Հայ . հատ . 7 . յեր . 277 . 278 .

(2) Աստանօր , որպէս և 'ի միւսումն հատուածի՝ որ 'ի վեր
անդր 'ի մէջ բերաւ , չէ՛ պարտ զբառդ Թարգմանող՝ իմանալ
վերածող կամ իրիող զբան 'ի միոյ լեզուէ յայլ , այլ՝
ճարտող կամ պարփող . զի և ըստ սցսոյիկ նշանակութեանց
'ի կիր առնուն մեր նախնիք զբառդ Թարգմանէլ , որպէս ցու-
ցանէ օրինակօք նորատիպ ընդարձակ բառարանն լեզուիս :

մագրութիւն իւր՝ սկսեալ 'ի Թուականէն Հայոց 'Լ, ց'Ձ'Գ, այն է՝ յամէ Տեառն 955 ց1275: Լակ որ ինչ յետ այնորիկ պատմի ցԹուականն Հայոց 'ՁՁ և այսր ևս, Թուի լինել Շարունակութիւն յայլմէ ումեքէ, այս է՝ կամ 'ի Ռամանոսէ վարդապետէ 'ի վեր անդր յիշատակելոյ, և կամ յայլմէ յանժանօթ գրչէ, զոր՝ կարծեօք իմն համարելով Ս. վարդապետի 'Չամչեան՝ Թէ իցէ Սմբատ Կիւլիկեցի, զհատուած մի բանից նորա 'ի մէջ բերէ 'ի պատմելն զարշաւանս Եգիպտացւոց յաշխարհն Կիլիկիոյ յամի Տեառն 1335, կամ 'ի Թուին Հայոց 'ՁՁԳ (1): Յաւելուած 'ի Շարունակողէն Թուի լինել և այն՝ որ կայր 'ի վերնագրի մատենիս զկնի այլոց բառից օրինակ զայս. » Եւ յայտն ժամանակէ ժամանակագրութիւն » որոյ փոխան 'ի տպագրութեանս պատշնձ՝ դատեցաւ դնել » Պատմութիւն ըստ կարգի ժամանակաց », հայելով յայն՝ զի երկուցունցն ևս գրուածք՝ յիշատակութիւնք անցից միայն են ըստ կարգի ժամանակաց, կամ պարզ ևս ասել՝ կարճառօտ ժամանակագրութիւնք:

Տպագրութիւն մատենիս եղև ըստ միոյ և եթ գրչագիր օրինակի՝ զոր ունէի 'ի ձեռին:

(1) 'ի Պատմ. Հայ. հատ. 4. յեր. 335.

Աստի և չհամարձակելով առանց բաղդատու
 Թեան ընդ այլում օրինակի՝ ըստ մտի ինչ առ
 եւ ուղղագրութիւնս, ուշ եղի պահել յամե
 այնի զհարազատութիւն բնագրին, մինչև ըզ
 րոնարհմունս անգամ բայից և զհոլովս ինչ ան
 ւանց՝ որք բազում ուրեք ըստ ձեոյ աշխարհիկ
 լիզուի այնր ժամանակի եղեալ էին, անփոփոխ
 ոյնութեամբ պահել ջանացայ: Սիայն զյայտնի
 առասխալս գրչի և զկետադրութիւնսն ուղղել
 ըստ կարի՝ ոչինչ խղճեցի, ակն ունելով՝ Թե
 անբասիր կացուցէն զիս յայսմ բարեմիտ ըն
 Թերցողք. յորոց 'ի վայելումն՝ Թէ Տէր յա
 ղողեացէ՝ 'ի մտի ունիմ յորժամ ձեռնհաս գը
 յայց՝ 'ի տիպ արձանացուցանել հետ զհետէ և
 լայլ գրչադիրս առաջնոց բարեվաստակ մատե
 ադրաց Ղզգիս՝ որք արդէն առ իս կան, և որք
 ւնին հասանիլ յիմ ձեռս: Այլ այս յայն սակս՝
 ի մի՛ պատուական գանձքն այնօրիկ՝ իբրու Թա
 ւուցեալք 'ի խորս երկրի՝ անօգուտ մնացէն:

ՍՄԲԵՏԵՅ ՍՊԵՐԵՊԵՏԻ

ԵՂԲՕՐ ՀԵԹՄՈՅ ԱՌԱՋՆՈՅ

ԵՐԲԵՅԻ ՀԵՅՈՅ

Պատմութիւն Յոնաց 'ի Կոստանդնուպօլիս ,

և Հայոց Մեծաց ,

ըստ Կարգի Ժամանակաց :

Ի Ժամանակս Թադաւորութեանն Յունաց
Ռամանոսի որդւոյ Կոստանդեայ, և 'ի հայրապե-
տութեանն Հայոց տեառն Լ'նանիայի, և յիշխա-
նութեանն Պարսից Սահմուտ սուլտանին, և 'ի
Թուականին Հայոց ն, Թադաւորէ Ղադիկ Բադ-
րատունի տանն Հայոց , որ էր որդի Լ'շոտոյ . և
Լ'շոտ՝ որդի Լ'բասայ . և Լ'բաս՝ որդի Սմբատայ .
Լ'շր Թադաւորս այս՝ քաջ, բարետեսիլ և ահար-
կու, ողորմած և քաղցր 'ի վերայ ամենեցուն ,
շարդարեալ ամենայն բարեձեւութեամբ՝ հան-
դոյն նախնի Թադաւորաց սրբոց , և յաղթող
'ի պատերազմունս Թշնամեացն Քրիստոսի . որ

Կ .

և օգնականութեամբ Մատուծոյ զօրացեալ՝ խաղաղացոյց զաշխարհն ըստ իւրաքանչիւր կերպի, զեկեղեցականս և զիշխանս, զուամիկս և ուր ընդ իշխանութեամբ նորա էին. պայծառացան և եկեղեցիքն խաւարեալ և կործանեալ յաղգացն Սահմետի, և ամենեքեան առ հասարակ գոհանային զտեառնէ Մատուծոյ:

ՆԺ.

Իսկ 'ի Թուականութեանն Հայոց ՆԺ հարկաւորեալ հայրապետն սուրբ և ամենայն իշխանք Ղազկայ, և առաքեալ դեսպան առ կաթողիկոսն Մղուանից տէր Յովհաննէս, և առ Թաղաւորն նոցա Փիլիպէ, կոչեցին դալ 'ի յօծումն Թաղաւորին Ղազկայ. որոց եկեալ քառասուն եպիսկոպոսօք և բազում իշխանօք. և միաբանեալ՝ օծեցին զՂազկի Թաղաւոր Հայոց: Օր թէպէտ ունէր զիշխանութիւնն, այլ ոչ էր ընկալեալ զԹաղ Թաղաւորութեանն 'ի գլուխ իւր: Եւ եղև ուրախութիւն և հանդէս մեծ յաւուրն յայնմիկ 'ի քաղաքն Մնի. և կատարեալ զաւուրս ուրախութեանն՝ դարձուցանէին զկաթողիկոսն և զԹաղաւորն մեծամեծօքն յաշխարհն իւրեանց մեծաւ պատուով:

ՆԺԲ.

Իսկ զկնի երկուց ամաց մեռաւ Թաղաւորն Յունաց Ռամանոսն, և Թողոյր որդիս երկու՝ զԱլասիլ և զԼոստանդին: Եւ զկնի նորա Թա

գաւորեաց Նիկիֆօռ . և զորդին նորա պատուէր առ իւր զգուշութեամբ և պատուով : Եւ սա այր սուրբ և առաքինի և գեղեցկատեսիլ, և 'ի պատերազմունս քաջ և յաղթող, և ողորմած յոյժ : Սորա ժողով արարեալ՝ եկն յաշխարհն Նիկիեցւոց 'ի վերայ զօրացն Տաճկաց . և էառ զմայրաքաղաքն Տարսոն, զԼ'տանա, և զՍ'սիս, և զԼ'նաւարդայ . և կոտորեաց զզօրն մինչև 'ի դուռն մեծին Լ'նտիոքու . և դարձաւ մեծաւ յաղթութեամբ 'ի Կոստանդնուպօլիս :

Եւսկ 'ի թուին նժգ ժողովեցան զօրքն Նիկիայոց 'ի գաւառն Տարսն . և հարեալ կոտորեցին զզօրն Տաճկաց, և ըմբռնեցին զբազում իշխանս, և յայնմ հետէ ազատեցին զգաւառն զայն՝ յիշխանութենէ աղտեղի ազգին Ս'ահմետի :

Եւ զայսու ժամանակաւ գնաց վարդապետն Նիկիոց Ղ . Էոնդ 'ի Կոստանդնուպօլիս, և խօսեալ ընդ վարդապետն Յունաց, անպարտելի երևեալ 'ի մէջ նոցա, և ընկալեալ պարգևս 'ի թաւ գաւորէն՝ դարձաւ յաշխարհն Նիկիոց : Սա թարգմանեաց զպատմութիւն մատին սուրբ առաքելոյն Պետրոսի, որ բերաւ 'ի Նիկիայ :

Յայնմ ժամանակի մատեան առ թագաւորն Նիկիֆօռ աղտեղի Կրտերն, և չարախօս եղէն առ նա վասն Նիկիոց, եթէ Նիկիոյ ոչ ունին զուղ-

ղափառ հաւատս, և ոչ կատարեն զօր ծննդեանն
 Վրիստոսի, և ոչ զտօնախմբութիւն սրբոց :
 Եւ Թագաւորն Թէպէտ և յոյժ սիրէր զՂազիկ,
 այլ պատրեալ 'ի չարասէր և յանմարդի դասուցն՝
 ցասնոյր . և զօրու ծանու յարուցեալ գնայր
 յաշխարհն Հայոց՝ ջնջել առ հասարակ զՀայաս-
 տան զազգս : Օ՛ր լուեալ Ղազկայ՝ հիացեալ
 զարմանայր յոյժ, եթէ զիճրդ այսպիսի քրիստո-
 նեայ արքայ գայ խրոխտալով և բարկութեամբ 'ի
 վերայ եկեղեցւոյն Վրիստոսի : Լսաւ հրամայէր
 և նա ժողովել զզօրան Հայոց 'ի պատրաստութիւն
 պատերազմին : Իսկ Թագաւորն Նիկիֆօս զօրօք
 ելանէր յարևելս . և մինչ հասանէր 'ի քաղա-
 քն Ռիւթանացւոց Նիկիա, հայրապետ քաղաքին
 հարցանէր զպատճառս գնալոյն . և արքայն պատ-
 մէր զպատճառն կարգաւ . և սուրբ հայրապետն
 ծանուցանէր Թագաւորին զուղղափառ հաւատս
 Հայաստանեայց եկեղեցւոյ՝ զոր ունին անթերի
 առ սուրբ Երրորդութիւնն և մի Լստուածուն, և
 առ Վրիստոսի մարդեղութիւնն : Օ՛ր ծա-
 նուցեալ Թագաւորին ճշմարտութեամբ, և տե-
 ղեկացեալ 'ի սուրբ հայրապետէն յաղագս քա-
 ջութեան Ղազկայ և զօրացն Հայոց, և որպէս
 'ի քնոյ զարթուցեալ 'ի զուր ցասմանէն՝ դոհա-
 նայր զՏեառնէ, որ խափանեաց զանիրաւ պատե-

րազմն : Այլ հրամայէր հայրապետն գրել առ Պա-
զիկ զսրտաճառս գալստեանն . և առնէր սէր և
միաբանութիւն 'ի մէջ երկուց թագաւորացն ,
զոր և արալն իսկ . և դարձան յիւրաքանչիւր
տեղիս :

Իսկ 'ի թուին Հայոց նժը խորհեցաւ կինն 'Նժը .
'Նիկիֆօռայ խորհուրդ չար . և զայր ոմն մա-
հապարտ՝ որ յաքսորս էր 'ի կղզւոջ միում՝
Յովհաննէս անուն Սմշկիկ , գաղտ առաքեալ
հանէր՝ որպէս թէ հրամանաւ թագաւորին . և
եբէր 'ի Կոստանդնուպօլիս՝ առանց գիտելոյ
թագաւորին . և 'ի ծածուկ առնէր ընդ նմա
խորհուրդ սպանանելոյ զթագաւորն . և խոստա-
ցաւ լինել նմա կին , և նստուցանել զնա յաթու-
թագաւորութե : Օր յանձն առեալ 'Սմշկիկն՝
հաւանեցաւ առնել զկամս անօրէն թագաւորին :
Այլ զայս առնէր չարարութեամբ կինն յաղազս վաւա-
շտ իւրոյ ցանկութեանն . քանզի թագաւորն ողջա-
խոհ էր և պարկեշտ 'ի մարմնական ցանկութիւն ,
և ոչ կատարէր զանասհման յուզումն իւրոյ չար
ցանկութեանն անխափան : Իսկ թագաւորն ունէր
սովորութիւն , զի 'ի խաղաղական ժամու հան-
գըստեան երեկոյին մօտանէր 'ի սենեակն օթանոցի
իւրոյ առանձինն , և ընթեռնոյր զգիրս Եստուա-
ծաշունչս . և ապա յարուցեալ առնէր զսովորական

աղօթս իւր, և տարածեալ յանկողնի ննջէր: Խակ
կինն աղտեղի յերեկոյին՝ մինչ ընթեռնոյր թա
գաւորն զգիրսն՝ եկեալ նստէր մերձ, և շաղա
պատէր զթագաւորաւն. և առեալ զսուսեր թա
գաւորին՝ կապէր փոկօքն պնդագոյն անելանելի,
և ելանէր արտաքս առ խորհրդակիցսն իւր: Աւ
եկեալ՝ Սմչկիկ ծածկաբար՝ վազեաց 'ի ներքս
'ի սենեակն՝ ուր էր թագաւորն. զոր տեսեալ
թագաւորին՝ զարմացաւ, և ասէ « շոն կատաղի,
զինչ ուզես աստ » . և առեալ 'ի ձեռն զսու
սերն՝ ոչ կարաց հանել: Հայնժամ Սմչկիկն
դաշնաբար յարձակեալ՝ խողխողեաց սրով զմար
մին սուրբ թագաւորին, որ ունէր այծազգեստ 'ի
վերայ մարմնոյն՝ ներքե թագաւորական ծիրա
նեացն. և այնպէս աւանդեաց զհոգին թաթաւեալ
յարեան: Օրոք տարեալ թաղեցին արժանաւո
րապէս պատուով և մեծաւ ողբովք 'ի սուրբ տե
ղոցն:

Աւ նստաւ թագաւոր անարժանն Սմչկիկ,
և հնաշանդեցոյց զամենայն աշխարհն Յունաց:
Խակ զորդիս Ռամանոսին փախոյց յանօրէն թա
գուհոյն 'ի Սասկաւան 'ի Հանձիթ գաւառին,
զի մի մահացու դեղօք սպանցէ զնս: Բայց վս անի
րաւ մահուան՝ Նիկիֆօռայ 'ի մեծ արտմոլթի էր
թագաւորն Սմչկիկ զամ աւուրս կենաց իւրոց:

Իսկ յորժամ եղև Թուականն նի, մեռաներ
 արքայն Հայոց Ղազիկ խաղաղական մահուամբ :
 Եւ եղև հակառակութիւն 'ի մէջ որդւոց
 իւրոց Յովանիսի և Լճոտոյ . քանզի Յովանէս
 աւագ էր, և էր այր իմաստուն, այլ տարտամ և
 հեղձ գոլով, և Թուլամորթ 'ի պատերազմնէս
 և անկիրթ. իսկ Լճոտ՝ այր քաջ էր, անպարտելի
 և յաղթող 'ի պատերազմնէս : Իայց բռնակալեաց
 Յովանէս զաթոռ Թագաւորութեանն : Իսկ
 Լճոտ շրջէր զօրօք, և աւար հարկանէր զբազում
 տեղիս, և նեղէր զքաղաքն Լճի . և գնացեալ
 առ Սենեքերիմ արքայն Սասպուրականի՝ որ էր
 երկրորդ Լպուսահլին որդւոյ Ղազկայ՝ Լճորու
 նի ազգաւ, և առեալ զօրս 'ի նմանէ՝ անցանէր 'ի
 լեառն Սարազ. և մտեալ 'ի վանս սրբոյ Սշանին՝
 երկրպագէր սուրբ խաչին և պատկերի սուրբ
 Լստուածածնին. և տայր պարգևս բազումս յոսկ
 ւոյն Լճաբացւոց . և արար զայն պահարան սրճն,
 զոր պարգևեալ էր նմա արքայն Իաբէլացւոց .
 և զայր հասանէր զօրօք բազմօք 'ի քաղաքն Լճի :
 Օր լուեալ Յովանէս՝ հանէր զզօրսն իւր 'ի
 պատերազմ ընդդէմ նորա. և ինքն նստէր 'ի գա
 հոյսն, որպէս և էր անհմուտ 'ի պատերազմի. և
 դըրդեալ քաղաքն ելանէին 'ի դէմ Լճոտոյ 'ի
 պատերազմն :

Իսկ ոմն իշխան 'ի Թագաւորէն Սլրաց եկէլ
 դեսպան առ Յովանէս . և յաւուր յայնմիկ
 անդ էր , և խոստանայր Թագաւորին և ասէր .
 » Թագաւոր հրամայեա՛ զի ցուցցեն ինձ զԼճոտ
 և ես առեալ ձեռամբ ածից զնա առաջի քո » :
 Եւ զայս ասէր այրն յաղագս քաջութեան անձին
 իւրոյ . զի էր այր պատերազմող : Եւ ասէր Թա-
 գաւորն . » մի՛ արհամարհեր զկորիւնն առիւծու ,
 մինչև տեսցես » : Եւ յորժամ ելին ճակատ առ
 ճակատ , իշխանն Սլրաց ձայն բարձեալ խնդրէր
 զԼճոտ . և լուեալ Լճոտոյ և զայրացեալ , ընթա-
 ցան առ իրեարս . և հարկանէր Լճոտ զնա սուսե-
 րաւն 'ի վերայ սաղաւարտին , և հերձէլ ընդ մէջ
 յերկիր ընկենոյր . և եղև սաստիկ պատերազմ :
 Եւ պարտեալ զօրք Թագաւորին՝ եղեն փախստա-
 կան . և Լճոտ զինի նեղէր , և ոչ ետ նոցա անկանել
 'ի քաղաքն , այլ ելից զամենեսին 'ի գետն :

Եւսա խորհեցան Պաշաւունիքն և Ռազրատու-
 նիքն առնել խաղաղութիւն 'ի մէջ երկուց եղ-
 բարցն : Յայնժամ սուրբ հայրապետն Լնանիա և
 իշխանք քաղաքին ելին առ Լճոտ . արարին խաղա-
 ղութիւն այսպէս . զի լիցի Լճոտ Թագաւոր Պրուց
 աշխարհին , և Յովանէս նստցի յԼնի . և եթէ
 յառաջագոյն մահ հասցէ Յովանիսի , Լճոտ լիցի
 Թագաւոր ամենայն հայոց : Եւ հաւանեալ Լճ-

շոտ, յայնժամ նստաւ Լճաս 'ի Կարս Թագաւորական իշխանութեամբ հրամանաւ Յովանիսի և Լճոտոյ, և Ղարգի՝ յաշխարհն Լղուանից. զի էին յազգէ Թագաւորաց. և կային 'ի հնազանդութիւն երկուց Թագաւորացն Յովանիսի և Լճոտոյ. և Լճոտ ոչ ժամանեաց մնանել յԼճնի զամենայն աւուրս կենաց իւրոց:

Իսկ իշխան ոմն Լպիրատ անուն, որդի հասաւ նայ, վասն մտերմութեանն զոր ունէր առ Լճոտ՝ երկեաւ գնալ առ Յովանէս. փախեաւ գնաց առ Լպուսահ և Վարսից զօրաւարն երկոտասան հազար հեծելով. և նա զառաջինն պատուով ընկալաւ զնա. ապա 'ի սարերելոյ իւրոց իշխանացն և յերկեղէ քաջութեան կասկածեալ՝ կորուսանէ զԼպիրատն գաղտնի 'ի զօրաց իւրոց. և իշխանն Սաբի առեալ զկինն և զորդիսն Լպիրատին, գայր մեծ սգով յԼճնի առ Յովանէս. և Յովանէս յոյժ ապաշաւեաց զանիրաւ մահ նորա. և տայ որդւոցն նորա և ամենայն զօրացն գաւառս և իշխանութիւնս:

Օայսու ժամանակաւ զօրապետն Վեմինաց բազում զօրօք հասանէր 'ի գաւառն հայոց յամուրն Բջնի: Աստակ Վալհաւունի սպարապետն հայոց՝ տէր Բջնոյ՝ որդւով իւրով Ղարիգորիւ և այլ փառաւորագոյն ազատօքն բազմեալ կայր 'ի գահոյն,

և ուրախացեալ 'ի գինարբուս՝ հայեր ընդ ճա-
 նապարհ լերինն . և ահա գայր ոմն Թէզ : Օր
 տեսեալ Սասակայ՝ ասէ . խապրբեր է այրն այն :
 Եւ հասանէր այրն 'ի դուռն բերդին , և մեծաւ
 աղաղակաւ ասէր . գերեցաւ ամենայն դաւառս :
 Յայնժամ յարուցեալ քաջն Սասակ , յանձն
 առնէր զտուն իւր և զամրոցն՝ Գրիգորի որդւոյ
 իւրոյ . և հաղորդեալ 'ի կենարար մարմնոյ և
 արեանն Քրիստոսի , հագնէր զբեհս և վառէր
 զինու 'ի կուի՝ հանդերձ ազատօք՝ որ մերձ պա-
 տահեցան . և ոչ ժողովեաց զզօրսն իւր բովանդակ .
 զի ունէր արս իբրեւ հինգ հազար : Եւ առեալ
 զՓիլիպէ , և զԳորգ Զորտուանէն , և զքաջն
 Սեհրան , կազմեցան 'ի պատերազմ հարիւր
 զօրօք միայն . և ելին գնացին դէմ այլազգեացն ,
 և պատահեցան բազում զօրաց , որք 'ի գեղ մի
 փախուցեալ էին՝ և լցեալ յեկեղեցին . և շուրջ
 առեալ կոտորէին իբրեւ զգառինս : Յայնժամ
 քաջն Սասակ գոչեաց զէտ առիւծ , և յար-
 ձակեցաւ 'ի վերայ այլազգեացն . և կոտորեցին
 'ի նոցանէ իբրեւ երեք հազար . և որք զերծան՝
 գնացին փախստական 'ի բանակն իւրեանց . և շար-
 ժեալ բանակն ամենայն դայ 'ի վերայ քրիստո-
 նէիցն : Իսկ նոցա զմահ յանձն առեալ՝ անկան
 'ի մէջ նոցա և հերձեալ զբանակն յայս կոյս և

յայն կոյս՝ արարին զարմանալի կոտորուածս :

Իսկ 'ի զօրաց այլազգեացն ելանէր այր մի ահա-
ւոր սե խափշիկ • զոր յաղագս քաջութե՛ն եօթն
գայլ անուանէին • և 'ի ձայն բարձր աղաղակէր և
ուզէր զԼ՝ ասակ, և գայր սե ըւըմբօլն դէմ Լ՝ ա-
սակայ • և Լ՝ ասակ յառաջ երեկ՝ Թրուին եղարկ զնա
'ի վերայ գլխոյն • որ յերկուս հերձաւ և անկաւ
յերկիր • մոլորեցան 'ի միմեանց զօրքն Լ՝ ասակայ •
և 'ի բազմութենէ զօրաց այլազգեացն ոչ գտա-
նէին զմիմեանս : Յայնմ աւուրն քաջն Սեհրան
սպանաւ 'ի պատերազմին • և Լ՝ ասակ պատուէր
զզօրսն բանակին , և ելեալ դառնայր յետս • և
զատեալ 'ի Թշնամեացն՝ հանգիստ խնդրէր • զի
յոյժ ձանձրացեալ էր 'ի պատերազմին • և հա-
սեալ 'ի քարանձաւ ինչ ննջէր : Իսկ այր ոմն
եկեալ գտանէր զնա , և գիտաց Թէ 'ի Թշնա-
մեացն է • և ուժով բախեալ ընկեց և ձգեաց զնա
'ի վերուստ 'ի վայր • և այնպէս կատարեցաւ քաջ
զօրականն Քրիստոսի :

Իսկ 'ի Թուին նիա զօրավարն Յունաց Պե- ՆԻԱ.
մեսկլոսն խաղացեալ բազում զօրօք գայր 'ի վե-
րայ քաղաքին Սեւտինոյ • և շատ ներդելով սովով
և ծարաւով՝ հաւանեցոյց զնա • և ելեալ գայ
'ի վերայ քաղաքին Տիգրանակերտի , որ կոչի
Լ՝միթ • և զօրքն Տաճկաց ելեալ ընդդէմ նորա

’ի պատերազմ, եղև խիստ կոտորուած ’ի դուռն քաղաքին . և պարտեալ զօրքն Տաճկաց՝ դարձան ’ի փախուստ , և մոինն ’ի քաղաքն . և զօրքն Յունաց մեծաւ յաղթուեամբ դարձան , և ելին բանակեցան առ ամին գետոյն՝ որ կոչի Մուսլ :

Յետ սակաւ աւուրց եղև Մստուածասաստ բարկութիւն յերկնից , և շնչեաց հողմն սաստիկ . մինչ զի մթացաւ ’ի մշջ աւուրն . և խաւարեցան աչք ’ի տեսանելոյ . զի կահն և կարասի զօրացն ’ի բռնութենէ հողմոյն ’ի գետ անդր լցեալ լինէր : Օ, որ տեսեալ անօրինացն դիմեցին ’ի վերայ նոցա , և կոտորեցին անխնայ . և կալան զՊեմեսկլոսն , և իշխանս քառասուն . և սակաւք էին՝ որք զերծան ’ի քրիստոնէիցն :

Մպա ’ի միտս եկեալ իշխանք այլազգեացն վասն մեծ վնասուն՝ որ եղև ’ի զօրս քրիստոնէից , և զարհուրեալք երկեան յահէն՝ Նիկիֆօսայ արքայ յին , զի դեռ չէր տարածեալ համբաւ սպանման նորա . և խորհեցան երդմամբ սիրով արձակել : Սինչ դեռ յայս խորհուրդս էին , եհաս համբաւ սպանման Նիկիֆօսայ . և անհոգ եղեալ՝ խընդացին յոյժ , և տարան զիշխանսն կապած ’ի Պաղտատ առ խալիֆայն . և ամենեքեան անդ մեռան :

Իսկ Պեմեսկլոսն գրեաց առ Չմշկիկն անէծս ցաւագինս այսպէս . թէ » մեք զարիւն մեր

հեղաք 'ի դուրս Տիգրանակերտի . և մարմինք
մեր չեղեն արժանի գերեզմանի օրհնելոյ . արդ
զարիւն մեր 'ի քէնէ ուզէ Մտուած յօրն դա
տաստանի , [Թէ ոչ առցես զվրէժ արեան մեր
յազգէն Սահմետի] : Իբրե լուաւ զայս Չմշկիկ ,
շարժեցաւ 'ի բարկութիւն , և ժողովեաց զնա՝
զօրան [Յունաց , և էառ օգնականս 'ի Ֆռանկոյն .
և կամեցաւ նա յառաջ հայոց տիրել . և երեկ
բնակեցաւ 'ի Արիկայս . և ծածկեաց զօրօք զսահ
մանս Տարսոնի . և ելաւ համբաւ գալոյ նորա
յաշխարհն հայոց :

Յայնժամ ժողովեցան առ արքայն հայոց
Ղշոտ՝ կապանին [Թադաւորն Փիլիպէ , և [Թադա
ւորն Ղշուանիցն Ղեորդի , և Ղբաս Կարուց
տէրն , և Սենեքերիմ՝ Սասպուրականի տէրն , և
Ղորդէն Ղնձեաց տէրն , և ամէն տունն հայոց՝ և
զօրքն արքունի , զոր էառ քաջ արքայն Ղշոտ . և
բնակէր ամենայն քաջօքն 'ի հարբ գաւառին , որոյ
[Թիւ համարացն էր հեծելոցն երեք հարիւր հազար
և վեց հարիւր , յորժամ 'ի գիր առին զօրա
գլուխքն : Եւ երեկ դեսպան [Թադաւորին Չմշկայ
առ [Թադաւորն Ղշոտ . և տեսաւ զայն մեծ պատ
լաստութիւն պատերազմի և գնաց պատմեաց [Թա
դաւորին : Ղաքեաց դեսպան [Թադաւորն Ղշոտ
առ արքայն Չմշկիկ զհետ դեսպաներոյն [Յունաց ,

հայկականոյք և վարդապետք. և արարին սէր ընդ
երկուց թագաւորաց :

Եւ ելաւ Չմշկիկն Յովհաննէս 'ի Կիլիկոյ, և
եհաս 'ի դաւառն Տարօն շատ բազմութեամբ
եկն և թագաւորն Աշոտ շատ զօրօք ընդ առաջ
նորա. և դիպեցան իրերաց ողջունիւ և սիրով.
և երեւո Մշոտ օգնութիւն նմա զօրս ութսուն
հազար ձիաւորս, և հետեակ քսան հազար, և
զօրագլուխ զքաջն Ղարգի, և ապուրս և ռոճիկս
բազումն. և զհայկականոյ տէր Սարգիս, և
զվարդապետ Ղևոնդ, և զիշխան Խանէ. առա-
քէ զնոսա. և ինքն դարձաւ յաշխարհս իւր :

Եւ կայսրն Չմշկիկ գնաց 'ի կուիւ 'ի վերայ
զօրաց Տաճկացն, և արեամբ նոցա ներկեաց զեր-
կիր, և շատ բերդս և քաղաքս 'ի հիմանէ շրջեաց.
երեք հարիւր քաղաք հնազանդեցոյց մինչ 'ի
դուռն Բաբելոնի՝ որ կոչի Պաղտատ. կոտորեաց
զզօրսն Խալիֆային, և խլեաց 'ի յիւրմէ հարիւր
հազար ձի և ջորի. և դարձաւ 'ի վերայ Լժթայ.
Եւ տէրն Լժթայ կին էր և քոյր Համոյ Լմի-
րին Տաճկաց : Ելաւ կինն 'ի վերայ պարսպին,
աղաղակէր և ասէր. թէ 'ի վերայ կնոջ գաս կուիւ,
ով Չմշկիկ, և Համարիս քեզ նախատինք :
Եւ թագաւորն ասաց երդուեալ եմ քակել
զպարիսպ քաղաքիդ : Եւ ասէ կինն. քակէ՛ զկան

Գարայն նորա 'ի վերայ Ղազար զետոյ, և կատարէ
այնու զերդունքն քո: Եւ արար այնպէս և գնաց:
Եւ ասէին թէ յառաջ թագաւորն շաղաշարեալ
էր մեղօք. քանզի Սմշկիկն այն 'ի խոզնայ էր
'ի Սմշկաճակունցն. նոյնպէս և կինն այլ անտի
էր: Կամէր և զՈւռհա քակել. և վասն շատ վա-
ներոյն խնայեաց և եթող, և գնաց զներքին կող-
մամբ երկրի: Գնաց յԱրուստղէմ, և ազատեաց
զամենայն քրիստոնեայքն 'ի ծառայութենէ անօրի-
նաց: Եւ դարձեալ գայ 'ի Կիլիկիա, և առաքէ զիշ-
խանն Հայոց և զգօրսն և զեպիսկոպոս քաղում զօ-
րօք և պարգեօք առ թագաւորն Լշտ, և պար-
գես թագաւորին շատ գանձս՝ ոսկի և արծաթ,
և գիր այսպէս.

»Լշտոյ արքայի Հայոց մեծաց. հոգեւոր որ-
դոյ իմոյ 'ի Տէր խնդալ:

Եւ անիցէ իմաստութիւնդ քո, թէ որչափ եղե-
ողորմութիւն Լստուծոյ 'ի վերայ մեր, և ետ մեզ
յաղթութիւն 'ի վերայ թշնամեացն մերոց. զի
ոչ կարացին կալ 'ի դիմի մեր: Ասան որոյ մնշե-
ցաք 'ի սուր սուսերի զգօրսն Տաճկաց, և զմնա-
ցուածս արարաք հարկատու մեզ. և քաղում
աւարաւ և զերութեամբ նոցա դարձաք 'ի ներքին
կողմն աշխարհին, և հանաք զնշխարս սուրբ Յա-
կոբայ 'ի ՍԺբին քաղաքէ և տարաք զհետ մեր:

Աւ եկաք զներքին կողմամբս մեր, ջնջեցաք իս-
 պառ զԹշնամիս մեր. և յետ այնր դարձաք և
 ձմերեցաք 'ի դուրս, և տուաք զօրաց մերոց
 հռոք. և ապա եկաք 'ի մեծն Անտաք, առաք զնա
 և գերեցաք զամէն աւարս նորա շուրջանակի.
 հասաք 'ի Համն և 'ի Համն. և հարկատուք մեր
 հնազանդութեամբ ընկալան զմեզ: Ղանացաք 'ի
 յանառիկն Հալապ. և ելան պատերազմ դէմ
 մեր. և կոտորեցին զնոսա զօրքն մեր, և շատ
 գանձ ոսկի և արծաթ և աղջկունս խլեցին 'ի
 նոցանէ: Այնպէս արարին Օւանատօլիքն: Ղանա-
 ցաք 'ի Ղամշի, և կամեցաք պաշարել զնա. իսկ
 քաղաքապետն՝ այր իմաստուն և ալեոր, ել բա-
 զում ծախօք և եկն յառաջ մեզ. և աղաչեաց
 լինել հարկատու մեզ. առին 'ի մէնջ զօրավար,
 և տուին մեզ գիր ծառայութեան: Ղանացաք և
 'ի Տիբերա, ուր Տէրն մեր շրջեալ առնէր զԱս-
 տուածային սքանչելիսն և զնշանս. և նոքա այլ
 բերին մեզ գանձս շատ. և առին 'ի մէնջ զօրա-
 վար, և տուին մեզ գիր ծառայութեան: Ղանա-
 ցաք 'ի Ազարեթ, ուր սուրբ կոյսն Սարիամ
 զաւետիքն ընկալաւ 'ի հրեշտակէն: Այլաք 'ի
 լեառն Թաբօր, ուր Տէրն մեր այլակերպեցաւ,
 և երկիր պազաք: Աւ ահա մինչդեռ անդ եաք,
 եկին առ մեզ յԱւամէ և յԱրուսաղէմ, շատ

աղաչեցին տալ մեզ հարկս, և առնուլ 'ի մէնջ
 զօրավարս: Կամեցաք զսուրբ գերեզմանն ազա-
 տել 'ի ծառայութենէ Տաճկաց. և սարեցաք բա-
 զում հեծեալս, և զօրավար յամենայն գաւառսն.
 և եղին մեզ հարկատուք: Լուաք զԼեքայ և զՏրա-
 սիսիս, և զամենայն բերդս և զքաղաքս ծովեղե-
 րովն. և զՂեպէն և զՀեսուն և զՊուրջաւ,
 և դրաք յամենն հեծեալս. և շահեցաք 'ի Պա-
 բաւոն զհողաթափն Քրիստոսի, և 'ի Բերիտոն
 Ղաթաղերսն Քրիստոսի, զոր յետ Ժամանակի
 Հրեայքն խաչեցին. և զհերս Յովաննու Ակրտ-
 չի. և առաք տանիմք 'ի պահպանութիւն Լս-
 տուածապահ քաղաքին մերոյ Կոստանդինուպօլիս:
 Լնդ լսելով զայս ամենայն՝ ուրախ լեր, և
 փառս տուր Լստուծոյ, որ 'ի ձեռն մեր Թագա-
 ւորութեանս լայն և արձակ փառաւորի անունն
 Քրիստոսի: Քանզի 'ի մեծէն Կեսարիոյ մինչև
 'ի Պաղտատ հնազանդ արարաք ծովեղերովն 'ի
 ներքև մեր հրամանացս. ընդ որում գոհութիւն
 տացուք Լստուծոյ մերոյ »: Ղերեաց և 'ի Պո-
 թոսպաթարն, և 'ի Տարօնոյ զօրավարն. զի տար-
 ցեն առ Թագաւորն Հայոց Լշոտ զԱռսաֆուլն,
 և դեկան ոսկի երեսուն հազար. և ծառայս երկու
 հազար, ձի տասն հազար, և ջորի հազար վասն
 սիրոյն և միաբանութեանն՝ զոր արար ընդ նմս:

Գրեաց Մշտ և առ վարդապետն Պանտալէոն
 և առ Սպաթարն՝ զի արագ արագ 'ի Լուստան
 դնուպօլիս երթիցեն շատ եպիսկոպոսօք՝ մեծ տօն
 կատարել Քրիստոսի պատկերին և հոգաթափացն,
 և հերացն Յովաննու . և զի խօսեսցին ընդ վար-
 դապետն Յունաց առաջի արքային . զոր և առա-
 քեաց հայրապետն անդանդաղ : Ղանացին՝ և մեծաւ
 պատուով և ընծայիւք դարձան 'ի Շիրակ :

Միտ յետ այսր անկանէր ահ 'ի սիրտ թաղա-
 ւորին, և երկիւղ մահու, և ահ դատաւորին Մս-
 տուծոյ վասն անիրաւ սպանմանն՝ Նիկիֆօռայ : Այլ
 յետ հինգ ամի թագաւորութեան իւրոյ, առաքեաց
 և եբեր զորդիսն Սամանոսի . և մեծաւ ժողովով
 եղ զթագն 'ի գլուխ Սասլին և երկիր եպագ-
 նմա . և ինքն գնաց՝ կրօնաւոր եղաւ 'ի յապաշխա-
 րել զմեղս անձին իւրոյ :

Նիդ.

Ի թուին նիդ եղև կոտորուած 'ի զօրացն
 Հայոց 'ի գաւառն Մնձեացեաց՝ նենգութեամբ
 Մպլլարիպայ, որ էր զօրապետ թագաւորին
 Մնձեացեաց Պերենկայ . և նա ձգեալ էր զնա 'ի
 պատուոյ ստրատելատութեանն, և դրեալ 'ի տեղի
 նորա զոմն Սարգիս, ընդ որում վիրաւորեալ
 էր Մպլլարիպն . զի էր այր քաջ և պատերազ-
 մող : Այլ այսր աղաքաւ բանատու լինէր այլազ-
 գեացն և ասէր՝ թէ ես ոչ կուուիմ ընդ ձեզ .

ձեզ նշան այն, որ իմ վրանն կարմիր է 'ի վերայ
բլրին : Իսկ Թագաւորն աղափօքն նստեալ էր
անհոգ 'ի գինարբուսն մեծ ուրախութեամբ : Եւ
յանկասկած եկին 'ի գիշերի զօրք այլազգեացն 'ի
վերայ նորա, և արարին մեծ կոտորուած, և բլու-
նեցին զԹագաւորն՝ տարան գերի 'ի Հեր . և 'ի
սահմանք վրանի Մարտիրոսին չիջեցին անցա-
նել : Ի յայն օրն Սարգս, և ամենայն վա-
նորեալքն անեծս ցաւադինս դրին 'ի վերայ Մար-
տիրոսին . և որոշեցին զնա 'ի քրիստոնէական
հաւատոյն :

Իսկ Մարտիրոսն եկեալ 'ի միտս՝ լայր դառնա-
պէս, և ապաշաւէր զկորուստ ծառայիցն Մատուծոյ .
ապա քննէր վասն Թագաւորին՝ թէ յորո՞ւմ բան
դի է արգելած : Իբրեւ իմացաւ՝ թէ Միւրայն
Մարտիրոսն արձակեաց զնա, և յամենայն ժամ
հանէ զնա 'ի խաղ գնդին, յոյժ ուրախ եղև . և
յղարկեաց առ Թագաւորն գաղտ. թէ 'ի յայս նիշ
ժամու զօրօք իմնվք կամ յայս անուն տեղոջ 'ի
մէջ անտառախիտ ծառոցն, դու զգոյշ լեր, և այն
օրն ձի սուր հեծի՛ր և ե՛լ շտապելով առ իս հասի՛ր .
և այլ մի հոգաս : Օ՛ր և արարն իսկ . սա-
րեց ձի սրընթաց, և նովաւ (ե՛լ) 'ի խաղն . և
առեալ զգունդն՝ տանէր հեռագոյն . և Թողեալ
զնայր առ Մարտիրոսն՝ յուսալով յԱստուած :

Եւ տեսեալ Միւրայն՝ յարձակեցաւ զօրօք զկնի
մեծաւ զարմնցմամբ . և Թադաւորն քաջապէս
հասանէր առ Մկրտչիւն : Եւ 'ի զօրաց անօրի
նացն խափշիկ մի՝ այր հզօր՝ դիմեաց 'ի Մկրտչի
ւն . և նա եհար զնա սուսերաւն . և պատա
ռեաց զնա մինչև յերանսն, զոր տեսեալ անօրի
նացն փախեան . և Մկրտչիւն զօրօք վարէր 'ի
հետ զՄիւրայն մինչ 'ի դուռն քաղաքին . և քա
ջապէս եղարկ պողպատիովն զերկաթէ դուռն .
և պատառեալ զերկաթն՝ 'ի Թաի անցուցանէր .
որ անքակտելի մնաց շատ ժամանակ : Եւ այնպիսի
քաջութեամբ դարձաւ և եբեր զԹադն 'ի տեղի
իւր՝ ազատեալ 'ի ծառայութենէ . և օրհնեցաւ
'ի վանորէիցն և յամենայն բերանոյ : Եւ եղև
այս 'ի Ղուաշ գաւառին հայոց , 'ի գեօղն որ
կոչի Բակ՝ սահմանակից Սասաւուրականի :

Իսկ 'ի Թուին նիւի փոխեցաւ յաշխարհէ
սուրբ հայրապետն Մանսիա : Եւ հրամանաւ
սուրբ Թադաւորացն Յովանիսի և Ղոտոյ ձեռ
նադրեցաւ 'ի տեղի նորա Սահան, այր սուրբ և
առաքինի : Հայս ժամանակս իշխան մի Սիկլաուոս
անուն . մուտեալ 'ի Սասեն Յունաց արքա
յէն՝ ժողովեաց առ ինքն շատ 'ի զօրաց անի
րաւաց , և շատ վնաս առնէր յաշխարհն Յունաց .
և դայր մտանէր յաշխարհն հայոց . և առնէր

շատ կոտորուած յորոյ վերայ հասեալ զօրքն
 Հայոց՝ քաջապէս յաղթեցին նմա, և փախուցին
 զհեծեալս նորա. և ինքն փախեալ գնաց 'ի Պաղ-
 տատ. և յետ երեք տարւոյ դարձաւ յաշխարհն
 Յունաց. և անդ սատակեցաւ:

Ի Թուին նշք մեռաւ սուրբ հայրապետն ՆԼԻ.
 Սահան. և դրին 'ի տեղի նորա զՍտեփանոս՝
 այր բարի՝ հրամանաւ Թագաւորացն:

Յայս ժամանակս անօրէն ամիրայն՝ Սամշուն
 գայր ահագին զօրօք 'ի վերայ աշխարհին Հայոց
 և աւերէր՝ այրելով և գերելով զաշխարհն և
 զհեկեղեցիսն, և հասանէր յաշխարհն կուրապա-
 ղատին Պաւթի 'ի գաւառն Լպահունեաց:
 Եւ յդէ առ Պաւթի բանս ամբարտաւանս, և
 ասէ՝ տո՛ւր ինձ մնալ տասն տարւոյ, և զորդիսն
 քո գրէ՛ ծառայ ինձ. ահա՛ գամ 'ի վերայ քո. և
 ո՞վ է Լստուած՝ որ փրկէ զքեզ 'ի ձեռաց իմոց:
 Լուեալ զայս Պաւթի՝ ժողովեաց զօրք 'ի
 Սրաց և 'ի Հայոց, և բանակ հանէր յանուն
 Տեառն, և գնայր ընդ առաջ անօրինին, և զվա-
 նորայսն յաղօթս և 'ի պաղատանս յորդորէր. և
 իջեալ զօրօք 'ի սահմանս Լպահունեաց՝ կայր
 յաղօթս առ Լստուած. և զՎարդակէն զայր
 քաջ եօթն հարիւր հեծելով գնէր պահապան
 գիշերոյն: Եւ յառաւօտունս պահուն գայր ոմն 'ի

զօրաց Տաճկաց հաղար մարդուլ . և 'ի գիշերի
 Կամրակէն և նա հարան ընդ միմեանս : Սակաւ
 մի յառաջ եկեալ էր ցօղ անձրևի, և յայնմ
 ժամու պայծառացաւ լոյս լուսնին . և փայլին լե-
 րինք և ամենայն ինչ 'ի տեսիլ երևեալ : Օչայն
 տեսեալ անօրինացն՝ կարծեցին, թէ բազմու
 թիւն զօրաց քրիստոնէիցն է, և ահաբեկեալ փա-
 խեան յետս . և Կամրակէն զհետ երթայր և կոտո-
 րէր . և կալաւ զկինն Սամշայ . և փութանակի ազդ-
 առնէր 'Պաւթի, որ և հասանէր զօրօքն 'ի վերայ,
 և սաստիկ առնէր կոտորուած . և Սամշունն մա-
 զապուրծ եղեալ՝ զնաց մեծաւ ամօթուլ :

Իսկ զկնի ամաց ինչ անցանելոյ, արք անօրէնք
 'ի տանէն 'Պաւթի խորհեցան սպանանել զ'Պա-
 ւիթ՝ զայր սուրբ և Լստուածասէր . և գտին
 օգնական չարեացն զանօրէն եպիսկոպոսն Իլա-
 րիոն . և սա հանգոյն չարեացն Սրջմկայ դոր-
 ծեալ՝ խառնեաց զդեղն մահու 'ի դեղն կենաց 'ի
 սուրբ խորհուրդն փրկական, և ետ 'Պաւթի :
 Ղախտացեալ Լստուածասիրին՝ ոչ երկմտեաց .
 և եղէն մեծ զարմանք . զի դեղն մահացու եղև
 դեղ բժշկուլթեան, և ողջացոյց զցաւս անձին
 իւրոյ : Իսկ անօրէն եպիսկոպոսն ոչ շատացաւ
 այնու չարեօք . յաւուր միում մինչ ննջէր 'Պա-
 ւիթ 'ի սենեկի իւրում, մտեալ առնոյր զբարձն

’ի մնարուցն , և եդեալ ’ի վերայ բերանոյն՝
անկեալ ’ի վերայ խեղդեաց զերանելին : Օր
յետ սակաւ ինչ աւուրց ըմբռնեալ Սասին
զանարժան եպիսկոպոսն և զչար զործակիցսն
իւր , կապէր քար ’ի պարանոց նոցա , և ձգէր ’ի
խորան Ովկիանոսի :

Ի թուին նշդ մեռանէր տէր Ստեփանոս , ԳԼԴ .
և ձեռնադրեաց յաթոռն իւր զտէր Սաչիկ , զի
էր այր իմաստուն յոյժ :

Իսկ ’ի թուին նշէ եղև սաստիկ շարժ ընդ ԳԼԵ .
ամենայն արարածս , և փլոյց զսուրբ Սոփի ’ի
Կոստանդնուպօլիս :

Եւ ’ի սոյն ամի առաքէ Սասիլ կայսրն առ
Լևոսիան Սանն Պուլղարաց , և պատրեալ ’ի
նոցանէ՝ յաղթեցաւ և ամծթալից դարձաւ յետս .
և դարձեալ յետ երկուց ամնց եմնւտ ’ի Պուլ-
ղարս՝ առնուլ զվրէժ կոտորածին իւրոյ . և ոչ
այլ ինչ կարաց առնել , բայց եթէ աւարաւ
դարձաւ ’ի Կոստանդնուպօլիս :

Ի թուին դճիս մեռաւ տէր Սաչիկ . և ԳԼԵ .
ձեռնադրեաց զտէր Սարգիս ’ի տեղի իւր :

Յայսմ ամի ելին ’ի Սսրայ ազգ Լրաբացւոց
’ի գաւառն Լնտիոքայ . և արարին բազում ա-
ւերս . և զօրքն Յունաց ելին ընդդէմ նոցա ’ի
պատերազմն . և յաղթեալ ’ի նոցանէ՝ եղեն փա-

խտական . և Մարագիքն կալան զիշխանս 'ի
նոցանէ և տարան յԱգիպտոս :

Իսկ յետ երկուց ամաց ելանէր Տուկ մի Յու-
նաց բազում՝ զօրօք յաշխարհն Հայոց . և սկսան
կոտորել զհաւատացեալն Քրիստոսի իբրեւ
զանօրէնս : Ելին ընդդէմ նոցա զօրքն Հայոց ,
և մաշեցին զնոսա 'ի սուր սուսերի , և մնացեալքն
ամօթալից դարձան : Եւ 'ի սոյն ամի երեւեցաւ
աստղն գիսաւոր յերկինս :

ՆխԹ.

Ի Թուին նխԹ եղև սէր ընդ Սատին
և ընդ Սինիքերիմ արքայն : Եւ յայտմ ամի վախճանեցաւ մարգարանն տէրն Սարուժնեաց խաղա-
ղութեամբ :

ՆԺԵ.

Ի Թուին նԺԵ դարձեալ եմուտ Սատին 'ի
Պուլղարս բազում զօրօք . և բազում ժամանակս
արար անդ մեծաւ պատերազմաւ :

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եղև խռովու-
թիւն մեծ 'ի Սոստանդնուպօլիս . քանզի մոլորե-
ցան 'ի ճշմարիտ զատկէն , և արարին տօն գալըս-
տեան Տեառն : Նոյնպէս արարին յԱրուստղէմ .
և առ հայրապետութեան իւրեանց հակառակեալ
բաժանեցան յամենայն ազգաց . և յայնմ զատկի
ոչ վառեցաւ լոյսն : Իսկ ազգն անօրինաց որ
կային յԱրուստղէմ՝ իբրեւ տեսին զայնպիսի մո-
լորումն , յարձակեցան սրով յաղօթարանսն և

կոտորեցին, մինչև լցաւ արեամբ յատակ տաճարին
յարութեանն :

Իսկ Թադաւորն Սասիւ Հնազանդեցուցեալ
զՊուլղարս՝ դարձաւ 'ի Կոստանդնուպօլիս . և
իմացեալ զմոլորական զատիկն , հարցանէր ընդ
իմաստունսն Յունաց . և նոքա ստայօղ բանիւք
հաւանեցուցանել կամէին . սկսան զԹադաւորն
մոլորեցուցանել . զոր ծանեալ Թադաւորն գրէ
'ի Հայս՝ առ արքայն Հայոց Յովանէս . զի վասն
այս բանից Թէզ առաքէ զՅուսէփ Հայր Լ'նձեւ
ացի . և զԿողեոն Յովհաննէս . բայց նոքա ոչ
կամեցան անդ գնալ . այլ Թղթով ծանուցին
զսրտաճառն . որում ոչ հաւանեցան կլերիկոսքն
Յունաց , վասն որոյ միւսանգամ գրէ առ կաթօւ
ղիկոս տէր Սարգիս . և առ Թադաւորն Յովանէս
վասն դմին իրի : Եւ նոքա առաքէն առ նա զվար
դապետն Սամուէլ . ընդ որ յոյժ ուրախ եղև
(Թադաւորն) . և կացուցանէ յատենի խօսել
ընդ իմաստունսն Յունաց . և նոքա յառաջ բերին
զամենայն գրեալն տանն Յունաց , և ոչ կարացին
ստել զնա 'ի ճշմարտութենէն : Եւ սկիզբն արար
Սամուէլն յառաջին աւուր արարչութենէն , և
կացուցանէր անսղալ մինչ 'ի պատկեր վերջին
աւուրն , և զամենայն պատճառս պատճենիցն՝ ըստ
առաջին իմաստնոցն հաստատ կացուցանէր : Հա-

Ճեցաւ արքայն ընդ բանս նորա. և ցրցուցին իմաստունքն Զուռնաց այր մի Սհուտ 'ի Կիպրոս կղզի, յոյժ իմաստուն և հզօր 'ի գիտութիւն. զոր Թադաւորն տարեալ 'ի Կոստանդնուպօլիս, որոյ կացեալ յատենի՝ հաւանեցաւ վարդապետին Հայոց, և յոյժ գովեաց զիմաստութիւն նորա, և յամօթ արար զիմաստունս Զուռնաց: Ինդ որ սրտմտեալ Թադաւորն՝ ընկեց զնոսա 'ի պատուոյ. և զվարդապետն Հայոց բազում պատուով դարձոյց յարեւել:

ՆԺԷ. Դարձեալ յաւուրս Սասին 'ի Թուին նճեկաւ ասող մի 'ի աեսիւ Հրոյ. և եղև շարժ սատտիկ ընդ ամենայն երկիր: Օհետ այն բարկութեանն ցաւ անկանէր՝ որ անուանէր Խոյլիկ, և երևէր յայտնապէս 'ի մարմինն. և 'ի դառնութենէն ոչ ժամանէր (հիւանդն) հասանել հաղորդութեան. այլ առ ժամայն խեղդէր ցաւն զմարդ և զանասուն. և բազումք մեռանէին:

ՆԿ. Ի Թուին նկ դարձեալ եմուտ Սասին 'ի Պուլղարս, և աւերեաց զաշխարհն արեւմտեց. և մահադեղով զԹադաւորն Լուսիսան Էհան 'ի կենաց. և զկին և զորդիս նորա էած 'ի գերուութիւն 'ի Կոստանդնուպօլիս:

ՆԿԵ. Ի Թուին նկ եղև աստուածասատ բարկութիւն 'ի վերայ քրիստոնէից: Եւ անթիւ

խոլժադուժ ազգն՝ որ Սուղալ կոչի՝ ահագին
 շատ . և մտան յաշխարհն Հայոց՝ ի գաւառն
 Սասալուրականի , և սկսան անխնայ կոտորել
 զհաւատացեալն ի Քրիստոս : Հասաւ համբաւն
 առ Սենեքերիմ : Յայնժամ առաքել Նա
 զՍաւիթ զորդի իւր ամենայն զօրօք դէմ նոցա :
 Հաւան ընդ միմեանս ահաւոր կռուով . և
 տեսին զնոսա աղեղնաւորս և հերարձակ իբրեւ
 զկանայս . և սկսան նետելով խոցել զզօրս Հայոց .
 վասն զի անպատրաստ էին դէմ նետից զօրքն
 Հայոց : Իսկ Սաւիթ ի յուժ իւր վստահա
 ցեալ՝ ոչ կամէր դառնալ ի պատերազմն .
 և յորժամ դարձան յետս , պատմեցին Սենեքե
 րիմայ զզանազան կերպարանաց այլազգեացն : Աւ
 նա յոյժ վիրաւորեալ՝ ոչ եկեր , և ոչ հարբ ,
 այլ լայր և ապաշաւէր զաւերումն աշխարհին
 Հայոց և զկորուստ քրիստոնէից : Յայնժամ խոր
 հեցաւ տալ զաշխարհն հայրենեաց յարքայն
 Յունաց Սասին , և առնուլ իւր զՍեաստ . և
 վաղվաղակի դրէր առ Թագաւորն : Օր լուեալ
 Սասին՝ ուրախ եղև յոյժ . և տայ նմա զՍեաստ .
 և տայր Սենեքերիմ զաշխարհն Սասալուրականի
 Թիմն բերդս երկոտասան . գեղս չորս հազար
 և չորս հարիւր . վանորայս ոչ ետ . այլ պա
 հեաց իւր աղօթարարս . և զայն ամենայն

ետ գրուլ 'ի Վասիլն . և հարիւր հնգետասան
վանք այլ ետ . և առաքեաց առնուլ զորդին նոր
Պաւլիթ Թագաւորական իշխանութեամբ . և
և յղարկէր 'ի հետն որդիս ազատաց երեք հազար
և զեպիսկոպոս . և բարձած ջորի գանձով երեք
հարիւր . և պէսպէս սարութեամբ և տաճիկ ձի
հազար : Եւ այսպէս փառօք մտաւ Պաւլիթ 'ի
Սոստանդնուպօլիս . և դղրդեցաւ քաղաքն ընդ
առաջ նորա և զարդարեցին զփողոցն և զդար
պան . և շատ գանձս ցանկին 'ի վերայն ընդ որ
գնայր : Եւ խիստ ուրախացաւ Թագաւորն ընդ
տեսին Պաւլիթի , և տարաւ 'ի սուրբ Սովի , և
արար որդեգիր . և ամենայն իշխանքն խիստ
մեծարէին զնա զէտ որդի Թագաւորի :

Եւ ելեալ Սենեքերիմ ամենայն տամբ և
ընտանեօք՝ եկն 'ի Սեաստ , և անդ տիրացաւ :

ԿԶ.

Պարձեալ 'ի Թուին դձհեւ Վասիլն յարեւ
ելս անթիւ զօրօք , և խնդրեաց զՄնի և զՎարս
և Յովանէս որդի Պապկայ խորհեցաւ տալ
վասն Թուլութեան սրտի իւրոյ :

Իսկ Վասիլն գնաց յաշխարհն իւր . և գրեաց
առ Պորդի Թագաւորն Վրաց գալ նմա 'ի հնա
զանդութիւն , զոր ոչ առ յանձն : Յայնժամ
գայ Վասիլն զօրօք 'ի վերայ նորա . և զօրքն
Վրաց գնացին ընդդէմ նորա : Եւ իւրապէս

Օոյստն՝ արքաքաջք՝ եղբարք ի իսպարտին՝ ուժ-
գին բախէին զզօրսն Սասին . մինչև սպանաւ
Րուստն՝ ՚ի խրեւ ձիոյն իւրոյ ՚ի ջրաբուխ տե-
ղիս . և ապա փախչէին զօրքն Սրաց առջև զօրաց
Սասին : Եւ կեցաւ Սասին անդ ամիս երիս ,
մինչև հաւանեցոյց և զնոսա . և երեկ ՚ի Տրա-
պիզոն ձմերեց :

Պնացին առ Թադաւորն Սասիւ տէր Պետ-
րոս կաթողիկոս , և Յովհաննէս Կողեւն , բա-
զում սպասուք . և Թադաւորն մեծարեաց զնոսա
մեծ պատուով . և հասեալ ՚ի մեծ օր մկրտու-
թեանն Քրիստոսի մեծարեաց Թադաւորն
զտէր Պետրոս , և զվարդապետն Հայոց , և
երեաւ կանգնեցնել բարձր քան զառաջնորդսն
Յունաց : Եւ նախ տէր Պետրոսի հրամայեցաւ
օրհնել զջուրն . որ իբրեւ ելից զտուրբ մեռոնն
՚ի ջուրն՝ հուր սաստիկ երեւեր ՚ի ջրին վերայ .
և կապեցաւ ջուրն պահ մի : Եւ տեսեալ Թա-
դաւորն և ամէն ժողովն՝ զարմացան : Եւ խո-
նարհեալ Թադաւորն , արկանէր զօրհնեալ
ջուրն ՚ի վերայ գլխոյն աջովն Պետրոսի : Եւ
դարձաւ տէր Պետրոս յաշխարհն Հայոց :

Իսկ Սասին դայ յետ ժամանակաց յԱնտիոք
՚ի ծածուկ երեք հաւատարիմ մարդով . և դայ
՚ի Սև լեռնն՝ որ կոչի Պաղակձիակ , և ՚ի հօրէն

առնու զքրիստոսական կնիքն. և յայնմ հետէ եղև
որպէս հայր աշխարհիս Հայոց :

ՆՀԱ.

Իսկ 'ի Թուին նհա մեռաւ տէր Սարգիս
կաթուղիկոսն , և նստի տէր Պետրոս :

Յայնմ ամի իշխան ոմն յաղթանդամ 'ի
տանէն Յունաց՝ Նիկիֆօս անուն Նուվիզ
ապստամբեաց 'ի վերայ Սասին , և կոչեաց
յիւր միաբանութիւն զթագաւորն Սրաց Ղաորգի
և զորդինն Ղազկայ Յովանէս և Լշոս : Ղանաց
և յահէ նորա Ղաւիթ առ նա զօրօքն Հայոց ,
և եղև ահ մեծ 'ի վերայ Սասին : Եւ յղեաց
Սասին աղաչանս առ Ղաւիթ՝ զի հնարեսցէ
զկորուստ նորա : Եւ Նուվիզն յոյժ սիրէր ըզ
Ղաւիթ , և խոստացաւ նստուցանել զնա յաթոս
թագաւորութեանն Հայոց : Իայց Ղաւիթ չկա
մեցաւ ստել զդաշինս Սասին . և յաւուր մի
ում մինչ գնայր 'ի տուն իւր խռովութեան
աղաղաւ , ելաւ Նիկիֆօս միայն զհետ . և
գրկեալ զնա՝ աղաչէր դառնալ յետս : Իսկ
Ղաւիթ խոթէր մարդկացն . և նոյն ժամն սպա
նին զՆուվիզն . և զօրքն նորա փախեան : Իսկ
Սասին և ուրախացաւ . և տայ օժիտ Ղաւիթ
զկէսարիա և զՆամնդաւ և զԿաւատանէք հան
դերձ սահմանօքն :

Եւ Սասիւ մեծ զայրացմամբ դայր 'ի վերայ

Գորգի Սրաց Թագաւորին . և առջև Ձիծնիս
բերդին արարին մեծ կռիւ : Եւ Գորգի փախեալ
և անկաւ յամուր բերդ , և գրէր զանձն ծառայ
Սասին , և տայ զորդին պանտանդ :

Յետ այսորիկ գնաց Սասին յաշխարհն
Պարսից , և բնակէր 'ի դուռն քաղաքին Հերայ .
և եր ժամանակն ամառն : Եւ օր մի երեկ շատ ձիւն
'ի վերայ հեծեւին , և չգիտէին՝ Թէ ինչ այն
էին . և փախեան 'ի մեծ տագնապէն . և ծովացաւ
երկիրն 'ի շատ ջրէն . և եկին 'ի տիղմ , և
չկարէին անցանել 'ի տղմոյն , և չգիտէին
զինչ արասցեն : Եւ Թագաւորն կոտորեալ 'ի
հետեակացն երեքտասան հազար մարդ՝ լցին 'ի
մօրատն , և անցան 'ի վերայ , և եկին ձմերել 'ի
Սեւտինի . և անտի գնացին 'ի Կոստանդնուպօլիս :

Ի ժամանակս Սասին 'ի Թուին նձը նշը
երեւեցաւ յերկինս սոսկալի նշան . որպէս Թէ
պատառեցաւ երկինքն , և լոյս սաստիկ յերկիր
անկաւ . և զահի հարան ամենեքեան ընդ լուսոյն
հեղումն : Յայնժամ ժողովեցան առ վարդապետն
հայոց Յովհաննէս Կողեւն , և հարցանէին վասն
սոսկալի նշանին : Եւ նա արտասուօք սկսաւ
պատմել զչարուԹիւն յետին ժամանակիս զոր
ինչ գալոց եր 'ի վերայ երկրիս :

Եւ յայտարի մեռաւ Սասին , և տայ զԹա-

գաւորութիւնն 'ի Կոստանդին եղբայրն իւր .
 և յանձնեաց 'ի նա զաշխարհն Հայոց , կացեալ
 Թագաւոր ամն յիսուն և ութ : Եւ զՄտոմ և
 զՎաւիթ զորդիսն Սենեքերիմայ , և զՄպու
 սահն և զԿոստանդինն և զամենայն իշխանս Հա
 յոց հոգաբարձութեամբ յանձնէր 'ի նա , և զամե
 նայն աշխարհն Հայոց :

Յայտմ ամի մեռանէր Սենեքերիմ արքայն .
 և Թաղեցին 'ի Սարագայ վանսն . և նստաւ յա
 Թոռն Վաւիթ : Սեուա և Թագաւորն Սրաց
 Ղորդի . և նստաւ Ռազրատ որդի նորա :

Եւ Կոստանդին արքայն Յունաց եղև այր
 բարի և ողորմած . և զամենայն բանտարգեալս
 ազատեաց . և շրջեաց զտունն կորստեան՝ յորում
 Սասին կախեալ էր զգետիւք զմեծամեծսն
 Յունաց ընդ փողից և ընդ ճանկ երկաթի : Օ որ
 տեսեալ Կոստանդին՝ լայր և ապաշաւէր զնոսա ,
 և հրամայէր Թաղել զնոսա . և մեղ դնէր եղբօրն
 և ասէր , Թէ մարդ մահկանացու զիմարդ յայսպիսի
 մեղս յանդգնի վասն կենաց անցաւորի . և ինքն
 փոխի առ Քրիստոս կեցեալ ամն չորս : Եւ մինչ
 կեսեանի էր՝ փեսայացոյց զմեծ Ռամանոս . և էր
 Ռամանոս իշխան . քանզի ոչ գոյր Կոստանդնի
 որդի . և ամենեքեան հնազանդեցան Ռամանոսի :

Եւ 'ի Թուին նշն Ելաւ Ռամանոս բա

զում՝ զօրօք և եկն 'ի վերայ Տաճկաց աշխարհին .
 և հասեալ 'ի քաղաքն մեծ 'ի Հալա՝ պաշարեաց
 զնա : Եւ որովեցան Տաճիկք , և եկին 'ի վերայ
 նորա պատերազմաւ . յորոց վախեցեալ՝ փախըս-
 տական եղև 'ի գիշերի . և այլազգիքն զհետ
 մոեալ՝ կոտորեցին յոյժ . և մնացեալքն փախեան
 և եղէն ցիր և ցան : Իսկ այր ոմն շինական 'ի
 Կուրիսոյ գտաւ զԹագաւորն , որ անկեալ էր
 'ի մէջ ծառոց՝ ընդարմացեալ 'ի սովոյ իբրև
 զմեռեալ . և տարաւ 'ի տուն՝ կերակրեաց և
 արձակեաց , ոչ գիտելով Թէ ո՛ր էր : Եւ զնաց
 (Թագաւորն) 'ի Սարաշ . և Ժողովեցան առ նա
 'ի ցրուեալ զօրացն , և տարան զնա 'ի Կոս-
 տանդնուպօլիս : Եւ այս եղև ընդ նա , զի էր
 Թոյլ՝ և չար բարութ՝ և հայհոյիչ հաւատոյ :
 Իսկ զայրն որ կերակրեաց զնա՝ կոչեաց , և ետ
 նմա շատ գանձ :

Յաւուրս յայս՝ յԱւուհա քաղաքն էր երկու
 Ամիրայ , որոց մինն սպան զմիւսն . և անկա-
 խռովութիւն 'ի քաղաքն . և եկին 'ի շատ տեղաց
 Տաճիկք և հարան ընդ միմեանս . և քաղաքն 'ի
 վտանգի էր : Եւ անձարեալ այրն որ ունէր զԿը-
 լայն՝ կոչեաց զՍանիակն 'ի Սամուսատայ զայր
 բրիտոնէ . ած զնա 'ի Կլայն , և ետ 'ի ձեռս
 նորա զամբոցն : Եւ իբրև այս եղև , յայնժամ

յամենայն կողմանց ժողովեցան Տաճիկք և կրու
ուէին 'ի վերայ Ալային . խորհեցան այրել զքա
ղաքն և գնալ . և Սանիակն կայր 'ի վտանգի
խիստ ջանիւ . և քաղաքացիքն աղաչեցին զնոսա ,
և (նոքա) չայրեցին , այլ գնացին : Իսկ Սանի
ակն 'ի վտանգի էր , և զօրքն 'ի սովոյ նեղեալ
չգտանէին կերակուր . և հրամանաւ Թազաւորին
տանէին դեսպանք շալկով 'ի գիշերի ցորեն շատ
'ի քաղաքն : Իմացան Տաճիկքն , և սպանին
զամէնն , և առին զցորենն , և Սանիակն 'ի
տագնապ էր , մինչև արար Թազաւորն ընդ նոսա
սէր . և եղև խաղաղութիւն մեծ : Եւ այս եղև
ՆԶ . 'ի Թազաւորութեանն Ռամանոսի 'ի Թուին ՆՃ :

Իսկ յետ շատ նեղութեանց՝ զոր կրեաց
Սանիակն , փոխեաց զնա Ռամանոսն . և ետ
զՈււհա Լսուպաքայ վրանապահին 'Պաւթի
կուրապաղատին :

ՆԶԱ . Իսկ 'ի Թուին ՆՃա եղև սով սաստիկ ընդ
ամենայն երկիր . և յայտ ամի մեռաւ Թազաւորն
Ռամանոս մահադեղով 'ի կնոջէ իւրմէ Աեռա
Օոյեայ դստեր Թազաւորին Աստանդեայ : Եւ
հառ Թազուհին զԱ'իխայն և նստոյց յաթու
Թազաւորութեանն :

Եւ յայն ամի մեռաւ Թազաւորն 'Պաւթի
որդի Սենեքերիմայ . և Թազաւորեաց Լտով

եղբայրն իւր, այլ լի առաքինութեամբ, և ողորմած առ ամենեւեան :

Ի սորա աւուրս 'ի Թուին նճդ ելին զօրք ՆՁԴ. Տաճկաց, անցան ընդ Լփրատ, և կոտորեցին զզօրսն Ոււհայու, և զամենայն սահմանս նորա : Եւ եղբայր Թադաւորին Սիխայլին գայ զօրք 'ի վերայ Տաճկաց, և հասեալ 'ի Սեւտինի՝ չիշխեր ելանել 'ի կուիւ : Եւ վախեցան 'ի նուցանէ զօրքն Տաճկաց՝ և գնացին. այսպէս և զօրքն Յունաց գնացին :

Իսկ 'ի Թուին նճե եղև խաւարումն արեւ ՆՁԵ. գական. և եղև տիւն զէտ գիշեր. և սասանեցան մարդիկ ընդ սոսկալի նշանն : Յայնժամ Թադաւորն Հայոց Յովանէս, և կաթուղիկոս տէր Պետրոս, յղարկեցին արս առ վարդապետն Հայոց Յովհաննէս Կողեռն՝ հարցանել զպատճառ նշանին. և նոքա եկին գտին զՅովհաննէս՝ զի անկեալ 'ի վերայ երեսացն՝ աղօթէր մեծաւ ողբով. և նստան առաջի նորա, և ուսանէին 'ի նմանէ : Իսկ նա պատմէր զյետին ժամանակի դաւնութիւնն, զզօրանալ անօրինաց և զտկարանալ քրիստոնէից, զխաւանութեան եկեղեցւոյ, զծուլութիւն քահանայից, զծուլման դատաստանաց, զրկանս իշխանաց, զանիրաւութիւն Թադաւորաց, և զապականութեան ամենայն ժողովրդեանն

Լստուծոյ յառաջնորդաց՝ յիշխանաց՝ 'ի սուտ քահանայից՝ յանարժան պատարագաց գայլացեալ հովուաց, և զշատանալ պէսպէս մեղաց: Օչայսոսիկ պատմեաց սուրբ վարդապետն, և արձակեաց զնոսա:

Յայսմ ժամանակի Պանծի ոմն անուն իշխան Յայոց ժողովեաց շատ հեծեալ, գնաց 'ի վերայ քաղաքին Ռերկրոյ և առ զնա, և կոտորեաց զՊարսիկս, և հառ սղարիւ զլլայն, և նստաւ անհոգ զօրօքն յուտել և խմել: Իսկ տէրն իմացաւ, և առնու զօրս իւր 'ի յօգնութիւն. եկն եգիտ զնոսա անհոգ, և սպան զՊանծի. և կոտորեաց զամենայն զօրս նորա:

ՆԶԹ. Իսկ 'ի Թուին Նճթ երեւեցաւ աստղն գիսաւոր յերեկոյն յարեմոից կողմն, և յետս սողալով՝ եկն 'ի հարաւ ընդ բազումքն (*) և ընդ լուսնին 'ի մէջ, և այլ չերեւեցաւ:

Եւ 'ի սոյն ամի մտաւ Սիւսայն շատ զօրօք 'ի Պուլղարս. և արարին շատ կոտորուած 'ի զօրաց նոցա: Իսկ նոքա միաբան աղաղակեցին առ Լստուած, և դարձան 'ի վերայ Յունաց և անխնայ կոտորեցին, և զթագաւորն փախուցին,

(*) Պիտի խմանալ Ռապտուպէդի, որ է համատուտութիւն ինչ՝ յայլոց Ռոյլ ասացեալ:

և առին զամենայն զէնս և զինչս զօրացն: Յայսմ
հետէ ազատեցան 'ի չար ազգէն Յունաց:

Յայսմ ամի մեռանէր արքայն Հայոց Աշոտ,
եղբայր Յովանէսի. և տարեալ Թաղեցին (զնա)
յԱնի. և մնաց նորա որդի հնգետասան ամաց՝
անուն Ղազիկ: Եւ զինի մահուանն Աշոտոյ
Թուլացան և աղարտեցին զպատերազմ, և սիրե-
ցին զգինի և զգուսանս, և մտան 'ի ծառայու-
թիւն ազգին Յունաց, և լուծան 'ի միաբանու-
թենէ միմեանց. և տեսեալ զի երկիր ընդ սրով
այլազգեացն անցանէր, ապաշաւէին զմիմեանց
կորուստ, և լային՝ զի Թափեցան յարիազոյն և
'ի քաջ գլխոյ:

Յայսմ ամի Ժողով արար ամիրայն Վարսից
Ապուսվար, և եկն յաշխարհն Աղուանից. և 'ի
գաւառն Անհողինին Ղաւթի, և մեծ կորուստ
գործեաց հաւատացելոցն: Ղաւթի վախեցաւ
կռուիլ ընդ նոսա. և Ապուսվար էառ գաւառս
և բերդս շատ. և զամ մի անդ դադարեալ՝
հնազանդ արար զմեծ մանն աշխարհին: Եւ առա-
քեաց առ Թագաւորն Յովանէս՝ Ղաւթի և ասէ.
Ընդ ինձ օգնական՝ զի կացից ընդդէմ Ապուս-
վարայ. և Թէ ոչ՝ լինիմ նմա հնազանդ, և լինիմ
առաջնորդ նմա, և խաւար ածեմ ազգիդ Շիրա-
կայ: Եւ ասց Յովանէս, և ետ նմա օգնութիւն

ձիաւորս երեք հազար : Սոյնպէս առաքեաց
 (Պաւիթ) առ Թադաւորն Լճիսաղաց. և նա ետ
 նման ձիաւորս հինգ հազար : Դողովեաց (Պաւիթ)
 զիւրն իբրեւ երկոտասան հազար. կոչեաց և զկա
 Թուղիկոսն Լճուանիցտէր Յուսէփ՝ եպիսկոպոսօք
 և վանականօք, քահանայիւք և ժողովրդովք,
 և եբեր ՚ի բանակն զամենայն բնակիչս երկրին՝
 կին և տղայ, և ասէր ընդ ամէնս. » Օհն զխաջն
 Վրիստոսի և զաւետարանն առցէ (ամենայն դք)
 ՚ի ձեռս. և որ ցանկայ մարտիրոսութեան, ան
 է ժամն : » Եւ եղև ամենայն բանակն՝ խաջ և
 աւետարան. զոր իբրեւ ընդ Լպուսլար՝ ծիծաղե
 ցաւ ՚ի վերայ նոցա : Իսկ Պաւիթ քսան հազար
 հեծելով ճակատեցաւ ընդդէմ նոցա. և միւս
 ցան իբրեւ ՚ի ծով ՚ի բանակն այլազգեաց : Իսկ
 քահանայքն և ժողովուրդքն առ Լստուած համ
 բարձին զձայնս իւրեանց՝ և ասեն. » Լը՛ տէր
 օգնեա՛ մեզ վասնանուան քո » : Յայնժամ փա
 խեան զօրքն այլազգեաց հաւասար : Եւ զհեռ
 մտեալ զօրքն քրիստոնէից՝ ջնջեցին զնոսա
 խապառ : Եւ Պաւիթ յաւուրս երիս դարձոյց
 յինքն զամենայն աշխարհն իւր. և ետ պարգևս
 զօրացն և եպիսկոպոսացն. և եղև խաղաղութիւն
 մեծ :

Յայտմամի ոմն անօրէն յիշխանացն Սենեքե

րիմայ գնաց առ Թագաւորն Յունաց, և հաւա-
 նութիւն առնէր վասն Ատոմայ, Թէ խորհին
 մտեալ 'ի վերայ քո, և առնել խռովութիւն
 ընդ քեզ: Աւատաց Թագաւորն. և յղարկեց 'ի
 Սեաստ զակալութն իւր հնգետասան հազար
 հեծելով՝ բերել զնոսա ուժով զի մի փախի-
 ցեն: Աւ նոքա լուեալ զայն՝ գնացին 'ի Արս-
 տանդնուպօլիս. և իբրեւ մտին 'ի քաղաքն՝ դի-
 մեցին լալով 'ի գերեզման Սասլին. և զգիր
 երդմանն նորա եղին 'ի վերայ հողոյն, և ասա-
 ցին. «Ո՛ր հայր մեր՝ դու բերեր զմեզ յաշխարհս
 յայս. արդ դատ արա մեզ 'ի սպառնալեաց
 մահու եկելոցս 'ի վերայ մեր»: Օ՛ր լուեալ
 Թագաւորին՝ հիանայր ընդ իմաստութիւն նոցա
 և ընդ անմեղութիւն. և հրամայեաց սպանանել
 զչարսխօսքն. և զնոսա մեծ սլարգեօք յղարկեաց
 'ի Սեաստ:

Ի Թուին նոյն մեռաւ Յովանէս արքայն հաւ նոյն:
 Եւ Թաղեցաւ ընդ հարսն յԱնի: Իսկ Թագա-
 ւոր Յունաց Սիխայլն բազում զօրօք հասանէր 'ի
 գաւառն հայոց, և աւերէր զաշխարհն սրով
 և գերութեամբ. քանզի Յովանէսն յառաջագոյն
 գիր էր տուեալ Յունաց. որ յետ իւր մահուանն
 լինի 'ի նոսա դառնայր: Օ՛ր անօրէնն Սար-
 գիս 'ի հայոց՝ ազդ առնէր Սիխայլն, և 'ի տուր

տայր զաշխարհն Հայոց • և ինքն յափշտակեալ շատ գանձս Թագաւորաց՝ բերդամուտ լինէր, և աւանդս բազումս սրահէր, և կամէր Թագաւորել Հայոց • զոր չկամեցան Ռազրատունիք: Յաւանէր և Մհեր զին ասպատակաւ 'ի վերայ աշխարհն Հայոց, և շատ գաւառք հնազանդեցան նմա՝ զի չկայր գլխաւոր Հայոց:

Իբրեւ եկին Յոյնք 'ի վերայ Թագաւորական քաղաքին Մանիկ, յայնժամ ժողովեցան զօրքն Հայոց առ մեծ սպարապետն Սահրամ Պաճաւուսնին, և խնդրէին կուուել ընդ զօրսն Յունաց • վասն զի ոչ կարէին տանել հայհոյութեան նոցա և նախաստանաց: Եւ յիշեալ զանուն Մատուծոյ՝ յարձակեցան 'ի վերայ նոցա, և զայնքան զօրու Թիւնն նոցա կոխան արարին ձիոցն, և մաշեցին 'ի սուր սուսերի • և որք ջնային փախչել 'ի յահագին ձայնէ քաջացն Հայոց՝ չկարէին փախչել, մինչ ընդ մէջ անցեալ սպարապետն Սահրամ, բազում աղաչանօք կարաց հաւանեցուցանել զզօրսն Հայոց՝ սակաւ մի Թոյլ տալ փախչել • որ և 'ի հարիւր հազարաց նոցա հարիւր զերծան • և յայնմ հետէ այլ ոչ ևս յիշեցին զՄանի:

Եւ 'ի Թուին Հայոց նորա ժողովեցան իշխանքն Հայոց հրամանաւ մեծին Պրիգորի որդւոյ

Ստակայ . և զնացեալ առ սուրբ կաթուղիկուն
տէր Պետրոս , օծեցին զորդին Լշտոյ զՊա-
գիկ թագաւոր Հայոց . զի էր զարգացեալ և
վայելուչ , և իմաստուն և հմուտ Լստուածային
ուսմանց հին և նոր կտակարանաց . և եղև այլ
բարի և Լստուածասէր , և անպարտելի յիմաս-
տասիրաց դասն , և իմաստութեամբ հաստատեաց
զաթու թագաւորութեան Հայոց : Յայնժամ 'ի
ձեռն զօրաց իւրոց ըմբռնեալ զանօրէն Սարգիսն՝
խոշտանկանօք առնոյր 'ի նմանէ զամրոցն և զգան-
ձըն արքունի՝ զոր յափշտակեալն էր , և զգաւառն՝
զոր ըմբռնեալ էր : Եւ զօրքն Յունաց դադարեցին
'ի խնդրելոյ զԼ'նի . և խաղաղացաւ աշխարհն
Հայոց :

Յայնժամ ժողովեալ Պագիկ զզօրն Հա-
յոց՝ զնաց ընդ կողմանս աշխարհին հայրենեաց
իւրոց , և զամենայն ապստամբեալն 'ի հնազան-
դութիւն էած , և զհակառակն հերքեալ հալա-
ծեաց . և երթայր բազում զօրօք բնակէր յԼի-
ւարատ գաւառն 'ի Սաղարշապատ քաղաք . առ-
նոյր վրէժ յազգացն հարաւայնոյ :

Յայնժամ սպառազինեալ մեծն Ղարիբօրիոս
Պաշաւունին՝ որդին քաջին Ստակայ . և եր-
թեալ բանակ հարկանէր 'ի վերայ Լխուրեան
գետոյ , մերձ յամուրն Լ'ջնի . և զօրք այլազ-

գեացն դնային 'ի պատերազմ 'ի վերայ զօրացն
 Հայոց . և եղև սաստիկ պատերազմն . և զառա-
 ջինն յաղթեցին զօրացն Հայոց . և ապա օգնու-
 թեամբն Քրիստոսի (զօրքն Հայոց) դարձուցին
 զզօրս անօրինացն 'ի փախուստ և կոտորեցին յոյժ,
 և զիշխանս նոցա արարին ձեռնակապեալս . և
 փնացեալքն դնացին փախստական 'ի Պարս :

Օչայսու ժամանակաւ մեռանէր Թադաւորն
 Յունաց Սիւսայն . և Թադաւորեաց Կեսառոս
 որդի քեռ նորա ամիսս չորս . վասն զի համարձա-
 կեալ գործեաց գործ լրբութեան և զԹադաւորն
 Կեսա Օռոյի զդուստրն Կոստանդեայ կայսերն
 խուզել համարձակեցաւ որպէս զպոռնիկ, և առա-
 քեաց յաքսորս . նոյնպէս և զպատրիարզն ըմբռ-
 նեալ՝ եղ 'ի բանտի , քանզի կամէր զանօրէն և
 զպիղծ ազգն յառաջ բերել յօգնականութիւն
 Թադաւորութեանն իւրոյ : Դսկ պատրիարքն
 իմաստութեամբ զերծեալ՝ անկաւ 'ի սուրբն
 Սոփի , և արար անդ ժողով իշխանաց . և կա-
 լեալ զԿեսառոսն և զազգականս իւր՝ խաւարե-
 ցուցին զաչս նոցա . և դարձուցին զԹադաւորն
 և զամենայն արտաքս ելեալ իշխանսն մեծաւ
 պատուով 'ի Կոստանդնուպօլիս :

Հայսմ ամի զօրաժողով արարեալ տէրն Հե-
 րայ և Սալամաստայ՝ եկն 'ի վերայ գաւառին

Աստուրականի : Խաչիկ (իշխան տեղւոյն) էր
 այր քաջ և պատերազմող . այլ ծերացեալ էր
 և պարապեալ բազում ժամանակաւ . և որդիքն
 նորա Հասան և Ննճղուկն էին առ Թագաւորն
 Յունաց Միխայէլ . և կրտսեր որդին՝ իշխանն՝
 տղայ էր տարօք : Լսա հարկաւորեալ՝ ինքն
 ելանէր 'ի պատերազմն սակաւ զօրօք , և հալա-
 ծէր քաջապէս զբանակն այլազգեացն : Խսկ տղայ
 որդին՝ իշխանն՝ առանց կամաց հօրն յարձակեցաւ
 'ի պատերազմն , և անպատրաստ եմուտ 'ի մէջ
 Թշնամեացն , և սպանաւ անդ : Խսկ պարոն Խա-
 չիկ տեսեալ զայն՝ լքեալ 'ի զօրութենէ՝ սպա-
 նաւ և նա 'ի պատերազմին : Օկնի քիչ աւուրց
 եկին որդիքն նորա յարեմոից՝ սգացեալ սուգ
 'ի վերայ հօրն և եղբօրն : Յայժամ աւագ որդին
 Հասան կոչեաց Քուրդ սիրելի մի . տայր նմա
 հազար դեկան ոսկի , և ասէր . մ'ուտ 'ի Հեր և
 'ի Սալամաստ . ասա՝ եթէ աշխարհն Աս-
 տուրականի անմարդ է , զի՞ կայք պարապ . և
 բազում ծառայք և հօտք ոչխարաց անմարդ
 շրջին : Եւար Քուրդն այնպէս . և ժողովեցին
 այլազգիքն զօրս բազումն , և եկեալ բանակեցան
 'ի նոյն տեղւոջն : Եւ գայր Քուրդն պատմէր
 պարոն Հասանայ . ժողովեցին և նոքա զզօրսն
 իւրեանց , և պատրաստեցան ընդդէմ նոցա 'ի

մարտ պատերազմի. և Հասան ձայն տուեալ այլ ազգեացն՝ ասէ. ուր է այրն որ սպան զհայրն իմ Խաչիկ: Եւ ահա այր մի սե հզօր յանդուգն յարձակմամբ ասէր. ես եմ. և ահա ձին իւր և սլէհն: Եւ քաջն Հասան յարձակեցաւ ՚ի վերայ նորա սրովն, և պատառեաց զնա ընդ երկուս, և դարձոյց զձին և զսլէհն հօրն: Նոյնպէս և խնդրեաց Ո՛նձիուկն զսպանողն եղբօրն. և մէկ մի այլ պարծէր ասելով՝ Թէ ես եմ: Եւ նա եհար զնա ըռւմբովն ՚ի սիրտն, և ՚ի Թափ անցոյց և ընկէց՝ առեալ զձի եղբօրն և զգէնն. և քաջապէս կոտորեցին զնոսա, և առին զաւար և զձիս, և դարձան ուրախութեամբ:

ՆԶԲ.

Խաչ ՚ի Թուին նոր թաղաւորեաց Յունաց Կոստանդին Սոնոմախն. որ Թարգմանի մեհաւ մարտիկ: Եւ ՚ի նոյն ամի յարեաւ ՚ի վերայ նորա Սանիակն՝ այր քաջ, որ յառաջնէաւ զՈւռհա, և կապեաց Թաղ, և Ժողովեաց զօրս բազումն՝ ունելով Թիկունս յօգնականութիւն զաշխարհն Հռոմայեցւոց. և ՚ի յահէ նորա հնազանդեցան նմա ամենայն արեւմուտք. զի էր այր յաղթանդամ և քաջ ՚ի պատերազմն: Խաչ Սոնոմախն ամենայն Յունօքն զնաց ընդդէմ նորա ՚ի պատերազմն. և յանկարծակի եհաս մահ Սանիակին. և խաղաղացաւ տունն Յունաց:

Օչայսու ժամանակաւ անօրէն Սարգիսն՝ որ
էր յարեւելս, ազդ առնէր Սոնումախին և ասէր․
կոչեան զՂազգիկ պատճառանօք սիրոյ 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս, և մի՛ թողուր ելանել 'ի քաղա-
քէն, մինչև զքաղաքն Լ՛նի առցես 'ի նմանէ :
Եւ արմատացաւ 'ի սիրտ նորա այս սերմն չարու-
թեան առ 'ի բառնալ զթագաւորութիւնն Նա-
յոց . և գրեաց թուղթ առ Ղազգիկ արքայն
Նայոց, և կոչէր առ ինքն մեծամեծ երդմամբ՝
տուեալ միջնորդ սուրբ զխաչն և զաւետա-
րանն Վրիստոսի : Եւ լուեալ Ղազգիկ՝ ոչ
կամեցաւ գնալ . իսկ անօրէն Սարգիս հանդերձ
համախոհօքն իւրովք մատեան առ թագաւորն,
և քաջաւերէին զնաասելով . հրովսես գնալ, ո՛վ
թագաւոր, և երկմտիս յայս մեծ երդմանս . և
թէ առ մեզ ունիս կարծիս . ահա անձինք մեր
մեռանին վասն քո : Եւ գրին միջնորդ զտէր
Պետրոս . բերին զսուրբ խորհուրդն, թացին
անդ զգրիչն . և արարին մեծ երդումն յաւուրն
յայնմիկ :

Եւ յայժամ անվախ եղև Ղազգիկ . և գնաց 'ի
Կոստանդնուպօլիս . և ամենայն քաղաքն հրամա-
նօք թագաւորին մեծ խնդութեամբ ելին ընդդէմ
նորա, և մեծ պատուով ընկալան զնա, որպէս
վայել էր թագաւորի : Իսկ ուրացողքն Վրիստոսի՝

որք արեամբն Մստուծոյ կապեցին զերդումն ,
առաքեցին առ Սոնոմասն զքաղաքին Մնւոյ քա-
ռասուն բանալիք, և գիր զինի, թէ ամենայն արեւ-
ելք քո եղև : Կոչեաց թագաւորն զՂազիկ, և
զբանալիքն և զթուղթն առաջի նորա եղև ասաց,
թէ զամենայն արեւելք քո ետուն ինձ : Եւ ասէ
Ղազիկ ցՍոնոմասն . թագաւոր Հայոց ե՛ս եմ .
և ես ո՛չ տամ զՄնի ՚ի քեզ . զի սուտ երդմամբ
ածեր զիս ՚ի տեղս . և երեսուն օր պնդեալ Ղա-
զիկ՝ ո՛չ հանէր : Եւ յորժամ ճարակ չգտաւ ,
ետ զՀայք ՚ի ձեռս Յունաց : Եւ ետ Սոնոմասն
Ղազկայ զԼաւոն պաղատ և զՍիզու : Եւ յղեաց
Ղազիկ ՚ի քաղաքն Մնի, և ինչք զոր ունէր՝ ետ
բերել ՚ի Յոյս . և կայր պանդուխտ ՚ի մէջ
անագորոյն և չար ազգին : Իայց ուր հասանէր՝
մեծ նեղութիւն արկանէր ազգին Յունաց . զի
որպէս թագաւոր ահարկու կայր ՚ի մէջ նոցա :

Ն Դ Գ .

Իսկ ՚ի մէկ այլ տարին ՚ի թուին նո՞ղ առա-
քէր Սոնոմասն Կուրտ մի Սառակամանոս անուն՝
շատ զօրօք յարեւելս ՚ի խնդիր քաղաքին Մնւոյ ,
որ եկեալ հասաւ ՚ի դուռն քաղաքին : Եւ ազգն
Հայոց որ էին ՚ի քաղաքին՝ չհաւանեցան տալ
զքաղաքն . այլ ուզէին զՂազիկ թագաւորն իւր-
եանց . և միաբան ելան ՚ի կռիւ ընդ զօրսն Յու-
նաց , և կոտորեցին և փախուցին . և շատ առա-

լաւ մտան 'ի քաղաքն . և Պառակամանոսն ձմեռ
 նեաց յՈւստիքն 'ի դաւառն թէ ուղուպօլեայ :
 Յայնժամ զօրքն Հայոց իբրեւ տեսին՝ թէ թա-
 դաւորն իւրեանց Ղազիկ այլ ոչ ելանէ յարեւել,
 ժողովեցան 'ի գերեզմանս Հայոց թագաւորացն ,
 և լացին երեք օր զանտիրանալն իւրեանց , և անէ-
 ծըս կարդային նենգաւորացն Ղազկայ : Լ'պա
 յուսահատեալք գրեցին առ Պառակամանոսն , և
 կոչեցին զնա , և ետուն զԼ'նի 'ի ձեռս նորա :
 Լ'ստանօր բարձաւ թագաւորութիւնն Հայոց ,
 և անկաւ տէրութիւն ազգին Ղազրատունեաց :

Դ՛ թուին նորէ եղև խիստ շարժ , և փո- Գ. Գ. Գ.
 խեցաւ դոյն լուսաւորացն 'ի կարմրութիւն , և
 մառախուղ ունէր զերեսս երկրի . և 'ի շարժէն
 եկեղեցիք և մեծք շինուածք խախտեցան : Լ'ւ
 Եղնկայն առ հասարակ փլաւ . և պատառեցաւ զե-
 տինն և եկուլ բազում արս և կանայս . և շատ
 օրեր դայր ձայնն նոցա 'ի խորոց անտի :

Յայսմ ամի խաղացեալ զօրքն Յունաց , գնա-
 ցին 'ի վերայ քաղաքին Ղալնա . և կռուեալ ընդ
 այլազգիսն՝ յաղթեալ կոտորեցան անդ . ընդ
 որս և մեծ սպարապետն Հայոց պարոն Ս'ահրամ ,
 և իւր որդին Ղարիգորն սպանաւ 'ի կռիւն : Դ՛
 նոյն ամի շարժեալ 'ի տանէն Պարսից եր'ք
 Լ'միրայ . և շատ զօրօք եկին 'ի սահմանս Ս'ոս

լայ . և տէրն Սօսլայ շատ Լ՛րաբացօք գնաց 'ի վրան նոցա . և խառնեալ ընդ միմեանս՝ սպանա- նէին զիբեարս . ապա յետոյ Պարսիկն փախոյց զՍօսլացին : Յայնժամ տէրն Սօսլայ ձայն տուեալ 'ի Տաճկաստան՝ ժողովեաց զօրս բազու- մըս , և արար զնոսա փախստական , և դարձոյց զգերութիւն իւր և զնոցայն , և խիստ վարեաց զնոսա մինչ 'ի սահմանս Հանձիթոյ : Իսկ փա- խըստականքն դիմեալ յաշխարհն իւրեանց . շատ գերութիւն և հեղումն արեանց առնէին 'ի Քը- րիստոնեայսն՝ ընդ որ գնային . և հասեալ մինչև յԼ՛րձէշ քաղաքն Հայոց , և առաքեալ առ կա- տապանն Յունաց որ կայր անդ՝ խոստացան նմա շատ ինչք , զի խաղաղութեամբ թողցէ զնոսա գնալ : Իսկ նա ոչ առ յանձն , այլ ելաւ ընդ- դէմ նոցա 'ի պատերազմ . և յաղթեալ 'ի նո- ցանէ՝ կոտորեցան զօրքն Յունաց . և կատապան Կիր Ստեֆանէ բռնուեցաւ . և տարան գերի 'ի Հեր քաղաք , և անդ մեռաւ :

Յայնժամ առաքէր Սոնոմախն Կուրդ մի Տե- լարիս անուն զօրօք բազմօք 'ի վերայ Ղալնայ քա- ղաքին . և էր ձմեռն . որ եկեալ՝ 'ի սաստիկ անձրեւէն իրք չկարաց առնել , այլ՝ դարձաւ յետս : Իսկ յամսուն եկն Տեղարիս 'ի վերայ Ղալնայ , և պաշարեաց զնա , և չկարաց առնուլ .

ապա աւերեաց զսահմանս գաւառին, և դարձաւ :

Եւ 'ի սոյն ժամանակի այր ոմն 'ի քաղաքէն Լճերիանուպօլսէ այր քաջ՝ որ կոչէր Թառնիկ, յառնէ 'ի վերայ Սոնոմախին • և զօրօք արեւմտից գայր 'ի վերայ քաղաքին Կոստանդնուպօլսի, և 'ի մեծ տագնապ ունէր զքաղաքն, մինչ կալան քարով զդուռն քաղաքին: Իբրեւ չկարացին կալ 'ի դիմի, գրեցին առ Թառնիկ սուտ երդումն ըստ իւրեանց սովորութեանն՝ դնել զԹառնիկ Կեսառոս, ասելով թէ՝ զկնի մահու Սոնոմախին՝ Թառնիկ լիցի Թագաւոր: Եւ ելին պատրիարքն և իշխանքն առ Թառնիկն, և երդմամբ դրին ուխտ ընդ նմա • և եղև խաղաղութիւն • և ածին զԹառնիկ 'ի Կոստանդնուպօլսի • և յետ աւուրց հանին զաչք նորա:

Ի թուին նոր յաւուրս Սոնոմախին, ՆԱԸ. ելին հրամանօք Տօղրիւ Սուլտընայ Պարսից՝ զօրագլուխք երկու շատ զօրօք, և եկին 'ի Հայք: Եւ այս վասն այնորիկ եղև՝ զի զզօրս քաջս վերուցին Յոյք, և դրին 'ի տեղ նոցա Կուրտ զօրագլուխք • և այնով կամէին պահել զտունն արեւելից: Եւ յորժամ իմացան այլազգիքն՝ եթէ անտէր է աշխարհն Հայոց, եկին 'ի վերայ քաղաքին՝ որ կոչի Լարժն • և տեսին զնա անպաւրիտս, և լցեալ անչափ գանձով և մարդով,

սկսան կռուել ընդ նմա : Եւ եւան քաղաքացիքն
 և խիստ կռուով զմիմեանս կռփէին , քանզի չու-
 նէին տեղ փախչելոյ կամ յոյս օգնութեան . նա՛
 զմահ արարին յոյս . և ՚ի խիստ բարկութեան
 անօրինացն՝ փախեան . և այլազգիքն զհետ պըն-
 դեալ՝ (մօին) սրով ՚ի քաղաքն , և ՚ի սուր սուսերի
 մաշեցին զամէնն . և լցան ոսկուով և արծաթով
 և ազգի ազգի դիպակօք : Եւ անդ քոր եպիսկոպոս
 մի՝ Պաւլոս անուն . առին զգանձս նորա . բար-
 ձան քառասուն ըղտու . և հարիւր վեց բեռն եւ
 զանց ելանէր ՚ի տանէն : Այս ՚ի քաղաքն եկե-
 ղեցի եօթն հարիւր . և փարթամ էր և վայե-
 լուչ քաղաքն այն , զոր անցուցին ազգն անօրի-
 նաց սրով . և շատք անթաղ մնացին՝ զորս կերան
 գազանք և թռչունք . և աղուոր կանայք տղայօք
 գնացին գերի յաշխարհն Պարսից յանգին ծա-
 ույութիւն : Եւ այս եղև սկիզբն կորստեան
 աշխարհին հայոց . և այս էր առաջին քաղաք՝
 որ առուաւ սրով ՚ի հայոց : Յայտմ հետե-
 լեցէք մի ըստ միոջէ զայն զոր պատմեմք :

Իսկ Սոնոմախն իբրև լուաւ զհամբաւս զայս .
 յղարկեաց զօրս յարևելք . և եղ զօրագլուխ
 զՊրիգոր Պալհաւունի զմագիստրոսն զորդին
 Աստակայ . և զԼամէնն . և զքաջն Լիսարիտ
 զեղբայրն Ռընաղտին . զի պահէն զաշխարհքն ՚ի

Թշնամեաց :

Ի Թուին ն՛ղը գրեաց Սոնոման առ ՆՂԸ.
 Կաթուղիկոս տէր Պետրոսն , և կոչեաց զնա :
 Եւ նա զսուրբ մեռոնն 'ի գիշերի հանեալ՝ եր-
 կաթէ ամանովք Թաղեաց 'ի գետն , որ չգար-
 տակէին եկեղեցիք Հայոց 'ի սուրբ ձիթոյն . և
 ինքն գնաց ազատօք տանն իւրոյ երեք հարիւր
 մարդով և եպիսկոպոսօք , և 'ի մոտանել նորա՝
 գղրղեցաւ քաղաքն ամենայն 'ի հանդիպումն նորա .
 և մեծ փառօք տարան զնա 'ի սուրբն Սոփի . և
 եկին առ նա Թազաւորն և պատրիարքն . և
 հրամայեաց իջուցանել զնա յաղուոր տուն . և
 տալ ծախք յամէն աւուր 'ի պէտս նոցա : () Ը
 մի գնաց սուրբ հայրապետն առ Թազաւորն : Եւ
 ելաւ Թազաւորն 'ի յոտն նմա , և նստուցանէր
 զնա 'ի յաթոռ ոսկի : Եւ երբ ելաւ տէր
 Պետրոս , էառ զաթոռն տէր Եղիսէ . և ճոր-
 տէրն չթողէին . և չկարացին առնուլ 'ի նմանէ :
 Ուր հարցաւ Թազաւորն ցտէր Եղիսէ . և նա
 ասէ՝ ո՛վ Թազաւոր , Լթոռ հայրապետական
 է , չէ՛ պարտ նստիլ 'ի վերայ այլ մարդ : Եւ
 Թազաւորն հրամայեաց Թողուլ : Եւ օր աւուր
 փառօք տեսանէին զնա . կեցաւ ամիսս չորս . և
 դարձաւ 'ի Հայք մեծ պատուով :

Ի Թուին ե՛ճք եղաւ սքանչելիք յԼ՛նտիոք . ԸԲ .

քանզի էին անդ Մտորիք շատք բնակեալք ոսկւով և արծաթով . և յամէն ժամ կնկով և տղայով զարդարած երթային յեկեղեցին յօրս տօնից : Օչարեցան Յոյնքն ընդ նոսա . և այր մի Մտորի հրապուրեալ 'ի Յունաց՝ եղև 'ի կրօնս նոցա . և սկսաւ չարախօսել զազգէն իւր , Յէ չունին ուղղափառ հաւատս և դաւանութիւն՝ զոր ունի կաթողիկէ եկեղեցի : Եւ վասն այս նախանձու միաբան պատրիարքն ազգօքն հրամայեաց զաւետարանն Մտորուց հրով այրել . և յորժամ ձգեցին 'ի հուրն , ձայն դայր 'ի յաւետարանէն , և թռչէր 'ի կրակէն : Խսկ նոքա յանդգնեալ երկու անգամ ձգեցին զաւետարանն 'ի հուրն . և դարձեալ ողջ ելանէր 'ի հրոյն : Եւ երեք անգամ արկին կատաղի լրբութեամբ . և յերեք անգամն այրեցաւ աւետարանն : Եւ իբրև այրեցաւ , դարձաւ պատրիարքն մարդովն յեկեղեցին սուրբ Պետրոս . գոչեաց յեկեղեցին 'ի ձայն մեծ , և դղրդեաց քաղաքն ամենայն : Խսկ միւս օրն անկաւ հուր յերկնից 'ի վերայ եկեղեցւոյն սրբոյն Պետրոսի , և այրեցաւ 'ի հիմանէ քաղն . և պատառեցաւ խորանն , և զսուրբ սեղանն տարաւ յանդունդս՝ զոր կազմեալ էր ոսկով մեծն Կոստանդիանոս , և այլ չկարացին դանուլ : Եւրդ յորժամ այս եղև բեկեցան քաղաքացիքն . և

սկսան աղօթել առ Աստուած : Այլաւ պատրի-
արքն քահանայիւք և ժողովրդօք , շրջէր 'ի
քաղաքն աղօթիւք . և զհետ գնացին 'ի մէյտանն .
ուր փոքր կամուրջն էր . յանկարծ գոչեաց գե-
տինն , և շարժեալ 'ի կէս օրն՝ պատառեցաւ
գետինն , և եկուլ զպատրիարքն և բիւր մի
'ի մարդկացն . և հնգետասան օր գայր ձայն նոցա
'ի յանդնդոց . և ապա կնքեալ երկիրն՝ անշըն-
չացոյց զնոսա :

Ա թուին ե՛տք շարժեցաւ Տօղրիւ Սուլ ԸԳ.
տանն Պարսից , և եկն շատ զօրօք 'ի հայք՝ 'ի
քաղաքն Ռերկրի , և հաւ զնա : Այն ապա յԱր-
ձէշ , և յոյժ նեղէր զքաղաքն ութ օր . և քա-
ղաքացիքն շատ ընծայիւք ուզեցին զհնազան-
դութիւն . և հաւանեցուցին զնա նախ առնուլ
զՍանձկերտ : Այլ նա գնաց բնակեցաւ 'ի տե-
ղին՝ որ Քար գլուխ ասի . և պատեալ զքաղա-
քն՝ նեղէր կռուով : Այր գլխաւոր քաղաքին՝
պարոն Աստիւ որդի Ապուբապայ , այր քաջ .
և սկսան փորել զհիմն քաղաքին : Օր իմացեալ
բրիտոռնեիցն՝ փորեցին դէմ նոցա . և կալեալ
զնոսա սպանին : Ապա զայրացեալ Սուլտանն .
յղեաց զօրս 'ի Ռադէշ , և ետ բերել զմեծ
բաբանն՝ զոր Աստիւ կայսրն վասն քաղաքին
հերայ էր շինեալ , և եդեալ անդ հնգետա-

սան օղիւ՝ ահաւոր բարձրութեամբ . և յորժամ
 կանգնեցին, դողաց քաղաքն յահ նորա : Յայն-
 ժամ երեց մի գտաւ թէզմ' 'ի քաղաքն փոքր
 բաբան մի , և կանգնեաց ընդդէմ նորա . և
 առաջին քարն եղարկ զնա 'ի խողակն և երեկ .
 և զօրացան քաղաքացիքն : Ապա յետ աւուրց
 այլազգիքն նորեցին զբաբանն . և սկսան հարկա-
 նել զպարիսպն մեծամեծ քարովքն . և զարհու-
 րեցաւ քաղաքն : Յայնժամ ձայնեաց սարոն Ալա-
 սիւ 'ի քաղաքն՝ թէ ուլ ելնէ և այրէ զբաբանն,
 նա տամ իւրեան շատ ոսկի և արծաթ , և 'ի
 թաղաւորէն փառս և իշխանութիւն . և թէ
 ինքն մեռանի , որդիքն և ազգն ժառանգեն զխոս-
 տումն : Այլ եկն յառաջ Ֆռանկ մի և ասաց .
 ես այրեմ զնա . և զարիւն իմ հեղում վասն
 քրիստոնէից , զի ես չունիմ զոք որ լան զիս :
 Այլ ետուն նմա ձի աղուոր և զրեհ և սաղաւարտ .
 և հեծաւ և կապեաց յինքն Փաթ երեք շիշ .
 և կապեաց թուղթ 'ի ծայր ըւրմիւն . և խնդ-
 րէր աղօթս յամէսէն . գնայր 'ի վերայ այլազ-
 գեացն . և նոքա գիտէին՝ թէ թղթաւոր է . և
 չխօսեցան ընդ նա : Այր ժամն կէս օր և շող .
 և ամենայն արք պատերազմին ննջէին 'ի խորանս
 իւրեանց . և երեկ Ֆռանկն առ բաբանն . և
 նոքա կարծէին՝ թէ ընդ մեծութիւն նորա հիա-

նայր : Եւ եհան զմէկ շին , եղարկ 'ի բաբան .
 և շոյտ շուրջ առեալ զնովաւ՝ հարկանէր զեր-
 կրորդն և զերրորդն . և վառեցաւ բաբանն բո-
 լոր : Եւ Ֆուանկն դարձաւ 'ի փախչել , և ամե-
 նայն բազմութիւն զօրացն 'ի հետ , և անկաւ
 անվնաս 'ի քաղաքն . և ետուն նմա ինչս բազու-
 մըս : Մոնոմախն լուեալ՝ տարաւ զնա 'ի Վոս-
 տանդնուպօլիս . և ետ նմա իշխանութիւն մեծ :
 Դակ Սուլտանն զարմացաւ ընդ գործ Ֆուանկին .
 և ուզէր պարօն Վասէն՝ զի տեսցէ զնա . և
 մեծ երդմամբ խոստանայր տալ պարգևս նմա .
 և պարօն Վասին չկամեցաւ տալ : Բայս սկսան
 փորել ներքե պարսպին . և քաղաքացիքն դէմ՝ նո-
 ցա փորեցին . և երկաթէ ճանկօք հանին 'ի դուրս
 և սպանին : Եւ առին խող մի՝ դրին 'ի բաբանն
 և ձգեցին 'ի բանալն . և ձայնեցին 'ի Սուլտանն
 և ասէն . պսակուէ՛ ընդ խողդ , և տամք զՄանծ-
 կերտ պույգ քեզ : Եւ նա եղաւ ամօթով , և
 սպան զբերողն . և գնաց յաշխարհն իւր :

Ի թուին շի մեռաւ Մոնոմախն և թաղաւ ՇԴ.
 ւորեաց քենեկալն իւր Վեռ Թաօտուն . և կեցաւ
 թաղաւոր ամս երկու և ամիս երեք , և մեռաւ . և
 նստաւ թաղաւոր Միխայլ ալեորն : Ելաւ յայտմ
 ամի իշխան ոմն հակառակ Միխայլին . և ետու
 ջօրօք զՎոստանդնուպօլիս , և թաղաւորեաց . և

յետ քիչ ժամու յղարկեր և բերեր զՏուկն
Ուրհայու զՏուկիծն, և եդիր Թազաւոր. և ինքն
միակեաց եղաւ :

ԸԵ. Ի Թուին ե՛ջե փոխեցաւ առ Բրիստոս
կաթուղիկոսն տէր Պետրոս, կացեալ յաթուն
ամս երեսուն և երկու. եդիր կաթուղիկոս զտէր
Խաչիկն :

Յայսմ ամի ելաւ ամիրայ մի Ղինար անուն. և եկն աւերեաց զքաղաքն Մելիտինի. և էառ
շատ գերի և գանձ. և եկն ձմերեաց 'ի Հանձիթ : Իսկ 'ի լինել գարնան՝ զնաց 'ի գաւառ
ւրն Տարոնոյ. և իջան առ ստորոտով Տորոսի
մերձ 'ի Սասունք : Տեսաւ զայն իշխանն Հայոց
պարոն Թառնիկ, որդին պարոն Մուշեղայ. և
զօրօք հասանէր 'ի վերայ այլազգեացն. և խառնեցան
յիրար : Յայնժամ համբարձ քաջն Թառնիկ զաչա իւր
'ի վանք սուրբ Կարապետին և աւերեալսն :
Ղլակայ (*) վանից սուրբ Կարապետ, հասիր
յօգն մեղ, և արան զօրս զայս երևելիս 'ի վերայ
հաւատացելոցս 'ի քեզ : Եւ քաջապէս վարեաց
զնոսա Մատուծոյ կարողութեամբն, և կոտորեաց
յոյժ. և էառ զառ և զգերուս Թիւնն քրիստոնէից.
և դարձաւ ուրախութեամբ :

(*) Ի ձեռագրին . ԱԼՄ ԱԼՄ :

Ի սոյն ամի 'ի ձմեռն երեկ խիստ ձիւն վաթս
սուն օր յամենայն տեղիս . գիշերն գայր՝ ցերեկն
հալէր . և էր ջուրն կարմիր և լեղի : Եւ յայս
սաստէս եղև սով վայրի անասնոց և թռչնոց , և
չգտանէին կերակուր . և նեղեալք 'ի սովոյն՝
դիմեցին ամէնն 'ի մարդիկ և 'ի շէնս . և նոքա
անխնայ կոտորէին զնոսա : Իսկ ողորմածքն կերա-
կրէին զնոսա 'ի տունս իւրեանց և արձակէին . և
ամենայն մարդ 'ի գութ ողորմութեանն շարժեր
'ի վերայ նոցա : Եւ տէրն 'Սփրկերոց մեծ Լ'մի-
րայն "Սրտօրն յամէն օր հրամայէր քառասուն
քուրճ ցորեն , և քառասուն դարի , և քառասուն
կորեկ , և շատ խոտ և յարդ ճապղէր 'ի վերայ
դաշտաց . որ ուտէին թռչունք և անասունք :
Եւ յայս տարիս եղև սով սաստիկ ընդ ամենայն
երկիր վասն զի 'ի պակասութենէ ձմեռնն չկա-
րացին ցանել :

Ի թուին շը շարժեցաւ ամենայն տունն Պարս
սից . և շատ զօրօք դային 'ի վերայ քրիստո-
նէից . և շատ գաւառս 'ի սուր և 'ի գերութիւն
մատնեցին 'ի Հայոց . և եկին 'ի Սեաստ : Իսկ
որդիքն Սենեքերիմայ պարօն Լ'տոմ և Լ'պու-
սահլ յառաջ իմացան զգալն , փախեան 'ի Խա-
ւատանէքն . և Տաճիկքն յառաջ չհամարձակեցան
մտնուլ 'ի քաղաքն . զի հեռու տեսանէին սպի-

ՀԸ.

տակ զգումբէ [Ժս եկեղեցեացն . և կարծեցին՝ [Ժէ վրանք զօրացն Յունաց է : Լսկ յորժամ խմացան՝ [Ժէ դատարկ է քաղաքն 'ի զօրաց , բոլորապատեցին՝ և սրով կոտորեցին զբազմութիւն քաղաքին : Լըք և կանայք պատուականք , քահանայք և սարկաւազք անկեալ 'ի մէջ արեանցն , յապաժոյժ [Ժաւալէին . և ոչ ոք ողորմէր , կամ ծերի խնայէր . այլ դիզեալ կային իբրև զփայտ կոտոր , և ամենեքեան [Ժա[Ժախեալ յարեան ճապաղիս : Հրով այրեցին զքաղաքն , և նստան 'ի նմա ու[Ժ օր . լցան անչափ գանձով և աւարաւ , և անհամար գերութեամբ գեղեցկատեսիլ աղջրկանց և մանկանց :

Եւ որով կարէ պատմել զանցսն՝ որ անցին ընդ քրիստոնեայքն յազգացն Սահմետի յանտիրութենէ և 'ի չար ազգէն Յունաց . որ ըստ իւրեանց չար և անբարի բնութեանն խաւար ածին Հայոց ազգին : Քանզի շատ ջանիւ քակեալ հանին յաշխարհէն Հայոց զյաղ[Ժող [Ժագաւորսն , որք արիական ջանիւ հալածէին զգունդս անօրինացն , որպէս բազա զերամն կաքաւուց . և փոխանակ նոցա կուսակալք և գաւառապետք զվերտերն սահմանեցին 'ի տեղ քաջացն Հայոց . և այլ չխօկային դորժ քաջութեան կամ պատերազմի : Լայց [Ժէ քաջ զօրական գտանէին 'ի

Հայոց, զաչքն հանէին. և իւրեանք, որպէս տը-
կար շունք՝ որ չկարէն պահել զհօտ 'ի գայլոցն՝
այնպէս փախչէին և թողուին զաշխարհն՝ թըշ-
նամեացն՝ յաւար և 'ի գերութիւն. որ 'ի մէկ
տարին հասան մինչ 'ի դուռն Արստանդնուպօլսի.
և առին զամենայն քաղաքսն ծովեզերովն և զկող-
զիս նոցա. և արարին զնոսա զէտ զընտանաց 'ի
Արստանդնուպօլիս: Եւ յերաւի կրէին զայս. զի
փոխան զրեհիցն՝ զոր կուռող քաջքն հագնէին,
նոքա զծոցս և զստորոտս և զթեզնիս հալաւին
մեծացուցանէին. և փոխան սաղաւարտիցն՝ զծայր
գտակացն սրացնէին. և փոխան արանց պատերազ-
մողաց՝ զկրտերն հռոգէին. և սկսան ուտել
և ըմպել. և սուտ հաւատոյ քննութիւն առնել
ընդ ամենայն ազգս. և բարձրամիտ հպարտացեալ՝
զամենայն ազգս քրիստոնէից ատեցին զէտ ան-
հաւատ. և սուտ անուամբ զարդարեցին զանձինս՝
ատելով զքնական անունն, որ կոչի Հօյն, և
առեալ 'ի վերայ իւրեանց զանուն Հռոմայ՝ կո-
չին Հռոմ. և փոխան զինուք զթշնամիս հար-
կանելոյ, զլեզուս սրեալ՝ զազգս քրիստոնէից սկսան
աղճատել. և զիւրեանք միայն կարծեն քրիստո-
նեայս. և այսպէս չար կամօք նոցա մատնեցան ա-
մենայն հաւատացեալք 'ի սուր և 'ի գերութիւն:

Օայսու ժամանակաւ խորհեցաւ Տուկիծն

խափանել զՀայրապետութիւն յազգէն Հայոց, զոր
արարն իսկ. և տարաւ զկաթուղիկոսն զտէր Խաչիկն
յետ մահուան տէր Պետրոսի հանդերձ եպիսկոպոսօք:
Խնդրէին 'ի նմանէ զգանձն տէր Պետրոսի. և պահեցին
յաքսորս երեք տարի: Յարուցանէր հալածանս քրիստոնէից. և առնէր քննութիւն
հաւատոյ. և կամէր ամենայն ջանիւ դարձուցանել զՀայոց
քրիստոնեայքն 'ի դաւանութիւն Քաղկեդոնի: Յայնժամ
Թագաւորն Հայոց Պագիկ, և որդիք Սենեքերիմայ
Լստոմ և Լսպուսահ. և իշխանքն Հայոց, գունդ
հեծելոց գործեալ՝ հանին զկաթուղիկոսն զտէր Խաչիկ. և
նստուցին յաթու հայրապետութեան 'ի Թաւրուր. 'ի սահմանս
Կոկիսոնի. և կացեալ էր անդ ('ի Կոստանդնուպօլիս) ամս
երեք:

ՀԺԱ. Ի Թուին շԺա գայ հրամանօք Տօղրիւ Սուլտանայ
Պարսից՝ զօրագլուխ մի՝ զօրօք. և հասեալ 'ի գաւառն
Թըլխմոյ և Լըկնի, արարին անթիւ կոտորուածս. և առին
շատ գերի:

ՀԺԲ. Ի Թուին շԺգ Լեւսլան Սուլտանն եկն
շատ զօրօք 'ի վերայ քաղաքին Լնոյ, և պատեաց
զնա շուրջանակի: Քաղաքացիքն ելին ընդդէմ
նոցա 'ի կռիւ. և անօրէնքն բազմութեամբ
յաղթեալ՝ դարձուցին (զնոսա) յետս և

արգելին 'ի քաղաքն . և 'ի յամել կռուոյն բե-
կեցան (քաղաքացիքն)՝ ոչ ունելով օգնութիւն
ուստեք . միայն յաղօթս ապաւինեալ՝ զԼստու-
ած խնդրէին յօգնութիւն . և էր քաղաքն լցեալ
բազում ամբոխիւ . և բաբնօք փլուցին զպարիսպ
քաղաքին , և չկարացին մտնուլ 'ի քաղաքն . խոր-
հեցան դառնալ 'ի յետս : Իսկ իշխանքն զոր
դրեալ էին պահապանք քաղաքին , պարոն Սըմ-
բատ հայր Բագրատայ , և պարոն Գարեգոր որ-
դին Բակուրնայ , սկսան ամրանալ 'ի Կլայն . և
Սուլտանն և զօրքն կամեցան գնալ : Իսկ քա-
ղաքացիքն յամրանալ իշխանացն՝ բեկան . և ա-
մենայն ոք 'ի փախուստ դարձաւ . և գլխաւորք
քաղաքին անկանէին 'ի վերայ հողոց թափառ-
ւացն , լային դառն զանտիրանալն իւրեանց : Եւ
իմացան անօրէնքն , դարձան յետս , և մտան 'ի
քաղաքն . և գաղանաբար յարձակեալ՝ սրով սկը-
սան կոտորել զամենեւեան . և առին գերի զկին
և զտղայս . և լցան աւարաւ . ձգեցին զմեծ խա-
չըն 'ի գմբեթէն 'ի վայր . ձգեցին զպլօր կան-
թեղն՝ որ էր կախած 'ի մէջ եկեղեցւոյն , և լո-
սեցաւ , զոր բերեալ էր Սմբատ տիեզերակալն
ընդ բիւր մի ոսկի դեկանի . և ունէր կշիռս եր-
կոտասան լիտր : Յորժամ ձգեցին զխաչն , եղև
որոտուծն և անձրև յոյժ , և ելից զդիակունս կո-

տորածին 'ի գետն, և մաքրեաց յարենէ զքաղաքն : Իսկ Սուլտանն յոյժ ամսոսեաց զկոտորիւ կանթեղին, զի էր կարի գեղեցիկ : Եւ զխաջն տարան 'ի Լախըռան, դրին առաջի դրան մըզքթին . և ուր մտանէր և ելանէր՝ կոխէր զնա :

Ի ժամանակին յայնմիկ էր Ղազիկ 'ի Կարս . և յուզարկեաց առ նա Սուլտանն գալ 'ի հնազանդութիւն : Եւ էր Ղազիկ իմաստուն, խորհեցաւ զերծանել 'ի նմանէ խաղաղութեամբ . հագաւ զրահ սեւ՝ զէտ սգաւոր, և նստաւ 'ի վերայ սեւ բարձի : Եւ երբ տեսաւ զնա դեսպանն, հարցաւ և ասէ . Թէ դու Թազաւոր ես, էր ես սեւ հագեր : Եւ ասէ Ղազիկ . յորմէ հետե մեռաւ բարեկամն իմ Տօղրիւ Սուլտանն, եղբայր Լեւոնայ, ես սեւ եմ հագեր . քանզի խիստ սիրեաք զիրար : Եւ զարմացեալ դեսպանն՝ երթեալ պատմեաց Սուլտանին . և նա լսեց և հեացաւ յոյժ . և սիրեաց զՂազիկ վասն բարեկամութեան եղբօրն . և ելաւ ամէն հեծելովն՝ եկն 'ի Կարս առ Ղազիկ 'ի տես . և արար ընդ նա սէր և ուրախութիւն մեծ . և հազոյց նմա հալալ Թազաւորական : Եւ արար Ղազիկ պատիւ Սուլտոյնայ և զօրաց նորա : Օչայս՝ այս ցեղ արար Ղազիկ . և զերծաւ խաղաղութեամբ :

Օկնի սակաւ աւուրց դարձոյց Ղազիկ զԿարս

'ի Յոյնս . և նորա տվին նմա զՆաճագաւ և
 զԼաւի (*) և զԽաւատանէքն : Լ'րդ այսպէս
 քանդեալ տապալեցաւ տունն Հայոց . և կատա-
 րեցաւ առ մեզ բան մարգարէին՝ որ ասէ . եր-
 կիր ձեր աւերակ . քաղաքք ձեր հրձիգ . զաշ-
 խարհ ձեր առաջի ձեր օտարք կերիցեն : Եւ
 զնոյն բանս ասաց երանելի կաթողիկոսն սուրբն
 Ներսէս , յորժամ անէծ զԼ'րշակ և զորդին
 զՊապ : Նա այսպէս անիծեաց , թէ մի սակա-
 սեսցէ լուծ ծառայութեան 'ի պարանոցէ ձերմէ
 հանապազ . զվայելուչ աշխարհ ձեր առաջի ձեր
 օտարք կերիցեն . և հարկ տան որդիք որդւոց
 ձերոց՝ անօրինաց : Լ'յս ամենայն վասն չար գոր-
 ծոց իւրեանց . զի շատ խրատէր զնոսա . և նորա
 ոչ լսէին : Նա տրտմեալ՝ անէծք եհան . և
 յիւր փոխումն առ Քրիստոս՝ պատմեաց զինչ
 գալոց էր 'ի վերայ աշխարհին արեւելից . և կը-
 րեցաք զայս կորուստ վասն մեղաց մերոց՝ 'ի
 թոյլ տալոյ կամանցն Լ'ստուծոյ :

Ի սոյն ամի մեռաւ կաթողիկոսն տէր Խա-
 չիկ . և Պապիկ եդ կաթողիկոս զտէր Սա-
 րամ . այր սուրբ և գիտնական : Սա է՝ որ
 Պրեդոբրիս վկայասէր կոչեցաւ :

(*) Ի ձեռագրին . զԼեւոնիս :

Յայտմ ժամանակի թագաւորն Յունաց Տու-
 կիծն , և պատրիարքն Յունաց և ամենայն կլե-
 րիկոսքն , խորհուրդ արարեալ խորհէին եղծա-
 նել և բառնալ զկարգս և զաւանդութիւնս Հա-
 յոց եկեղեցեաց . և առաքեն 'ի Սեաստ' և կո-
 չեն զորդիս Սենեքերիմայ զԼ'տում և զԼ'պու-
 սահլ 'ի Կոստանդնուպօլիս : Եւ նոքա ծանու-
 ցեալ զնենդութիւն նոցա , և առեալ ընդ իւր-
 եանս զվարդապետն Յակոբ Քարաբնացի՝ զնա-
 ցին 'ի Կոստանդնուպօլիս : Յառաջ պատուով
 ընկալաւ զնոսա թագաւորն . և զկնի աւուրց սկը-
 սաւ յայտնել զչար խորհուրդն , և ասէ . հրա-
 մայէ թագաւորութիւնս մեր , զի դուք և ամե-
 նայն իշխանք Հայոց առնուք յանձն զմկրտութիւն
 Յունաց ազգին : Նոքա պաշարեալ 'ի մեծ տա-
 րակուսի՝ ասեն ցթագաւորն . մեք առանց Ղազ-
 կայ որդւոյ Լ'շոտոյ ոչ կարեմք տալ պատաս-
 խանի , զի այր քաջ է , և թագաւոր և փեսայ
 մեր , առաքեան և կոչեան զնա . զի թէ առանց
 նորա առնեմք զայս , հրով այրէ զմեզ և զազ-
 գըն մեր : Թագաւորն չկամեցաւ զայս առնել ,
 քանզի հզօր էր Ղազիկ . 'ի գիտութիւն իմաս-
 տից . իսկ Լ'տում և Լ'պուսահլ յղեցին 'ի ծա-
 ծուկ և իմաց արարին Ղազկայ : Եւ թագաւորն
 Տուկիծ արար քննութիւն ընդ վարդապետն Յա-

կոր . և լսեց 'ի նմանէ շատ պացխուն (*),
բայց սակաւ մի առական յաղաղս երկու բնու
թեան՝ որ ասէին ունեւ Քրիստոսի , 'ի կողմ
Յունաց դարձաւ : Եւ ընդ ամենայն բանս նորա
հաճեալ թագաւորն , հրամայեաց այնր 'ի վե-
րայ՝ գրել զգիր միաբանութեան ընդ Հայք
և ընդ Յոյք . և ետ դնել զգիրն 'ի սուրբ
Սոփի . որպէս թէ միաբան եղեն Հայք և Յոյք :
Եւ նոյն ժամայն որպէս զարծիւ հասաւ Ղազիկ
'ի Աոստանդնուպօլիս . և լուեալ թագաւորն՝
ուրախացաւ յոյժ : Ստաւ Ղազիկ առ թագա-
ւորն Տուկիծ . և նա ետ բերել զգիր միաբա-
նութեանն . զոր երբ կարդաց Ղազիկ , պա-
տառեաց և ձգեաց առաջի թագաւորին . ընդ
որ յոյժ ամնչեաց Տուկիծ : Եւ ասէ Ղազիկ
ցՏուկիծն . « ի՞նչ թագաւոր , այսպիսի արք բա-
ղում կան յաշխարհին Հայոց , և ոչ ունիմ
լնոսա ընդ վարդապետս . և շատ բանիւ յանդի-
մանեաց զվարդապետն , և ասէ . ընդէ՞ր այս-
պէս իշխեցեր խօսել ընդ ամենայն Հայոց : Եւ
ասէ ցթագաւորն . » ի՞նչ արքայ , ծանի՛ր , զի ես
որդի եմ թագաւորացն Հայոց , և եմ թագա-
ւոր Հայոց . և ամենայն Հայք հնազանդեն ինձ .

(*) դուցէ պապստօնն :

և ամենայն հին և նոր կտակարանաց հմուտ եմ. այսօր խօսիմ ընդ Յունաց վասն ուղղափառ դաւանութեան սուրբ Արրորդութեանն, և մարդեղութեանն Քրիստոսի, ըստ դաւանութեան սուրբ հարցն», և բազում բանիւ հաւանեցոյց զԹագաւորն և զպատրիարքն, և արարին սէր: Այլ շատ իբր օժտեաց Տուկիծն՝ Ղազկայ, և որդւոցն Սենեքերիմայ, և ամենայն իշխանացն Հայոց. և փառաւորեցաւ Ղազգիկ ընդ ամենայն վարդապետաց տանն Հայոց:

Յայսմ ժամանակի պայծառանայր գիտութեամբ սուրբ և ճոխաբան վարդապետն Ղարիբորիոս՝ Նարեկացին:

Յայնժամ ելաւ Ղազգիկ ՚ի Թագաւորէն, և գայր զայրացմամբ. և ընդ որ անցանէր՝ խայտառակեւ տայր զփառաւոր կանայս և զաղջկունս Յունաց. և զգանձ նոցա խլէր. քանզի եդ ՚ի մօի բնաւ չմտանել ՚ի Կոստանդնուպօլիս. և ոչ գնաց ՚ի կոչն Յունաց, այլ խորհեցաւ գնալ առ Աբասլան Սուլտանն Պարսից, և տիրանալ աթուոյ Թագաւորութեան իւրոյ, որպէս և կոչեալ էր զնա շատ անգամ. և նա վասն Քրիստոսի հաւատոցն արգելէր:

Այլ յաւուրսն յայն մետրապօլիտ մի ՚ի Սեւսարիա՝ Սարկոս անուն՝ յոյժ անուանի և փարթամ, և հայհոյիչ աշխարհիս Հայոց: Նա

շատ աղճատէր զՀայերն, և անչափ՝ մինչ զի
շանն անուն տրմէն էր դրել: Իսկ Թադաւորն
Ղազիկ գիտէր զչարիս նորա, և սպասէր դի-
պող ժամու՝ առնել չար գործոց նորա փոխա-
րէն. և յորժամ եկն 'ի Լեւսարիա, էառ իջե-
վանք 'ի տուն Սարկոսի. և Սարկոս ընկալաւ
զնա ուրախութեամբ յոչ կամաց: Իբրեւ ճաշե-
ցին՝ և ուրախացան 'ի գինի, ասէ Ղազիկ
ցՍարկոս. լսել եմ՝ թէ մեծ շուն ունիս, և
կամիմ տեսնուլ զնա: Չայնեաց մետրապօլիտն
զշունն, և ասէ. արմէն արմէն. և եկն շունն:
Եւ ասէ Ղազիկ. արմէն է անուն շանդ: Իսկ
Սարկոս. վասն բազում զօրութեանն կոչեմք
զնա արմէն: Եւ ակնարկեաց Ղազիկ զինուո-
րացն. և նոքա կալան զշունն և ածին 'ի քուրձ
մի՝ զոր յառաջ էին սարել: Տեսեալ զայն Սար-
կոս՝ բարկացեալ խէր զշունն: Եւ քրմ-
ծաղրեալ Ղազկայ՝ հրամայեաց բռնել զշուն
Սարկոսն, և ածել 'ի քուրձն ընդ շանն.
Եւ նոքա արարին այնպէս. կապեալ զբերան
քրձին՝ սկսան դալար փայտօք ծեծել զշունն.
և շունն բարկացեալ՝ լափէր զՍարկոս, մինչև
սատակեաց զնա: Եւ հրամայեաց (Ղազիկ)
Թաղթնել զտունն. և էառ զգանձս նորա՝ զարծաթ
և զոսկի, և զանասունս և զձիս և զջորիս. և զնաց

’ի տունն իւր : Օչայս այսպէս իշխեաց գործել
Թագաւորն Հայոց Վազիկն ’ի մէջ Յունաց .
և ոչ գնաց ’ի Յոյնք , և ոչ ’ի կոչն նոցա :

Լճրդ յաւուրս Վազկայ Շահնշահի արքայի
Հայոց , եղև նշան զարմանալի վասն սուրբ խորհրդոյն
’ի վանքն Պիզուլ , զոր շինեաց Վազիկ
արքայ Հայոց . զի յաւուր սուրբ Պենդակոս
տէին մասն ’ի սուրբ խորհրդոյն անկեալ էր առաջի
սուրբ սեղանոյն անդիտութեամբ . և միւս
օրն տեսին երազ ’ի գիշերի երկու արժանաւոր
կրօնաւորք . և եկին յառաջ քան զհարցն՝ ասեն
հօր վանացն և ամենայն սուրբ եղբարցն զպատմութիւն
երազին : Ոմն ասէր . « տեսայ զկանթեղն որ
կախեալ կայ ’ի գումբէթ եկեղեցոյն՝ զի անկեալ էր
առաջի սուրբ սեղանոյն , և մնաց անշիջանելի լոյսն
’ի նմա » : Մէկ այլն ասէր . « տեսայ՝ զի աստղ
մի մեծ անկեալ էր յերկնից առաջի
սուրբ սեղանոյն , և լոյսն առաւել բոլորեւր
’ի նմա » : Օարմացան ամենեքեանս ապա
և հայր Սանացն գիտաց հոգւովն և ասէ .
« տեսէք , մասն է անկեր առաջի սուրբ սեղանոյն » .
և նոյն ժամայն մոմեր վառեցին . և աւեալ դուր
ղալով՝ գոհացան զԼստուծոյ :

ԸԺԶ. Ի Թուին շիջ մեռաւ Թագաւորն Յունաց
Տուկիծն . և մնաց նորա որդի մի Սիւսայլ

անուն . և եկաց աթոռն տարի մի անթագաւոր .
 և թագուհին՝ որոյ անունն էր Լւդոքսիայ՝ յեա
 մէկ տարւոյ յոր ինքն ունէր զթագաւորութիւնն,
 եբեր 'ի ծածուկ իշխան մի՝ անուն Ռամանոս .
 և մականուն Տիոթէն . և ամուսնացաւ ընդ նա .
 և պահեաց զնա 'ի սենեկին . և կոչեաց զլի
 սառոսն զեղբայր Տուկիծին . և ասաց փորձելով .
 »զինչ արասցուք , զի աթոռ թագաւորութեանս
 անտէր կայ , և Սիւսայլն տղայ է » . և պատ
 րողական բանիւք կամէր կորուսանել զնա : Լսէ
 Լիսառոսն » ինձ զինչ փոյթ է այդ . զի ես և որ
 դէք իմ ծառայ քո եմք . և դու քո կամք ճամ
 կամիս՝ տաս զթագաւորութիւնդ » : Եւ զարմացաւ
 թագուհին ընդ իմաստութիւն նորա . ասէ »արի
 մուտ 'ի սենեակն , և երկիրպանք թագաւորին » :
 Եւ նա մտեալ երկիրպագանէր , և գոհանայր
 զՏեառնէ . չխօսեցաւ հակառակ նմա : Եւ վա
 ղիւն տարեալ զՏիոթէնն 'ի սուրբ Սոփի՝ օծեցին
 թագաւոր բազմամբոխ ժողովով :

Յայտմ ամի շարժեալ Լւբասլան Սուլտանն՝
 ահագին զօրօք գայր հասանէր 'ի վերայ քաղա
 քին Սանճկերտոյ . և չկայր պահօղ : Եւ 'ի
 մէկ օրն էառ զնա . և կոտորեաց զամենն վասն
 առաջին հայհոյութեան եղբօրն իւր Տօղրիւ
 Սուլտընայ : Եւ ելաւ անտի և երեկ յԼիւթ .

և սիրով բնակեցաւ 'ի դուռն քաղաքին . և ծնաւ
կին նորա որդի . և կոչեաց զանունն նորա Ղաու-
դուշ . և գայր հասանէր մինչև 'ի սահմանս Ուռ-
հայոյ . և բազում քաղաք և բերդեր էառ :

Յայսմ ամի զգեցաւ Տիոփէնն զգետտ արեւ-
դայի . և ըմբռնեալ զնա Յունաց՝ փորեցին
զաչն : Եւ նստաւ Թագաւոր Սիւսայլն՝ որդի
Տուկիծին . և եղև այր բարի՝ ողորմած և Լս-
տուածասէր, կեցեալ Թագաւոր ամս չորս : Եւ ու-
խացեալ ատէր զնա Թագուհին վասն մտքբութեան
վարուց իւրոց , զի էր պարկեշտ 'ի ցանկութիւն
մարմնոյ . և սուփացեալ յիշխան մի՝ որում ա-
նուն էր Սոտոնիատ՝ (*) յարուցանէր զնա 'ի
վերայ Սիւսայլին , ընդ նմին և զամենայն Կոս-
տանդնուպօլիս . զոր երբ տեսաւ Սիւսայլն չե-
կաց հակառակ նոցա , այլ՝ յայտնի անիծեաց
զԹագուհին . և Թողեալ զԹագաւորութիւնն՝
կրօնաւորեցաւ 'ի վանս Ճգնաւորաց . և Թագա-
ւորեաց Սոտոնիատն և էառ զկին Սիւսայլին
աղտեղութեամբ և պոռնկութեամբ . և գործե-
ցաւ այս 'ի շին :

ԸԻԶ. Ի Թուին շին մեռաւ կաթուղիկոսն տէր

(*) Ի ձեռագր . ուրեք Սոփիանոս . և ուրեք՝ Սո-
սիանոս :

Ահա հրամ : Ասկ թագաւորն Առտոնիատ մի
տարի եկաց թագաւոր . և զղջացաւ յոյժ վասն
նենգութեանն՝ զոր արար սուրբ թագաւորին
Սիւսայլին : Ապա նստոյց թագաւոր զԱրեւսի
անուն . և ինքն կրօնաւոր եղև :

Ի թուին շէր եղև սով սաստիկ ընդ ամե ՇԻԸ.
նայն աշխարհ հաւասար : Այս աշխարհ վասն թուր-
քին տարածելոյ եղև ընդ ամենայն երեսս երկ-
րի . քանզի յաւերմանէ նոցա փախեալ ամենայն
վաստակ երկրագործաց . և վասն այսորիկ տա-
րածեցաւ սով ընդ ամեն երկիր . և ոչ գտա-
նէին հաց , կամ հանգիստ . բայց միայն յԱւրհայ
և 'ի սահմանս Անտաքու և յաշխարհն Ալիլիկե-
ցոց : Որ և անդ գային յամենայն գաւառաց . և
լցաւ մարդով զէտ մորեխ բազմախիտ . և արք
և կանայք փառաւորք մուրային աղքատապէս ,
և 'ի խիստ սովոյն մեռանէին . և լցաւ երկիր դիա-
կամբք մեռելոց . և ոչ ոք թաղէր , քանզի լքան
'ի շատութենէն . և մեռանէին 'ի լերինս , և
լինէին կերակուր գազանաց և թռչնոց : Այս վասն
մեղաց մերոց՝ այս եղև սկիզբն աւերման տանն
արեւելից :

Յայսմ ամի գնաց Պապիկ արքայ Հայոց
հազար հեծելով 'ի քաղաքն Տարսուս առ պա-
րոն Ապղարիպ իշխանն յաղագս խնամութեան

բանի՝ կոչմամբ Լ'պղարիպին . և վասն պատ-
 ճառի ինչ չեղև խնամութիւն : Եւ դարձաւ Պա-
 գիկ մոնչեւով և բարկութեամբ . և ելեալ էջ
 'ի դաշտն Լ'րծիասու մերձ 'ի բերդն՝ որ կոչի
 Արզիստուէ, զի էին բերդատերջն երեք եղբարք՝
 Իշխանք Հոռութ՝ որդեք Ս'ստալէի : Եւ Պա-
 գիկ թողեալ զզօրսն՝ մոլորեցաւ 'ի ճանապար-
 հէն երեք մարդով . և ելան երեքեան առ նոսա :
 Իսկ նոքա նենգութեամբ յառաջ քմին ձգեցին
 յիսուն հեծեալ՝ Պագկայ : Եւ յորժամ մերձե-
 ցան 'ի բերդն, գային Իշխանքն 'ի բարև նմա .
 և Պագիկ խոնարհեալ 'ի ձիոյն՝ կոչէր զնոսա
 'ի համբոյր : (Յորժամ մերձ եղեն 'ի համբոյր,
 գրկեցին զվիշն Պագկայ, և քաշեցին 'ի ձիոյն
 'ի վայր . և ելեալ որ 'ի քմին էին՝ բռնեցին
 զՊագիկ, և ածին 'ի բերդն : Իմացան զայս
 զօրքն նորա՝ և ցրուեցան : (Ետ ութ աւուր
 ժողովեցան 'ի վերայ բերդին ամենայն զօրքն
 Հայոց, Պագիկ որդին Լ'բասայ, և ամենայն
 ցեղն Սենեքերիմայ, պարոն Լ'տոմ և պարոն Լ'
 պուսասլ, և ամենայն Իշխանքն Հայոց . և շատ
 օրեր պատերազմեալ՝ չկարացին առնուլ վասն
 ամրութեանն : Իսկ Իշխանքն որ բռնեցին զՊա-
 գիկ, Համարձակեցան թողուլ զնա յահ նորա .
 հայնց որ Ֆիլառտոս տէրն Լ'նտաբու գրեաց առ

նոսա՝ և ասէ . թէ »էր համարձակեցայք ընդ
 թագաւոր մարդ գործել զայդ . ասա թէ թո
 ղոյք և թէ ոչ , կորուստ ձեզ գործեցիք :
 Յայնժամ անօրէն իշխանքն խեղդեցին զթագա
 ւորն հայոց զՂազիկ , և կախեցին ընդ պարիսպն
 'ի վայր օր մի . և ասա հանեալ թաղեցին զնա
 դրուցն բերդին : Եւ մէկ մի Ռանիկ անուն՝ ա
 սէին՝ գողացաւ զմարմին Ղազկայ և տարաւ 'ի
 քաղաքն և յազգն իւր : Եւ արարին կոծ մեծ
 'ի վերայ նորա ազգն հայոց . և թաղեցին զնա
 'ի վանքն Պիղու : Եւ մնաց իւր աւագ որդին
 Յովանէս : Եւստանօր խափանեցաւ թագաւորու
 թիւն 'ի տանէն հայոց և յազգէն Ռազ
 յատունեաց :

Ի թուին եճլ ձեռնադրեցին կաթուղիկոս ՇԼ.
 հայոց զարքեպիսկոպոս Ենոյ զտէր Ռարսեղ :

Ի թուին եճիս եղաւ շարժ սաստիկ ընդ ՇԽ.
 սմենայն երկիր՝ յամենան Սեպտեմբերի , և
 սրար շատ վնաս 'ի Սճբին և յԵնտաք . և
 բազումք սպանան ներքոյ տանն իւրեանց :

Ի թուին շիս եղև մահտարաժամ ընդ ՇԽԱ.
 սմենայն երկիր . և ոչ կարէին թաղել զմե
 լեալն : Եւ յորժամ սպանաւ Ղազիկ , զօրքն
 և իշխանքն ցիր և ցան եղէն : Եւ մէկ մի յիշ
 խանացն զոր պարոն Կոստանդին ասէին՝ որդի

պարոն Ուուբինի (*), սա երեկ 'ի լեառն Տո-
րոս, և քաջութեամբ խլեց զմեծ մասն լերինն,
որ է առաջին բերդ Սահկայն:

ԸԽԹ. Ի Թուին շխթ հանգեաւ 'ի Վրիստոս մեծ
իշխանն պարոն Աոստանդին: Եւ յառաջ քան
զմեռանէն նորա եղև զարմանալի նշան 'ի բեր-
դըն սորա Սահկայն. ցոլաց կայծակն 'ի Սաթա-
ռոստանն. եզարկ զարծաթի սինին. և տարաւ
'ի տանն 'ի մէկ այլ կողմն ու մոոյց եօթն սկու-
տեղի ներքև. յորում ասէին զայն գուշակումն
մահուն պարոն Աոստանդին. որ և 'ի նոյն ամի մե-
ռաւ և Թաղեցաւ 'ի սորբ ուխտն Աստաղոն:
Եւ եղև պարոն՝ որդին իւր Թորոս:

Ի սոյն ամի եղև սով ընդ ամենայն երկիր,
և 'ի քաղաքն Ուրհայ նեղութիւն մեծ. զի տարի
մի անձրև չերեկ, մինչև խստեց սովն, մինչ կին
մի Յոյն խաշեաց զիւր տղայն և կերաւ, և Տա-
ճիկ մի զիւր կինն կերաւ. վասն զի եբարձ Նս-
տուած զզօրութիւն հացի. ուտէին և չկտանա-
լին: Եւ 'ի նոյն տարւոջ եղև յՆստուծոյ առա-
տուութիւն կերակրոց և ըմպելեաց:

ԸԾԵ. Ի Թուին շճե փլաւ սուրբ Սոփի 'ի քաղա-
քըն յՈւրհայ. և երևեցաւ աստղն գիսաւոր:

(*) Ի ձեռ. Բաբելին.

Ի Թուին շփե եղև նշան սոսկալի 'ի յաշ ՇԺԵ.
 Խարհն Հայոց, 'ի գաւառն Սասպուրականի .
 զի հուր ցոլաց յերկնից, և անկաւ 'ի ծովն Սաս-
 պուրականի մեծ որոտմամբ. և սատակեցան ամե-
 նայն ձկունք ծովուն. և հոտեցան վայրքն 'ի հո-
 տոյն, և 'ի տեղիս տեղիս սրատաւեցան :

Յայսմ ամի խնդրեցաւ վրէժ արեան Ղազ-
 կայ 'ի սպանողաց իւրոց . և այսպէս եղև : Ու-
 նէին որդիքն Սանտալէի բերդ մի ամուր մերձ
 'ի Չկնջուրն լեռնահայեաց Ղամբաց աշխարհին .
 և դեռ կենդանի էին երեքին եղբարքն . և ա-
 նուն բերդին լիզիստուէ՝ խիստ ամուր . և մէկ
 'ի նոցանէ ունէր ընդ պարոն թաւրոսի սէր և միա-
 բանութիւն՝ ընդ որդւոյն Վոստանդնի որ էր տէր
 Սահկային : Եւ խոստացեալ էին թաւրոսի՝
 տալ 'ի նա զբերդն զայն . զի մերձ և սահմա-
 նակից էր նորա : Եւ ելաւ իշխանն Հայոց պա-
 րոն թաւրոս սակաւ զօրօք, եկն առ նոսա սի-
 րով . և իջեալ 'ի սահմանքն՝ յիմաց արար նո-
 ցա զգալն իւր : Յայնժամ մէկ եղբայրն էառ
 ընծայս, և գայ առ պարոն թաւրոս, և դաշնակ
 մի պատուական և հալաւ մի դնէր առաջի :
 Յորժամ կերան և խմեցին, յիշեաց պարոն թա-
 ւոս զխոստումն բերդին՝ զոր ունէին յառաջ,
 և ուզէր կատարել . և նա ստեալ երդմանն՝

ասէ . » չկարեմք տալ , զի մեր հայրենիք է » :
 Զորժամ տեսաւ պարոն թաւրոս՝ թէ խաբեցաւ
 'ի նոցանէ , ասէ սրտմտութեամբ . » արի՛ մու
 ղքո ընծայքդ , և զնա . և յայտմ հետէ պատու
 րաստ կացէք յիսմէ » : Եւ դարձաւ պարոն թաւ
 րոս դիմօք 'ի տուն առաջի աջաց նորա : Իսկ 'ի
 գիշերին դարձաւ յետս ծածուկ , և եդիր զհե
 տեակքն շուրջ բերդին . և ինքն հեծելովն հե
 ոանայր : Ի լուսանալ առաւօտին՝ ելին բնակիչք
 բերդին՝ ամէն մարդ յիւր գործն . և յանկարծա
 կի տեսան զքմին , և փախչէին դար 'ի վեր 'ի
 բերդն , և պարոն թաւրոսն վարէր զնոսա . որ ոչ
 ժամանեալ 'ի բերդն՝ զնեքսի դուռն փակեցին
 դէմ հետեակացն , և զդրուցինն չկարացին փա
 կել . հետեակն խլէց զդուռն . և հուր բորբո
 քեցին 'ի բերդն , և յոյժ բռնկեց : Եւ փախեցան
 բնակիչք բերդին , բացին զգաղտ դուռն , և սկը
 տան փախչել : Պարոն թաւրոս խիստ ուրա
 խացաւ , եկաւ մտաւ 'ի բերդն . ապա սկսաւ քնն
 նել զգանձս նոցա , քանզի ամենայն գաւառին
 ոսկի և արծաթն անդ էր ժողովեալ : Եւ ասէ
 պարոն թաւրոս ցորդիսն Սանտալէի . » բերէ՛ք
 զթուրն Ղազկայ , և զսրտմոռնանն թագաւորա
 կան» , և նոքա բերին : Եւ տեսեալ պարոն թաւրոս
 և զօրք իւր՝ լացին դառն : Եւ սրտմտեալ պարոն

Թորոս՝ հրամայեաց ցուցանել զտուն գանձուցն
 իւրեանց . և նոքա ոչ ցուցանէին : Եւ ասաց
 չարչարել զնոսա . և մինն նեղեալ 'ի չարչա-
 րանացն՝ անկաւ ընդ բերդն 'ի վայր , և մեռաւ :
 Եւ սկսաւ զաւագ եղբայրն չարչարել . և նա
 լրբէնի երեսօք ասէ . » դու՝ Հայ մարդ ես . և
 մեք Հոռոմ իշխանք , ինչ պացխուն տաս մեր
 Թագաւորին , որ կու դատես զՀոռոմ մարդ » :
 Յայնժամ բարկացաւ պարոն Թորոս , և ասէ .
 » և դուք որ զայր հզօր և զօծեալ Թագաւոր
 սպանիք , ինչ պացխուն տայք Հայոց ազգիս » .
 և էաւ կռան մի 'ի ձեռն , գնաց 'ի վերայ լալիս-
 ուրն , եղարկ զնա 'ի գլուխն և սատակեաց :
 Յայնժամ գոհացաւ պարոն Թորոս զԼստուծոյ,
 որ արժանի արար զինքն առնուլ 'ի նոցանէ զլրէժ
 արեանն Ղազկայ . քանզի մեծ հայրն նորա Ռու-
 բէն յիշխանացն Ղազկայ էր : Լստա էաւ բազում
 գանձս ոսկի և արծաթ , և զմէկ եղբայրն , և
 եկն 'ի Սահկայն . և զբնակիչն բերդին բնա-
 կեցոյց առ ամն գետոյն Պառատիսոյ . որ այժմ
 Կրակկա կոչի անուն տեղեացն :

Ի Թուին շէա մեռաւ մեծ իշխանն Հայոց ՀԿԱ.
 և տէրն Հռոմկային Ղող Սասին . և եղև
 սուգ մեծ ամենայն Հայոց . զի մնացեալ իշ-
 խանքն Հայոց առ նա էին ժողովեալ . և աթոռ

Հայրապետութեան Հայոց անդէր: Եւ եր խոստովանահայր նորա տէր Բարսեղ կաթողիկոսըն, զոր եդ հոգաբարձու ընչից իւրոց. և յանձնեաց (նմա) դնել 'ի յիւր տեղն զտղայ Սասին, որ եր մնեալ 'ի տունն որպէս զիւր որդի: Եւ յայսմ ամի մեռաւ տէր Բարսեղ. և դրին կաթողիկոս զտէր Գրիգորիս:

ՀԿԳ. Ի Թուին շնդ շարժեցաւ երկիր 'ի բարկութենէն Լստուծոյ. յամենան Սարերի 'ի տօնի Խաչգիւտին 'ի մէջ գիշերի երեւայր երկիր, և գոչումն և որոտումն լինէր յանդնդոց. խուլկեցաւ ծովն. հեծեծային լերինք և բլուրք. և շատ քաղաքք կործանեցան: Փլաւ Լնտաք, Սսիս, Հասանմուր, Վեսոն, Լպլաթայն, Ուսպան, Սամուսատ և Սարաշ հիմն 'ի վեր շրջեցաւ, և կորեան ոգիք քառասուն հաւ զար: Եւ 'ի Սեւ լեան յանապատն Բարսեղեանց ժողովեալ էին եկեղեցի օրհնել՝ վարդապետք և կրօնաւորք. յորոց վերայ փլաւ եկեղեցին, և սպան երեսուն աբեղայ և երկու վարդապետ:

Յայսմ ամի փոխեցաւ 'ի Վրիստոս վարդապետն Գեորգ Սեղրիկն: Սա ետ զկանոնսն 'ի Ղրազարկն. և ինքն անդ Թաղեցաւ:

ՀԿԴ. Ի Թուին շնդ եղև նշան սոսկալի 'ի յԼմիթ քաղաք Տաճկաց. զի հուր էջ յերկնից 'ի

վերայ իւրեանց մղկթին . և վառէր քարն զէտ փայտ . և ամենայն քաղաքն անդ կուտեցաւ անցընել զկրակն , և չկարացին , զի չէր զգալի կըրակ . և բոլրեօքեալ այրեաց զաղօթարանն զայն :

Ի սոյն ամի եկն Ռազուկն բազում զօրօք 'ի վերայ Սեզլին , որ էր Ֆռանկաց . և հառ զՍիզարն . և աւերեաց զերկիրն Ռնտաքու :

Ի թուին շհ կոտորեաց թագաւորն Սլրաց Շհ . զմեծ Ռմիրայն Պարսից՝ որում ասէին Սյազի . որ եկն յաշխարհն Սլրաց , որ էր համարն հաւրիւր յիսուն հազար :

Ի սոյն ամի եղև պատերազմ թուչնոց 'ի դաշտն Սելտինոյ . ժողովեցան արագիւլք և կռուենկք և արօսք , և կռուեցան ընդ իրեար . և յաղթեաց կռուենկն , և փախոյց զնոսա :

Ի թուին շհը մեռաւ պարոն թորոս որդին Շհը . կոստանդնի և թոռն Ռուբինայ . և հառ զիշխանութիւնն եղբայրն իւր պարոն Սլեոն :

Ի թուին շհա պարոն Սլեոն հառ զքաւ Շաւա . զաքսն կիլիկեցւոց՝ զՏարսոն և զՍտանա և զՍլըսիս . և յարեան ազգն Ֆռանկաց 'ի վերայ նորա . և անձնընտիր լինելով տապալեցին զերկիրն :

Ի թուին շհբ զՍլրայ երկիրն առին և աւերեցին զօրքն հայոց :

Ի թուին շհդ պարոն Սլեոն հառ զՍաւա Շաւ .

ըուանդի քարն . և եղև խռովութիւն 'ի մէջ
Ֆռանկնոյն և պարոն Լևոնի : Եւ եղև պարոն
Լևոնն և իւր քեռ որդին 'ի մի կողմն , և Թա-
գաւորն Երուսաղէմի և Լ'նտիոքայ՝ 'ի մի կողմն .
և աւերեցին զերկիրս Կիլիկեցւոց . և ազգն Թաւր-
քին զկնի նոցա գերեաց զազգն Քրիստոնէից ան-
համար և շատ :

ՀԶԵ. Ի Թուին շճե պարոն Լևոն խանգարեաց
զպարոն Պաղտին տէրն Սարաշայ : Եւ յետ ե-
րեք տարւոյ որդի Պեմդին Պեդեին՝ տէրն
Լ'նտաքոյ , կալաւ զպարոն Լևոն . և որդիքն
Լևոնի յարեան միմեանց հակառակ . և կալեալ
զեղբայրն (իւրեանց) Կոստանդին՝ հանին զաչ-
քըն , և յետ երկու ամսոյ հառ (Պեդեին) զորդի-
սըն պարոն Լևոնի պանտանդ , և գին վաթսուն
հազար դեկան , և զՍսիս , և զԼ'տանա , և զՍա-
րուանդի քարն , և արձակեաց զԼևոն :

Յայսմ ամի ել Թագաւորն Յունաց Պերսիե-
ռոսէնն . և եկն հառ զՍալիճն , և զԼ'նաւարզա ,
և զՍահկայն , և զԼ'մոյքն , և զՅախուտն , և
զամոռր ամրոցանիս նոցա . և ետ բռնել զկինն և
զորդիսն պարոն Լևոնի . և ինքն պարոն Լևոն
եկն առ Թագաւորն . և նա յղեաց զնա ընտա-
նեօք 'ի Կոստանդնուպօլիս , և զսրտկեր սուրբ
Լ'ստուածածնին Լ'նաւարզոյ : Եւ Թագաւորն

եկաց 'ի Կիլիկեայ տարի մի և վեց ամիս . և
գնաց մինչ 'ի Հալպ և 'ի Սիզարն . ոչինչ ա-
րիութիւն եցոյց :

Ի Թուին շճէ եկն Մհերտ մելիքն . և առ Շա-
ղ ևոնին տեղիքն 'ի Հոռմէն զՍահկայն և
և զԿապայնն և զԿարմիր լեառն :

Ի Թուին շճը մեռաւ պարոն Լևոն 'ի Շա-
Կոստանդնուպօլիս :

Ի Թուին շճթ եւ Պերփեռօթէնն 'ի վերին Շա-
կողմն Պոնտոսի և Ղամբաց . և բնակիչք Տորոսի
'ի նա ապաստան եղէն . և մւտեցին 'ի Թուր-
քէն . և յորժամ գնաց Թադաւորն , մնացին
ցիր և ցան , և եղէն փախստական . և մնաց եր-
կիրն Լևոնի աւեր .

Ի Թուին շղ գնաց կաթուղիկոսն տէր Շա-
Պարեգոր 'ի յԱրուստաղէմ : Եւ եկն առ նա Լի-
կաթն և խօսեցան ընդ միմեանս բան հաւատոյ :
Եւ զոր ասաց հայրապետն՝ հաւանեցաւ Լիկա-
թըն , և մեծարեցին զՏէրն 'ի տօն զատկին :

Հայսմ ամի մանուկ մի Թորոս՝ յորդուցն
Լևոնի որդւոյ Կոստանդեայ՝ զոր առաքեաց
Թադաւորն կապանօք 'ի Կոստանդնուպօլիս : Եւ
Թորոս փախեաւ 'ի ծառայութենէ . գայ 'ի
սահմանս Սահկային . ծածկեալ զինքն՝ Թէ ու-
կեր , իմաստութեամբ քիչ քիչ ձգէր առ ինքն

արս աջողակս 'ի քահանայից և յաշխարհակա-
նաց . քանզի եր այր խոհեմ և զգօն , և 'ի
կռիւս յաջողակաձեռն , տեսովն թխամորթ ,
յերկայն և գեղեցիկ և ահարկու , գանգրահեր ,
և լի ամենայն շնորհօք : Որ և օգնութեամբ
Լստուծոյ 'ի քիչ օրեր տիրեաց հայրենեաց
իւրոց . և էառ զՍահկայն և զՍմուտայն և
զՍիմանակլայն և զՍոխիւծ բերդ : Իսկ յօրերս
երեստ կինն պարոն Նոսնին զհռովկայն՝ սուրբ
կաթուղիկոսին տէր Պարիգորիսի ձեռնագրով ,
զի մնացէ աթոռ հայրապետութեանն հայոց .
և կայ գիրն մինչև ցայսօր :

Ո. Ի թուին չՃ յամենան Նաւասարդի քսան
երեք եկն ձիւն կարմիր մոխրախառն . և 'ի տա-
րիս (յայս) էառ պարոն Թորոսն 'ի հռովն
զՍիս . և զԹախն , և բռնեց զՏուկն Թուամաս :
Եւ գուքսն Լնդրոնիկէ՝ որ ունէր զպահպանու-
թիւն Կիլիկեցոց աշխարհին , հրամանաւ Թա-
գաւորին Յունաց եկն երկոտասան հազար հե-
ծելով 'ի վերայ պարոն Թորոսի 'ի քաղաքն
Սիս , և նախատանօք ձայնէր առ Թորոս և
ասէր , թէ ահա ունիմք զերկաթի կապանք
հօրն քո Լեոնի . սովաւ կապեմք զքեզ և տա-
նիմք ծառայ : Երբ լսեց զայն պարոն Թորոս ,
չկարաց համբերել . այլ՝ յուսացաւ յԼստուած .

Ժողովեաց զգօրան իւր . և պատառեաց զպարիսպ քաղաքին Սասայ . և գիշերի յարձակեալ առիւծաբար 'ի վերայ նոցա՝ կոտորեաց զնոսա և խանգարեաց : Եւ մեռան 'ի կռիւն առաջի դրան քաղաքին պարոն Սմբատ՝ տէր Պապառոնին . պարոն Սասիլ՝ տէրն Բարձրբերդոյ և պարոն Տերին և պարոն Տիգրան , որ էին 'ի կողմ (*) Յունաց Թագաւորին : Եւ զԹուլամորթ Յոյնսն կաշեալ՝ 'ի դադարել կռուոյն մերկացնէին և Թողէին : Եւ տիրեաց պարոն Թաորոս Սասայ անհոգութեամբ , և ամենայն գաւառաց նորա : Բայց պարոն () շին տէր Ամբրոնին կտրեց գին անձին իւրոյ ոսկի դեկան քառասուն հազար , և ետ զքսան հազարն . և կիսոյն գրաւական երեւո զտղայ որդին իւր Հեթում առ պարոն Թաորոս . և ինքն ազատեալ զնաց 'ի տունն իւր :

Իսկ Հեթում կացաւ առ պարոն Թաորոս . և սիրեց զնա Թաորոս . զի էր տեսական գեղեցիկ . և իմաստուն : Եւ առաքեաց պարոն () շին , և ուղեց առնել խնամորթիւն ընդ իրարս , զի տացէ պարոն Թաորոս զդուստրն՝ տղային Հեթումոյ . և քսան հազար դեկանն զոր պարտ էր 'ի գնօջէն՝ նա մնայր . հաշուէ թէ՛ պւոյգ երեւո

(*) Ի ձեռ . 'Ի հաղճ :

իւր դստերն : Եւ կամեցաւ պարոն թաորոս . և մկրտէր զՀեթում, զի անկնունք էր . և այն էր ձիաւոր . և պսակեաց ընդ դուստրն . և յղարկեաց առ հայրն 'ի Լամբրոնն :

Յետ այս յաղթութեանս զոր արար պարոն թաորոս՝ հեծծէին Յոյնք նախանձու . և զի իւրեանք չկարէին քէն հանել, յորդորէին զՄաղսուտ Սուլտան Խկոնին (*), տային շատ գանձ և ասէն . արն զթաորոս բնաջինջ և զազգն իւր : Եւ ելաւ Մաղսուտն՝ գայր 'ի վերայ պարոն թաորոսի, պատրեալ 'ի շատ ընչիցն որ տուին : Խսկ պարոն թաորոս էառ զզօրս իւր՝ գնաց ընդդէմ նոցա : Խմացան Տաճիկքն և զարմացան ընդ համարձակութիւն նորա : Եւ առաքէ Սուլտանն առ պարոն թաորոս, և ասէ . » *հէ եկի աւիրել զերկիր քո . այլ հնազանդեանց մեզ . և դարձո՞ղերկիրն զոր առեր 'ի Հոռմէն, և մնաս սիրելի մեզ* » : Օայս լսեց պարոն թաորոս և ուրախացաւ . և առնէ պատասխանի և ասէ . » *յանձն առնում հնազանդիւլ քեզ որպէս Թադաւորի, վասն զի չես նախանձիր ընդ յառաջանալս մեր . այլ երկիր դարձնել 'ի Հոռոմն անհնա՞ր է* » : Եւ լուեալ Սուլտանն՝ *հէ նեղեաց զնա . այլ*

(*) Ի ձեռ. Լիւանիէն :

Հաստատեաց պայման սիրոյ, և դարձաւ 'ի տուն
իւր, և վնաս չարար: Լսյա եղև 'ի Թուին Դք:

Պարձեալ եկն Սուլտանն Խկոնիոյ յերկիրն
պարոն Թորոսի միւսանդամ • և բանակեցան 'ի
վերայ Թւին: Եւ եղև բարկութիւն 'ի Տեառնէ
'ի վերայ նոցա • Թէպէտ և ամառն էր, սակայն
որոտմունք և հրաձգութիւնք լինէին, և հողմ
ուժով՝ որ զճառս շրջէր, և յահաւոր բար-
կութենէն՝ ամէնն յԼստուած ապաւինէին, և
զողորմութիւն յԼստուծոյ խնդրէին: Եւ յետ
երեք առուր խաղաղացան երկինք և երկիր • և
Սուլտանն դարձաւ ամօթով, և ապրեցաւ ամիս
տասն, և մեռաւ • և եղ յաթուռն զորդին իւր
Խլիճ՝ Լսլան:

Լսյա Խլիճ՝ Լսլանս ունէր ընդ պարոն Թորոսն
անարատ սէր, և առաքեաց դեսպան յԱրուսաղէմ
և յԼնտաք • և առ պարոն Թորոս առաւել ամ-
բացոյց զսէրն: Պարծեաց և այլ գործ պարոն
Թորոս • քանզի Բրինձն Լնտաքոյ Լնաղտն յոր-
դորմամբ Թորոսի, և ինքն պարոն Թորոս կազմե-
ցին նաւ, և գնացին 'ի կղզիս Արարոսայ, և զէտ
'ի վերայ Թուրքի գնացին • զի գտին զնոսա
անհոգ, և աւերեցին զքաղաքս, և զգեօղս նոցա
դատարկ Թողին 'ի գոմէ, և խայտառակ խրա-
տեալ զնոսա, և շատոց կտրեալ զձեռս և զոտս

և զականջս և զքիթս՝ ոչ թէ աշխարհականաց (միայն), այլ և եկեղեցականաց բաղմնաց, թողին զնոսա և զնացին : Օ՞ր երբ լսեց թագաւոր Յունաց Սանիւն՝ բարկացաւ յոյժ, այլ առ ժամն իրք չկարաց առնել :

ՈՒՅ. Ի թուին ո՞րք սպանաւ պարոն Ստեֆանէ եղբայր պարոն Թադրոսի՝ նենգութեամբ անօրէն Տուկին Համուսին, որ ձայնեաց զնա սիրով. և բռնեցին և խաշեցին 'ի պղինձն : Եւ մնաց Ստեֆանէի երկու տղայ Ռուբէն և Լևոն : Իսկ եղբայրն նորա պարոն Թադրոս և պարոն Սլէհն զայրացեալ ընդ գործ նոցա՝ առին վրէժ արեան նորա հաղարապատիկ յաւելուածով. որոց պարտական անմեղացն լիցի անօրէն Տուկն յարդար դատաստանին Լստուծոյ : Եւ յայնմ ժամանակի յաղթողն պարոն Թադրոսն կայր քաջութեամբ, և պահէր զգաւառս լեառնակողմանց Տօրոսի. որոյ աէր էր զօրութեամբն Լստուծոյ. և անուանեցաւ Սեաստոս Սսայ և Լնաւարդոյ և Սահկային :

Իսկ եղբայրն նորա պարոն Սլէհն էր այր չարաբարոյ. ուղէր որ սպանէր զպարոն Թադրոս. և յարոյց յինքն այլ ոմանս օգնականս իւրոյ չարութեանն : Եւ օր մի ելան երկուքն 'ի յորս 'ի մէջ Սսայ և Լտանոյ. և կամէր Սլէհն

զջար խորհուրդն իւր անդ կատարել, և սպա-
նել զեղբայրն : Եւ պարոն թօրոս գիտաց՝ և
կալաւ զպարոն Սէհ, և առաջի իշխանացն
քշփեց խիստ զնա. և ետ նմա շատ ոսկի և ար-
ծաթ, ձի և ջորի, և եհան զնա յերկրէն, և
այլ չար չարար փոխարէն նմա : Իսկ նա զնաց
առ Սուլտանն Հալպայ Նուրատինն, և եմուտ 'ի
ծառայութիւն նորա : Եւ նա ետ նմա զԼիւրոս (*)
և զգաւառն իւր : Իսկ կինն Ստեփանէ էր
դուստր պարոն Սմբատայ Պապառոնի տիրոջն,
և քոյր պարոն Տակուրնայ, որ տիրեց յետ սպան-
ման պարոն Սմբատայ հօրն իւրոյ՝ առաջև Սասայ
դրանն՝ Պապառոնին : Որ էառ զտղայքն իւր,
և գնաց 'ի Պապառոնն առ իւր եղբայրն պարոն
Տակուրան, և անդ մնուցանէր զտղայքն իւր :
Եւ էր նա կին իմաստուն. և անուն նորա՝
Բուխթա. էր և պարոն Սասակ եղբայր Բա-
կուրնայ տէր բերդին Լսկուռսոյ և Լամոսոյ, և
կողմանց նոցա. և պարոն Տակուրան տէր Պա-
պառոնին՝ էր այր բարի և առատ, և սիրեւի
Լստուծոյ և մարդոյ :

Յայսմ ժամանակի՝ որ էր Թուականն ո՛հջ Ոժ.Զ.
տէր Ղարեգորիս ծերացեալ էր, և կալեալ էր

(*) Գուցէ. Կուրի :

զաթոռ հայրապետութեանն ամն յիսուն չորս :
 Եւ ապա յազգմանէ Հոգւոյն ժողով առնէ եւ
 պիսկոպոսաց եւ վարդապետաց եւ ամենայն վանա-
 կանաց , եւ ձեռնադրէ 'ի տեղի իւր զեղբայր իւր
 զտէր Ներսէս կաթողիկոս Հայոց՝ մեծ աղա-
 չանօք . զի հրաժարէր (նա) 'ի պատւոյն , եւ էր
 լցեալ ամենեւին շնորհօքն Աստուծոյ , զոր չը-
 կարացի գրել զվարս նորա : Պնաց համբաւ
 նորա 'ի Կոստանդնուպօլ եւ 'ի Հռոմ առ պատ-
 րիարքունքն եւ առ կայսերքն . եւ նովաւ հաստաւ
 տեցան ամենայն ազգ 'ի դաւանութիւնն Հայոց :

ՈՒԼԻ. Ի Թուին ո՛յն մեռաւ պարոն Թորոս որ-
 դին Աւոնի՝ տէրն Սասայ . որոյ ողորմեսցի
 Քրիստոս : Իսկ 'ի մեռանիլն՝ եղ պարոն Թու-
 րոս Պայլ տղային իւրոյ որ կոչէրն Ռուբէն՝
 զիշխանն պարոն Թուման . որ կալաւ զաշխարհն
 պարոն Թորոս տարի մի :

ՈՒԼԻ. Ի Թուին ո՛յլ էառ պարոն Սլէհն եղ-
 բայր պարոն Թորոսի օգնութիւն հեծել 'ի
 Հալպայ տիրօջէն . եւ շատ Թուրքով եմնաւ
 յերկիր Արիկեցւոց . եւ տիրապետեաց իշխա-
 նութեան եղբօրն իւրոյ . եւ շատ առ եւ աւար ետ
 'ի ձեռս Թուրքին . եւ զիւր հակառակսն բռնեց
 եղ 'ի բանդ . եւ բռնեալ զեպիսկոպոսունս՝ ա-
 տանաթափ արար զնոսա : Ուր կարծէր՝ թէ

դոյ ոսկի կամ արծաթ, խէր և դնէր 'ի ջամբու
իւր. և զկանայս համեստս խայտառակէր աղտեղի
պողնկուլթեամբ: Եւ լցաւ զանձուլ և ոսկուլ
և արծաթով 'ի զրկանաց անմեղացն: Եւ էր
այր զազանամիտ և չար և անողորմ. և ատէին
զնա ամենեքեան, և ցանկային փախչիլ 'ի նմա
նէ. բայց առ ժամն չգտանէին տեղի:

Ի թուին ո՞րք 'ի Յունիսի քսան ինն եղև ՈՒԹ
շարժ սաստիկ, և փլոյց զպարիսպն Լ'նտաքու
և Հալպայ. և փառաւոր տաճարն որ յԼ'նտաք
էր՝ փլաւ և եսպան շատք:

Իսկ յորժամ տիրեաց Ս'լէհն իշխանութեան
եղբօրն, փախաւ պարոն թաւմաս որ Պայլն էր,
և գնաց յԼ'նտաք: Եւ զտղայն պարոն թաւրոսի
տարան 'ի Հռոմկլայն. և անդ մեռաւ: Եւ որ
դի պարոն ()նի պարոն Հեթում՝ որ ունէր
զդուստր պարոն թաւրոսի 'ի կնուլթիւն, նա
ատէր զնա. և յահէն պարոն թաւրոսի 'ի կեն
դանութեանն իրք չիշխէր առնել. իսկ զկնի
մահուան հօրն՝ եհան 'ի տանէն իւրմէ: Յա
ղագս որոյ զայրացեալ պարոն Ս'լէհն, գնաց
պաշարեաց զօրօք զԼ'ամբրոն. և շատ նեղու
լթիւն հասոյց 'ի բնակիչս նորա: Քանզի վաղուց
հետէ Ռուբինեանք և Հեթումեանք մասային
ընդ միմեանս. և եղև այս կրկին խուլութեան

սլառճառք • ընդ որում խիստ նեղէր զնոսա
սրով և սովով :

ՈՒԲ.

Ի Թուին ո՛րք սուրբ լուսաւորին տէր
Ներսէս Ալայեցին փոխի առ Քրիստոս • և պա-
տուիրեաց նստուցանել յաթուն զտէր Պրիգո-
րիս մականուն Տղայ :

Իսկ յետ եօթն ամի տէրութեան պարոն
Սլէհին , որ էր Թին ո՛րդ , իշխանք նորա
սպանին զնա 'ի նորաշէն քաղաքն Սիս վան վատ
բարուց նորա : Եւ առաքէն 'ի Պապառոնն , և
բերէն զաւագ որդին Ստեֆանէի զՍուբէն
դնել յաթուն , զոր անդանդաղ առաքեաց քե-
ռին իւր պարոն Բակուրան : Եւ եկն Սուբէն
տիրեաց հայրենեաց իւրոց : Ի՛նչ նա բարեմիտ ,
առատ , տեսլեամբ գեղեցիկ , և 'ի զինուորու-
թին արի , և աջող 'ի նետելն : Եւ սկսաւ տալ
պարգևս ամենեցուն առատապէս • և էառ զգան-
ձըն պարոն Սլէհին , սկսաւ սփռել 'ի պէտս և
յանպէտս • և առատ սեղանով անուշացնէր զսիրտ
իշխանացն և զինուորացն • և ուր դիպէր՝ նոքօք
զհոյլ Թշնամեացն մղէր • որով էառ Վտանա
և Տարսուս : Եւ օր մի արար պատիւ իշխա-
նացն , և շնորհակալեցաւ ամենեցուն՝ վան
երախտեացն զոր արարին նմա , և սպանին զհօր
եղբայրն իւր , և դրին զնա 'ի տեղ նորա : Եւ

այնոր առաւել բարիս խոստանայր՝ որ ձեռօք
 եսպան զպարոն Ս՛լէհն , թէ ծանիցէ : Եւ յա-
 րեան երկու մարդ՝ խաբեալք , և ասեն . » մեք
 սպանաք ձեռօք մերովք զնա վասն սիրոյ քո » :
 Եւ նա խիստ շնորհակալեցաւ նոցա . և հրա-
 մայէր քար կապել 'ի վիզ նոցա , և ձգել 'ի
 խորս ջրոց : Եւ անուն էր մէկին՝ Ջահան , և
 մէկին՝ Լպլլարիպ , որ էր ներքինի : Եւ յոր-
 ժամ հաստատեցաւ Ուլբէն յիշխանութիւնն ,
 սկսաւ նեղել զԼամբրոն կռուով և սղարիւ ամն
 երեք . և յոյժ տառապեցոյց զնոսա վասն հին
 մահաւանգն՝ զոր յառաջ ունէին ընդ միմեանս .
 բայց չկարաց առնուլ :

Ի թուին ո՛րե խաւարեցաւ արեգակն . և ՌԻԵ.
 եղև տիւն գիշեր . և երևեցան աստեղք :

Յայսմ ամի Սլիճ Լսլանն Սուլտան Խկոնին
 խանդարեաց զԿէւ Սանին զՅունաց թագաւոր
 Խկոնին առաջի աւերեալ բերդին՝ որ կոչի
 Սեւթինիս , և կալեթող : Դարձեալ դաշն
 սիրոյ հաստատեաց ընդ նա :

Ի թուին ո՛րչ մեռաւ Կէւ Սանին և թաւ ՌԻԶ.
 գաւորեաց որդի նորա Լէքս :

Ի թուին ո՛րե ելաւ Լնդրոնիկէն հակառակ ՌԻԶ.
 Լէքսին , և եսպան զնա , և ինքն թագաւորեաց :

Ի թուին ո՛րթ սպանին զԼնդրոնիկէն . և ՌԻԹ.

Թագաւորեաց լ'նկելոսն :

ՈՒ. Ի Թուին ո՛ւր գնաց պարոն Ռուբէն յԵրուսաղէմ շատ ծախօք, և առ իւր կին զդուստրն Քարաքոյ տիրոջն : Եւ Լևոն եղբայր նորա վախաց 'ի նմանէ վասն քաջութեան ոմանց, որ մատնէին զնա եղբօրն, և ասէին՝ Թէ խորհի յառնել հակառակ քեզ, փախաւ գնաց 'ի Տարսուս, և անտի 'ի Կոստանդնուպօլիս . և զօրութիւն լ'ստուծոյ պահեաց զնա . և ընկալաւ բաշում սէր 'ի Թագաւորէն :

ՈՒԱ. Ի Թուին ո՛ւր դարձաւ Լևոն 'ի Կոստանդնուպօլսէ, և եկն առ եղբայրն իւր պարոն Ռուբէն . և նա սիրով ընկալաւ զնա, և ետ նմա զԼիպանն : Իսկ պարոն Ռուբէն կայր պարապեալ վաճառոտ ցանկութեանց և պոռնկական խորհրդոց, և վասն այնր գնաց յԵնտաք ուտել և ըմպել ընդ պոռնիկ կանայս : Ուր և Լ'նտաքոյ Բրինձն բռնեց զնա և եղ 'ի բանդ . և իշխանք որ 'ի հետ էին՝ փախեան, և գնացին 'ի տունս իւրեանց : Եւ այս եղև 'ի Թուին ո՛ւր :

Լ'պա առաքեաց պարոն Ռուբէն 'ի քեռին իւր 'ի պարոն Բակուրան տէր Պապառոնին . յղեց պանտանդ, զի դիցէ փոխանակ իւր առ Բրինձն, և ելեալ տացէ զին անձին իւրոյ : Եւ նա առաքեաց զմայր պարոն Ռուբէնի, և

այլ յազգականաց նորա : Եւ կտրեաց պարոն Ռուբէն գին իւր անձինն . որ տայր զՍարուանդի քարն , զԹիւն և զՂերն , և հազար դեկան ոսկի . և արձակեաց զնա Բրինձն : Եւ եկն 'ի տուն իւր , և ետ զոր խոստացան , և ազատեաց զպանտանդսն :

Ի Թուին ո՛ղ մեռաւ պարոն Ռուբէն . և ՈՒԶ.
էառ զիշխանութիւնն պարոն Լևոն եղբայրն իւր , որ էր բարի և աննենգ բնութեամբ :

Ի սոյն ամի Թուրքման ոմն՝ անուն Ռոստոմ՝ ժողովեաց շատ Թուրքման , և եմնաւ յաշխարհն Ալիկեցւոց , և խրոխտալով կամէր բառնալ զքրիստոնէութիւն : Ղանաց մինչև 'ի Սիս , և իջաւ առաջի քաղաքին յ'ուօինն , և ծածկեց զերեսս երկրի : Յայնժամ Լստուա ծաղօրն պարոն Լևոն քչիկ կռուեալ ընդ նոսա՝ ձգեց յառաջ զգլխաւոր նոցա զՌոստոմ . և ամենեքեան փախեան : Եւ նա զհետ մտեալ՝ կոտորեաց զնոսա մինչև 'ի Սարուանդի քարն :

Ի Թուին ո՛ղ սպանաւ ամենագովելի ձիաւորն Սիր Պաղտին Ղունդուստապն 'ի բերդն Պռականա , որ գնացեալ էր՝ որ գողնայր զբերդերն : Իսկ զկնի երկուց ամսոց էառ գողութեամբ պարոն Լևոն զՊռականա . և սպան 'ի ներս երկոտասան մարդ :

ՈՒՐ .

Ի Թուին ո՛րք էաւ Սալահատին Սուլտանն զԼըուսաղէմ 'ի քրիստոնէից : Օչայս ժամանակաւ եկին որդիքն Ղորտուանէլի 'ի Սասնոյ քոյրորդիք տէր Գրիգոր՝ կաթողիկոսի Հայոց առ պարոն Լեոն, արք բարետեսք : Որ աւագին երեւ (Լեոն) զգուստր եղբօրն իւրոյ Ռուբինի՝ զանուանեալն Լիւծ, և ետ նմա զՍիս, որոյ անուն էր Հեթում . և Շահնշահին երեւ զՍելեկիս . և կրտսեր դուստրն Ռօբէնի Ֆիլիսն կայր առ մայրն Լեոնի : Եւ էաւ պարոն Լեոն կին յԼնտաքու զգուստր եղբօր տիկնոջ Բրննին, զոր երեւ տիկինն յօժարութեամբ նմա . և պարոն Լեոն ուրախութեամբ էաւ վասն երկեղի Բրննին, յորմէ կասկածէրն հանապաղ . զի տիկինն վասն ազգաւ կանութեան կնոջն Լեոնի՝ պահեսցէզնա 'ի չարէ Բրննին . որպէս եղև իսկ :

Իսկ զկնի երեց ամսոց 'ի Սայիսի վեշտասանն փոխեցաւ 'ի Քրիստոս կաթողիկոսն Հայոց տէր Գրիգորիս՝ մականունն Տղայ, և Թաղեցաւ 'ի Գրաղարկն . և նստաւ յաթոռն տէր Գրիգորիս՝ որ ասի Սահրամ, տղայ գոլով : Սեւան և մեծ իշխանքն՝ քոյրորդիքն կաթողիկոսին՝ պարոն Հեթում և պարոն Շահնշահն՝ 'ի մէկ ամիս՝ քեռին և քոյրորդիքն : Եւ զոր

լուաք վասն մահուանն՝ չկարեմ աստ գրել .
 զի ասէն թէ պարոն Սէն եղև պատճառ . այլ
 զճշմարիտն Ստուած գիտէ :

Իսկ տղայ կաթուղիկոսն տէր Գրիգորիս՝
 յորժամ եղև կաթուղիկոս՝ չհնազանդէր ամե-
 նեցուն զառաջինն, այլ ինքնիշխանութեամբ տա-
 նէր զհայրապետութիւնն : Յայնժամ մատացեալ
 ընդ նա աւագ մարդիկն՝ գրեն առ Սէն, թէ ոչ
 ունի սա իմաստութիւն՝ վարել զհայրապետու-
 թիւնս զէտ արժանն է . և չարախօսեցին զնմա-
 նէ երեք չորս անգամ, մինչև շարժեցին զպարոն
 Սէն 'ի կամն իւրեանց : Եւ նա առաքէ 'ի
 Հռովմայն զարք եպիսկոպոս Ստյ զտէր Յովն-
 նէս՝ առնել ըստ իմաստութեան իւրում : Եւ
 նա գնաց անդ, և մտաւ առ կաթուղիկոսն . և նա
 պատուով մեծարեաց զնա որպէս զհիւր : Իսկ
 նա ձեռն տուելով սպասաւորացն, մինչ նստեալ
 էին 'ի սեղան ճաշոյն՝ ետ բռնել զդուռն բեր-
 դին . և տարածեցաւ աղմուկն : Իսկ կաթուղի-
 կոսն զարմացաւ և ասէ . » տէր Յովննէս, այս
 ինչ իրք է » : Եւ նա ասէ « բռնած ես » :
 Յայնժամ անօրէնքն բռնեցին զնա, և եդին 'ի
 զնտան և ամրացուցին : Իբրև ելաւ համբաւն
 'ի դրուցին բերդն և 'ի ներքին շէնն, հասին
 ամէնն 'ի վերայ Սլային 'ի յօգն հայրապետին

իւրեանց . և երեք օր նետելով մարտեան , և ոչինչ կարացին առնել : Եւ առ տէր Յոհաննէս զկաթուղիկոսն՝ եբեր առ պարոն Աւոն . և դրին զնա 'ի բերդն Կոպիտառա ժամանակ մի : Իսկ Հռոմկլացիքն աղէկիզեալք ընդ անիրաւ դատապարտութիւն տեառն իւրեանց , յղեն առ նա 'ի ծածուկ , զի թէ հնարեսցէ զեն իւր 'ի բերդէն՝ մատուցեն նմա ձի , և տարեալ արասցեն զնա տէր բերդին և աթուոյն իւրոյ : Եւ նա անկաւ 'ի բանս նոցա մանկաբար , կախուեցաւ կտաւով 'ի գիշերի՝ իջանել . և կտաւն պատառեցաւ . և անկաւ և մեռաւ . և թաղեցին զնա 'ի Վրազարկն :

ՈՒՅԳ. Պարծեցաւ այս 'ի թուին ո՛րք : Եւ զկնի նորա դրին կաթուղիկոս զտէր Պրեգոր Ապիւրատն , որ էր որդի Օօրավարին՝ եղբօր կաթուղիկոսացն Պրեգորիսի և Ներսէսի Լլայեցւոյն , այր իմաստուն և գիտուն , և ծեր :

Եւ յաւուրքս ըմբռնեաց պարոն Աւոն զՎրինս ձրն , և եղ 'ի բանդ աւուրս ինչ : Եւ երեկ յԱբայոյ թագաւորազարմ՝ իշխանն Պաունդ Հերի . և խնդրեաց զնա պարգևս 'ի պարոն Աւոնէ և նա ետ նմա : Եւ հաստատեցին ուխտ սիրոյ ընդ միմեանս խնամութեամբ : Եւ ետ պարոն Աւոն զդուստրն եղբօրն իւրոյ Ուուբենի զԱլիծն (զոր

յառաջն տուեալ էր Հիթմոյ Սասընցւոյ) աւագ
որդւոյ Քրնձին Ռեմնդին, այս պայմանովս՝ որ թէ
լինէր յիւրմէ կտրիճ՝, լինէր ժառանգ պարոն
Աւոնի . և զկնի մահուան հօրն իւրոյ Ռեմնն
դրն լինէր տէր Անտաքու : Այլ հաստատեցին
զայս գրով : Այլ էր որդի Քրնձին առ պարոն
Աւոն . և կացեալ ժամանակ ինչ՝ մեռաւ . և
մնաց կինն յղի , և ծնաւ կտրիճ՝ գեղեցիկ տես
լեամբ : Այլ ուրախացաւ պարոն Աւոն . քանզի
տղայ չունէր , որ լինէր ժառանգ հայրենեաց
իւրոց . և ետ մնուցանել զնա զգուշութեամբ ,
և մկրտեաց զնա յանուն եղբօրն Ռուբէն :

Այլ թուին ո՛րք յղեաց թագաւորն Յունաց Ուսե.
պարոն Աւոնի թագ պատուական , և խնդրէր
'ի նմանէ զմիաբանութիւն սիրոյ : Այլ նա առ և
ընկալաւ ուրախութեամբ :

Այլ 'ի թուին ո՛րք յղէ 'ի Կոստանդնուլ Ուսե.
պօլիս ընծայիւք զարքեպիսկոպոս Տարսոնի զտէր
'Ներսէս Ամբրոնացին՝ զորդի պարոն () շնի ,
և զմեծազարմ իշխանն պարոն Հալկամ , և ըզ
քեւին իւր զեղբայր պարոն Քալուրնայ , և 'ի
դրանէն իւրոյ զպարոն Պօղոս , որք գնացին և
ցուցին զկամն սիրոյ Աւոնի յօժարութեամբ
առ նոսա : Այլ էր տէր 'Ներսէս իմաստուն և
գիտուն , և ամենայն իրօք զարդարած : Եւ

ղովեցան առ նա իմաստունքն Յունաց, և խօսեցան ընդ նա շատ օրեր վասն հաւատոյ և եկեղեցւոյ կարգաց . զորս հաւանեցոյց զնոսա խելօքն իւր :

Ի սոյն ամի մոլորեցան Յոյնք 'ի զատկէն : Եւ յայսմ ամի յղեաց Լևոն զարքեպիսկոպոսն Սոյ զտէր Յովանէս յԱբքայ 'ի խնդիր Թադին, զոր Թազաւորն Լլամանայ յուղարկէր նմա զհետ զօրացն՝ որ եկեալ էին անդ . և եկն անտից արծվէսքն (*), որ եկեալ էր հրամանաւ Պապուն հռոմայ :

Ուսե. Ի Թուին ո՛րսէ Յունւարի վեց յօր յայտնու թեանն օծեցին զԼևոն Թազաւոր հայոց 'ի հնազանդութիւն եկեղեցւոյն հռոմայ, և ()ն բրունին Լլամանաց : Եւ եղև ուրախութիւն հայոց . զի յաւուրս յետինս զանկեալ տէրութիւն իւրեանց տեսին կանգնեալ և նորոգեալ յերեսս Լևոնի արքայի հայոց :

Ի սոյն ամի մեռաւ տէր Ներսէս Լամբրոնացին :

Եւ արդ պարտ է պատմել փոքր 'ի շատէ զոր 'ի տարաժամն վայելչացեալ էր հայք : Օր էր արքայն Լևոն իմաստուն և հանճարեղ,

(*) Գուցէ. Լարեպիսկոպոսն :

զուարթ տեսով, և առատասիրտ 'ի հեռաւորս
 և 'ի մերձաւորս՝ 'ի մեծամեծս և 'ի փոքունս՝
 'ի վաներս և յեկեղեցիս՝ յիշխանս և յուսմիկս:
 Օտարդարեաց զտօն զատկաց մեծ ժողովով, և
 մեծածախ սեղանով. և երեւելի արար զօր տօ-
 նից Տեառն: Եւ ուր իմանայր՝ թէ գոյ այր
 իմաստուն և գիտուն, և աջող 'ի գործ կամ
 'ի զինուորութիւն, կամ 'ի խօսս և 'ի պատաս-
 խանիս, յղէր և կոչէր խոստմամբ, և հանգու-
 ցանէր պարգեօք. յորոց մի ես եմ՝ Սմբատ սպա-
 րապետ թարգմանող տառիս և պատմութեանս:
 Եւ յօժումն թագաւորին՝ Լևոնի էին եպիս-
 կոպոսունք և իշխանք շատք. զոր քիչ մի գրե-
 ցի աստ՝ առ 'ի գիտելոյ կարդացողացդ:

Նախ սկիզբն արասցուք յառաջնորդայ.

Տէր Ղրիգօր կաթողիկոս՝ որ մականուն
 Լպիրատ: Տէր Ղաւիթ՝ արքեպիսկոպոս Սըս-
 սայ, և առաջնորդ Լըքայկաղնոյ: Տէր Յոհան-
 նէս՝ արքեպիսկոպոս Ստոյ, և տէր Ղրազարկուն:
 Տէր Սինաս՝ արքեպիսկոպոս Երուսաղէմի: Տէր
 Յուսէփ՝ արքեպիսկոպոս Լնտիոքայ և տէր Յե-
 սուանց վանիցն: Տէր Կոստանդին՝ արքեպիսկոպոս
 Լնաւարզոյ, և տէր Կաստաղոնին: Տէր Սար-
 գան՝ արքեպիսկոպոս Լամբրոնին, և առաջնորդ

ԱԿԼՈՒՆ: Տէր Ստեփաննոս՝ արքեպիսկոպոս Սարսոնի (*), և տէր Մլիճոյն: Տէր Թաորոս՝ եպիսկոպոս Սեւեկիոյ: Տէր Գրեգոր՝ եպիսկոպոս Կապնոն, և տէր Լորդնին: Տէր Լստուածատուր՝ եպիսկոպոս Մեծքրուն: Տէր Յոհաննէս՝ եպիսկոպոս Սանվեւայ: Տէր Կոստանդին՝ եպիսկոպոս Փիլիպոսայ: Տէր Ստեփաննոս՝ եպիսկոպոս Բերդուսին: Տէր Մխիթար՝ եպիսկոպոս Բնկուզուտին: Եւ շատ վարդապետք և հարք վանաց և քահանայք:

Իշխանք սր էին բերդատեղք՝ այս են.

Պարոն Լտան՝ տէր Պաղբրու: Պարոն ()ստէր՝ տէր Ճկերոյն: Պարոն Լըւգոյն՝ տէր Համուսին: Պարոն Սմբատ՝ տէր Սարուանդիքարին: Պարոն Լւոն՝ տէր Հարունոյն: Պարոն Սիրուհի՝ տէր Սմանկալին: Պարոն Հերի՝ տէր Լնէոյն: Պարոն Լալլարիպ Գունդուստապլն՝ տէր Կուտոյ: Պարոն Պաղտին՝ տէր Բնկուզուտին: Պարոն Ստեփ՝ տէր Թաունկային: Պարոն Լւոն՝ տէր Բերդուսին: Պարոն Գրեգոր՝ իւր որդին: Պարոն Լշոտ՝ տէր Եւանջոյն (**): Պարոն Լալլարիպ՝ տէր Ֆօւնոսոյ:

(*) Գուլգէ Տարսոնի: (**) Գուլգէ Կանկայն:

Պարոն Մանկրի՝ տէր Կապնուն : Պարոն Կոստանդին՝ տէր Ճանձոյն : Պարոն Ճօֆրի՝ տէր Շողականն : Պարոն Սիմոն՝ տէր Մազոտխաչին : Պարոն Սիմոն՝ տէր Լմնետոյն : Պարոն Ռուպերտ՝ տէր Թւին : Պարոն Թորոս՝ տէր Թւպասոյ (*): Պարոն Սասիւ Մարաջխան՝ տէր Սաներոյն : Պարոն Գեորգ՝ տէր Բարձր բերդոյ : Պարոն Կոստանդին՝ տէր Կոպիտառոյ : Պարոն Լժառոս՝ տէր Մոլիվոնին : Պարոն Սմբատ՝ տէր Կուկկայ : Պարոն Հելթում՝ տէրն Լամբրոնին : Պարոն Շահենշահ՝ տէր Լուկկայոյ : Պարոն Բարուրան՝ (**) տէր Պապառու : Պարոն Սասակ՝ տէր Բերդեկանն : Պարոն Տիգրան՝ տէր Պաւականոյ : Պարոն Կոստան՝ տէր Սիլիֆկոյ : Պարոն Ճոսլին՝ տէր Սինիտոյ : Պարոն Սիմոն՝ տէր Կուրկիոսի : Պարոն Լմանոս՝ (***) տէր Լտառօսոյ : Պարոն Նիկիֆօռ՝ տէր Սեւկիտոյ : Պարոն Խոսաֆ՝ տէր Լաւզատոյ : Պարոն Հակիամ՝ տէր Լամօսոյ և Դամնկանն և Լնամօնին : Պարոն Հերի Սեաստոս՝ տէրն Նոր բերդոյ : Պարոն Պաղտին՝ տէր Լնդուշին և Կուպային : Պարոն Կեռսակ՝ տէր

(*) Գուցէ Թւպասոյ : (**) Գուցէ Բազումարան :

(***) Գուցէ Ռամսնոս :

Մաղվոյ և Սիկոյ: Պարոն Մեխայլ՝ տէր Մա-
նուշատին և Լճարոյ: Պարոն Կոստանդին՝ տէր
Լազուաւենոյ: Պարոն Նիկիֆոր՝ իւր եղբայրն:
Պարոն Կեռվարդ՝ տէրն Լճօլին և Կոտրատոյ:

Եւ յետ մահուն Պամունդ Բրնձին շատ իշ-
խանք եկին յԼճնաքու ՚ի ծառայութիւն Թազա-
ւորին Լեոնի, որ եւն այսօրեկ: Սիր Ուլլեր
Ջամբէլյան: Սիր Բուռձէրտը Մուլթն: Սիր
Լուարտն: Սիր Թաւմաս Մէհ Լպրունն: Սիր
Պամունդէրն: Սիր Կիւամուլին: Եւ այսպիսի
խոհեմ՝ իշխանօք և քաջ զօրօք և առատ պար-
զեօք և ընդարձակ սեղանով զամէնն յօժար կազ-
մէր ՚ի կռիւ: Ուր և դիպէր՝ քաջապէս վարէր
զԹշնամիսն, և չգադարէր ՚ի գերեւոյ և յա-
փըշտակելոյ զազգն անօրինաց: Օ՛ր ամսումն ճա-
նապարհ հեռու յիշէին զանուն Թազաւորին
Լեոնի անտես դողային: Եւ զօրդիս Խլիճ Լա-
ւանին՝ որ էին տեարք Հոռմանց, նեղեալ անձ-
կացոյց յոյժ. առնելով ՚ի նոցանէ բերդորայս՝
քանդեց զերկիր նոցա: Եւ այս ցեղ քաջու-
թեամբ կայր ՚ի մէջ Թշնամեացն իբրեւ զխո-
յեան անպարտելի, և սիրելի էր հեռաւորաց
և մերձաւորաց: Ունէր ՚ի մօտ զչարսն Լամբ-
րունեցւոց, զոր անցուցեալ էին ընդ Հայս
Կիլիկեցւոց և ընդ ազգն Ուլլէրինեանց. զէտ

երբեմն պարոն () շին՝ հայր Հեթմոյ՝ առաջ
 նորդ եղև թուրքին, տարաւ 'ի յԱտանոյ գերի
 աղջիկս հինդ հարիւր կոյս . թող զայլ առ և
 զաւար : Խորհէր իմաստութեամբ փետել ըզ-
 թեւս նոցա , և խօսէր ընդ Հեթում ուրդի () շ-
 նին՝ բանս ախորժս մտաց նորա : Լսէ . կամիմ
 առնել կապակցութիւն սիրոյ ընդ քեզ , տալ
 զեղբօր դուստրն իմ զՖելիպ 'ի կնութիւն աւագ
 որդւոյն քո () շնի : Եւ պարոն Հեթում ընկա-
 լաւ զբանն , և ուրախացաւ խիստ : Եւ 'ի քա-
 ղաքն Տարսուս սարեցին զպէտս հարսանեացն :
 Եւ եկին Հեթմանք ամենայն տամբ և զաւակովք
 'ի Տարսուս : Յայնժամ թագաւորն] և ոն կա-
 լաւ զնոսա , և էաւ զ] ամբուն առանց կռուոյ .
 եդ զՀեթումն 'ի բանդ ժամանակ մի , և ապա
 եհան ետ նմա շատ գեղերք , և ընդունէր զնա
 սիրով . և նա ծառայէր նմա հնազանդութեամբ :
 Դարձեալ յետ տարեց (*) . կալաւ զնա եդ 'ի
 բանդ . և նա հագաւ 'ի հօն միակեցնակ : Եւ
 զնաց թագաւորն առ ինքն 'ի բանդն . և թողու-
 թիւն աբարին իրերաց . և եհան զնա թագա-
 ւորն , և ետ նմա զԴրազարկն : Եւ անդ կեցաւ
 (նա) , մինչև մեռաւ :

(*) Իմա Յետ ամոց Էնչ :

ՈՃԲ.

Ի Թուին ո՞ճք մեռաւ տէր Գրիգոր կա-
 Թուղիկոսն և Թաղեցաւ յԱրքայկաղնին: Ի նոյն
 ամի ժողովեաց Թագաւոր Լևոն շատ եպիսկո-
 պոս, և եղիր կաթուղիկոս զտէր Յոհաննէս
 Սոյ եպիսկոպոսն, որ էր այր իմաստուն և ա-
 ռատ, և սեղանով արքայակերպ, խոնարհ սրտիւ
 և նենգաւոր, և անպաճոյճ անձամբ, այլ 'ի հո-
 գեորս անփոյթ: Օլառաքինիս յոյժ սիրէր, և
 ոչ հրապարակէր զվնասս կարգաւորաց. շինա-
 սէր էր և տան յարդարիչ, և պիտոյից պատ-
 րաստիչ յոյժ գովէլի. քակեաց յեկեղեցական
 սպասուց բազում անօթս ոսկեղէնս, զպահարան
 սրբոցն յոսկոյ և յարծաթոյ և յականց զարդա-
 րած, զոր տէր Ներսէսն յառաջ էր շինեալ,
 և յետոյ տէր Գրիգոր Լպիրատն փարթամա-
 ցոյց. և գրեաց 'ի վերայ զերկոցունց անուանսն:
 Օմեծ խաչն ոսկեղէն զպարոն Սասլին քակեաց.
 և հալեաց զձոյլ ոսկի սուրբ նշանն տէր Գրի-
 գորիսի. և հառ ակունս և մարգարիտս շատ.
 քակեց զոսկիակազմ տուփ աւետարանին տէր
 Գրիգորիսի, որ էր ակամբ և մարգարտով. քա-
 կեաց զօքսին տուղ վլատ նափորտն տէր Ներ-
 սէսի, որ շար ոսկով կարած էր, որ զէտ ձոյ-
 լածոյն կանգնէր. քակեաց զոսկին և զքարին
 սըն և զմարգարիտն 'ի գօտոյ սուրբ սեղանին,

զոր շինեալ էր տէր Պարիգորի. հառ զմեծ լուստակալն արծաթի, զոր շինեալ էր տէր Պարիգորիս և կախեալ 'ի գումբէթ սրբոյն Պարիգորի. քակեաց զկամարն տէր Պարիգորի, զոր շինեալ էր ոսկեով և մարգարտով և ակամբք: Եւ մի' վասն գրեւոյս մեղ դնէք մեղ. զի չէ թէ 'ի համբաւէ լուաք, այլ տեսաք և շօշափեցաք ձեռօք 'ի քակելն, և լացաք ընդ այն վայելչութեանն անզարդ մնալն: Եւ զբերդն շինութեամբ կարի ամրացոյց, և զամէն եկեալսն առ ինքն գոհութեամբ դարձոյց: Եւ սա ազգաւ Հեթմնի, որդի Կոստանդեայ որդւոյ () շնի:

Եւ թուին ոճդ գնաց Եւոն թագաւոր 'ի Ոճդ. վերայ Եւլասթին, և չկարաց առնուլ: Եւ եկն 'ի Կոստանդնուպօլսէ Խոսրով Եւազն՝ որդի Խլիճ Եւլանին, և տիրեաց հայրենեաց իւր:

Օայսու ժամանակաւ գնաց տէր Յոհաննէս կաթողիկոս առ թագաւորն Եւոն. և լսեց վասն Եւստաքացի թագուհւոյն զոր ունէր թագաւորն՝ բանս բամբասանաց. և յոյժ բարկացաւ թագաւորն, և ետ սպանել շատք 'ի մերձաւորաց նորա. և զթագուհին իւր ձեռօքն ծեծեց խիստ: Հաղիւ կարաց որդի քեռոյն իւրոյ Եւստակայ Կոստանդին՝ պրծուցանել զնա 'ի ձեռացն կիսամահ. զոր յղարկեց 'ի զնդան 'ի բերդն Եւահայն:

Եւ ունէր 'ի նմանէ դուստր մի տղայ Ուիթայ
անուն, զոր սնուցանէր մայր Թագաւորին տիկ-
նաց տիկինն՝ զՈւիթայն. որոյ յիշատակ նորա՝
օրհնութեամբ :

ՈՃԵ. Ի Թուին ո՞ճէ եկն Տուին Ղ, ենտիկաց Գաւ-
թըն (*) և Ֆլանտրն. և առին զԿոստանդնու-
պօլիս 'ի Յունաց, և կոտորեցին և փախուցին
զնոսա: Յայսմ հետէ բարձաւ Թագաւորութիւնն
'ի Կոստանդնուպօլսէ :

ՈՃԵ. Ի Թուին ո՞ճէ ծնաւ Սմբատ Գաւնդուս-
տապըն Թարգմանող պատմութեանս :

Եւ յորժամ առաւ Կոստանդնուպօլիս 'ի
Հոռոմնց, փախեալ իշխան մի Յոյն յայս կոյս.
և տիրեալ կալաւ զՆիկիա և զՆիգորամիտն,
զԼիփեսոս, զՕմիւռնա, և զոր 'ի նոսա կայր
բերդեր, և զՖիլատելֆն, և զՊիղաս. և Թա-
գաւորեաց նոքօք, որ կոչեցան Ղապարի:

ՈՃԹ. Ի Թուին ո՞ճթ գնաց Ղ, ևոն Թագաւորն
'ի Կիպրոս, և առ իւր կին զԿիպրոսայ Թա-
գաւորին քոյրն Օպպիլն (**), կին իմաստուն
և համեստ :

ՈՎԵ. Ի Թուին ո՞կէ էառ Թագաւորն Ղ, ևոն

(*) Գուցէ. Գաւ-իպոնն :

(**) Ի ձեռ. Օպպիլն :

զԼ՝նտաք իմաստութեամբ, զի առատ պարգևօք
խոստմամբ հաւանեցոյց զոմանս յիշխանացն. և
նոքա բացին զդուռն գիշերն, յորում եմնւա
շատ զօրօք: Իսկ ոմանք մտին 'ի Լլայն և ամ
րացան, և յետ աւուրց եկին 'ի հնազանդու
թիւն: Եւ 'ի ժամանակս Լևոնի ժողովեաց զօր
Սուլտանն Կոնին (*). որ էր 'ի Սալչուքիցն,
որ անուռն է Լ՝զըտին՝ Քայքայուղ: Եւ 'ի ծե
րութեան Լևոնի՝ որ ցաւոտեալ էր 'ի նըկրի
սէն, և աւերեալ էր ձեռքն ու ոտքն, կամեցան
քէն հանել վասն շատ ուժերոյն, զոր արարեալ
էր Լևոն Թազաւորն իւրեանց, և առեալ էր
զԼ՝բակլի և զԼ՝առնդա, և Կեսարիոյ սղարեւն՝
զոր 'ի յառ էաժ, և դարձաւ ծախեց իւրեանց:
Նա Սուլտանն երեկ սղարեաց զԿապանն զբերդն.
նա զպարոն Կոստանդին սպարապետն, և զպարոն
Լ՝տանն Պայլ Թազաւորն Լևոն եդ զօրագլուխ.
որ առին զամէն հայոց հեծեալն, և գնացին իջան
'ի Շոշականն՝ վերեւ 'ի լեառն: Եւ Սուլտանն
սկսաւ սերտ կռուիլ 'ի վերայ բերդին: Բայց պա
րոն Լևոն տէրն Կապնուռն, և այլ իշխանք որ կա
յին 'ի ներս՝ ելան 'ի դուռս, ու զարկին իւր
եանք, ու զիւրեանց պահերն ընդ աք տարան,

(*) Աստիկն՝ Իգնիտոյ, որ ըստ Տաճկաց՝ Ղլեւն:

ու այրեցին զբաբնին . ու այնուլ պրծան զէտ
 քաջ մարդիկ : Եւ Սուլտանն խորհեցաւ ի ջու-
 ցանել 'ի զօրացն 'ի դաշան . և ելան եկին ա-
 ռաւօտուն 'ի տեղի մի 'ի Շողակն , որ կոչի
 Լաշտի : Եւ պարոն Աոստանդին Ղաունդուս
 տապըն ընդդէմ՝ գնաց , և եղարկ զիւրեանք իւր
 զօրօքն ու խառնեցաւ . ու պարոն Ատանիրի
 զօրքն չօգնէր իւրեանց , հանց որ շատ էր թաւը-
 քըն : Եւ 'ի տեղն առին ծառայ զպարոն Աոս-
 տանդին զորդին Հեթմոյ Ամբերոնին տիրոջն ,
 որ էր իւր աներ , և զԿեռսակ զԱիկոյ տէրն ,
 զԱսիւ Աօքսենց , և այլ իշխանք և ձիաւորք :
 Եւ եղև կոտորածք 'ի զօրքն Հայոց . և տարան
 զամէնն առ Սուլտանն 'ի Կապանն : Եւ Սուլ-
 տանն ասաց , [Ե այս՝ ինձ շահ հերիք է , և
 չէառ զԿապանն . և ելեալ գնաց յիւր աշխարհն ,
 և եդ երկաթէ կապով զնոսա 'ի բանդ : Եւ
 անդ կացին (նոքա) տարի մի և չորս ամիս : Եւ
 [Եադաւորն Աւոն գլխացաւ յիւրեանք , որ զիւ-
 րեանք սնուցել էր . և իւր ետ զԱուլիս և զԱ-
 սալըիոյ գետն և զանառիկ ծագն Աօղատի ,
 և հառ զիւր իշխանքն : Յետ մահուան [Եադա-
 ւրին Աւոնի , արար իւր փոխարէն Աոստանդին
 Ղաունդուստապըն հարիւրապատիկ և իւր դըս-
 տերն . զի լաւ է [Եադաւորի աղէկ ճորտ պա-

հէ՛լ քան զայլ հարստութիւն :

Իսկ յետ մահուան թաղաւորին, և սպանման, պարոն Լստանայ, մեռաւ Սուլտան Լզրտին. և նստաւ իւր եղբայրն Լլատին, այր իմաստուն և աստղաբաշխ : Երբ ջորացաւ սա բաշում՝ ջորօք յամենայն աշգաց Քրիստոնէից և Տաճկաց, և առ յԼստմայ թուռնէն՝ ՚ի կէռ Սլարդէն զբերդըն կալոնողոս, և զգուստը նորա՝ ՚ի կնութիւն յոչ կամաց. և վասն քրիստոնէութեանն չհանգաւ ՚ի հետն աղջիկն : Իսկ զՍաֆրիոյ երկիրն մինչ ՚ի Սելեկիոյ դուռն. բայց զՍելեկիա Ուսպիթլուն ֆրէրքն պահէն օգնականութեամբ հալոց : Իսկ պարոն Կոստանդին Պայլն զի խեղօք էր՝ իմաստութեամբ անցոյց զաւուրքն. և իւր թապըրովն էառ ՚ի վերայն հարկ. որ տայ ամէն տարի հեծե՛լ ՚ի ծառայութիւն՝ չորս հարիւր մարդ. և զինչ գտնոյր Ֆուանկցի օժտնի՝ նա քնքշեցնէր :

Եւ Սուլտանին խորհելով՝ թէ կելիկիա մօտեւոր է, առնում էրբ ուզեմ, ապա թող երթամ յայլ գեհ ինձ երկիր բանամ, գնաց շատ ջորօք և էառ զԱզնկայն, և կորոյս զայնոր Սուլտանն : Լնտի (գնաց) ՚ի յԱռզուսմն, և զայն այլ էառ, և զԱնծկերա մինչ ՚ի կալուց դաւառն : Լպա ոլորեցաւ անտի, և երեկ

էառ զՍեւթինի և զՍարգերդ և զՉմշկածաղէքն
և զԼիւթ և զՕռլքն . և մինչ Եփրատ կտրէ
զամէնն մլքեց . և կորոյս զՍուլտնայքն : Հայնց
որ ելաւ եկաւ Սորայ Սուլտանն Լիւթփայ տի-
րոջն 'ի յօգն , ու չկարաց իրք առնել , խան-
գարեաց զամէնն ու փախոյց :

Ի սորա տէրութիւնն ելաւ Թաթարին համ-
բաւն ու ձայնն , որ գայր ու առնոյր զվերի
Թուրքաստանն՝ զբերդերն ու քաղաքներն . և
երեկ մինչ 'ի Խուրազմն : Եւ խանգարեաց ըզ-
Խուրազմն Շահն Տարպայնի , և փախոյց . որ
գնացին անցան ընդ Ջահոն մեծ գետն , և
նստան 'ի վերայ գետափին . և լուծեց յիւրեանք
զամէն երկու գետամէջքն , որ է ընդ Ջահոն և
ընդ Ղահոնի մէջ . և է մեծ մայրաքաղաքն Սը-
մըրղանդ և Պսուրա և Քէշ և Նախշուպ և
Քըրմինա , և շատ քաղաքք՝ զոր չկարացի ընդ
գրուլ արկանել : Եւ ինքն Խորազմ Շահն կայր
զէտ ջրած 'ի վերայ գետին . և կարծէր՝ Թէ
զՍորասան և զինչ մեծ գետն կտրէ՝ յայս դէհս
փրկել : Եւ Չընկըզխանն որ գլուխ էր Թա-
թարուն՝ կապեաց 'ի վերայ նաւերով կանգա-
րայնի , ու անցաւ ընդ Ղահոն , ու երեկ էառ
զմեծ քաղաքն Սմըղանդ 'ի չորս օրն , և 'ի չորս
տարին չկարաց աւերել . վասն զի Սմըղանդս

’ի թաուրք լեզուն Պէր քաղաք ասէ . յերաւի
որ գէր էր և մեծ . և հառ այլ շատ քաղաքք :

Իայց պարտ է դառնալ ’ի Լիւիկոյ զրոյցն ,
և գրել : Օ՛հ պարոն Լոստանդին Պայլ ժռ
ղովեաց զամէն եկեղեցականքն և զօրքն Հայոց
և ասաց . Թէ » պարոնայք դուք գիտէք , Թէ
յի՛նչ նեղութիւն գտի զաշխարհս ու զմեր պա-
րոնին յետմնացքն , ու Լ’ստուծով ինչպի յայս
բերի , ու մեր պարոնադուստրս կարգման եղաւ .
ամէնդ Թէտպիրովեցո՛ւք որ մեզ պարոն բերեմք .
զի ես ուզեմ՝ որ իմ տանն և իմ որդւոցն ան-
դորրութիւն առնեմ : Եւ ամէնն Թէտպիրեցան
շատ օրեր , և հայնց պատեհեցին՝ որ քան ’ի
յայլ տեղաց՝ բերեն զԼ’ստաքոյ Իրննձին որդին
զԻիւիպն , զի ’ի մօտս է , և լաւ կարէ օգնել
մեզ ’ի մեր ամէն կարիք : »

Ի Թուին ո՛հա բերին ’ի պայման (*) որ Հառ Ո՛հԱ .
յենակ կենայր , ու զեկեղեցին և զսեղանն Հայե-
նակ տանէր , և զամէն մարդ յիւր իրաւունքն պա-
հէր : Երբ մեծացաւ և եղև քսան տարւոյ , նա իւր
հօրն Թէտպրով կուղէր՝ որ ձգէր զՀայոց զամէն
իշխանքն , և իւրոյն դնէր , այնչափ՝ որ չկարացին
Ժուժել (**) իւրեանս . բռնեցին զինքն ’ի թախն և

(*) Ի ձեռ . Ի պոման : (**) Ի ձեռ . Ուժեւի :

ՈՒՆՆ.

յաթուռոյն ձգեցին, և արարին բերդարդեւ որ
մեռաւ: Եւ այլ Պայլ դրին զպարոն Կոստանդին:
Եւ թուին ո՛հե ժողովեցան տէր Կոստանդին
կաթուղիկոս և եպիսկոպոսք և իշխանքն 'ի Տարս
սուս, և դրին թագաւոր յորդեացն պարոն Կոս
տանդեայ զպատանին Նիթուս, և տուին իւր կին
զդուստր թագաւորին Լևոնի Օւսպէլ: Եւ եղև
ուրախութիւն Նայոց. և եղին մեծ սէր ընդ
Նուոմայ Պասն, և ընդ Լևամնաց (Նբրունն).
և ընդ Լևատին Սուլտանն Նուոմաց: Եւ յաւուր
քրս յայս շարժեցաւ դիւական բարկութիւն 'ի
թագուհին Օւսպէլ. և ուզեց երթալ տեսնուլ
զիւր մայրն յԼևպիթլուն բերդն 'ի Սելեկիա,
և գնաց. և խռովեցաւ ընդ թագաւորն և ընդ
ամէն Նայք: Եւ պարոն Կոստանդին ժողովեց
հեծեւ, ու գնաց իջաւ առաջի Սելեկիոյ. նա
ոսպիթալն վանց որ շատ կու ծախվորէր զինքն
Սելեկիայ, ու կու վախին 'ի յԼևատին Սուլ
տանէն, նա ուզեց տալ զբերդն թագուհեւն ու
սէր ունենալ ընդ Նայք: Եւ Ֆրէրբեր դրանն
այս կերպովս ետ, և ասէ՝ թէ » զբերդս Լևոն
թագաւորն ետ մեզ. մեք չկարեմք ասել ընդ
իւր դստերն՝ թէ եւ 'ի բերդէս. ապա մեք կու
եւնենք, դուք առէք զբերդն ու զինք: » Եւ այս
ցեղ առին զՍելեկայու զթագուհին:

Ի յայս աւուրքս երեկ Հալայ Սուլտանն շատ
հեծելով 'ի վերայ Պաղըսայ, և չկարաց առնուլ :

Ի սոյն ամ ծնաւ Թազուհին Օւսպէլ զան-
դրանիկ որդին Լևոն :

Եւ յաւուրքս մտաւ Թաթարն 'ի Հոռովք .
նա Սուլտնին մայրն էաւ զիւր դուստրն , ու
փախաւ 'ի Կիլիկայս : Եւ Թաթարն յղարկեց
'ի հետ 'ի Հեթում Թազաւոր , Թէ տո՛ւր ըզ-
փախստականդ . Թէ չէ՝ քո ամէն սէրն որ հետ
մեզ դրիր՝ նա սո՛ւտ է : Նա վախեցին՝ որ Թա-
թարն չլցուեր յերկիրս՝ տուին : Նա ոխացաւ
Սուլտանն , Քայի Սոսրով Շահն և ամէն Տաճ-
կունք , Ժողովեաց հեծել , և առաջնորդութեամբ
պարոն Կոստանդնայ Լամբրոնի տիրոջն՝ մտաւ
ընդ Պապառոնին լեառն 'ի վայր , ու այրեաց զա-
մէնն : Եւ Թազաւորահայրն պարոն Կոստանդին
ու Սմբատ Գառնդուստապըն եկին մտան 'ի Տար-
սուս . և Թազաւորն իւր հեծելովն կայր 'ի
յԼատանա : Թաւուրքն սղարեաց զՏարսուս . իջան
'ի դարոտն հետ գետին , գերեցին զամէն եր-
կիրն . և կեցան վեց օր . և ապա ել ածին որ
երեսին ընդ Կուկլիայ կապանն : Թազաւորն հե-
ծելովն 'ի հետ ել , և Թազաւորահայրն , և
Սմբատ Գառնդուստապըն , և հասին 'ի տեղ մի՝
որ Սայծառ ասէն : Նա դարձան անթիւ շատ

’ի յետ. մեք դիպաք ու Լստուծով խանդրեցաք.
և կոտորելով վարեցաք ինչպի Պուտանդէ :

ՈՂԵ. Նա հետ մի ’ի դալ (*) տալուոյն ’ի թուին ո՞ղէ
արարին շատ ժողովք, ու եկին մօտն ընդ Լու-
կըլկայ կապանն երկու հարիւր և վաթսուն հա-
զար մարդ. և բոլոր պատեցին զՏարսուս :
Թագաւորահայրն, և ես Սմբատ Գունդուս,
տապլս, մտաք ’ի Տարսուս : Եւ եթէ զամեն
նեղութիւն բաբնաց ու զկռիւ գրեալ էաք,
նա կարի շատ էր լեալ : Հենց որ ’ի Ջրմտին
դէհն ու ’ի Ջրեւին՝ աղէկ նետընկէց մի՝ փլուցին
զպարիսպն, շատք մեռան յերկուց կողմանցն, բայց
’ի դրացէ՝ հարիւրապատիկ. զի ունէաք ընդ
ներքս աղէկ Ֆռանկի չարսուորք :

Եւ ապա եկին դեսպան ’ի Թաթարէն՝ որ
թողէին ելանել. նա չէաք ’ի լսել. վասն զի
զքաղաքն առած ունէին. նա զայդ որ շատ է
խնայել Լստուած ’ի քրիստոնեայքն՝ զնոյն և
յայնժամն. որ նստեալ էր Սուլտանն Խիաթա-
տինն յիւր բերդն ’ի Կալոնուտսն. ու կու խմէր
լաւկ, առաց »քովս քովս« ու մեռաւ : Նա Լս-
միրայք որ ’ի վերայ Տարսուսու կային՝ երբ լը-
սեցին՝ նա ’ի զրոյց մօտն ընդ Թագաւորն, ու

(*) Ի ձեռ. հայկ :

ուղեցին զՊռականա, որ սիրով 'ի տուն երթա-
յին. նա թագաւորն երեւ. որ ելան ու գնա-
ցին: Եւ չէաք յիմացեր զՍուտանին մահն.
չիկադէկներ լել. յետ երկու տարւոյ գողացաք
զՊռականա: Եւ ընդ կամքն Նստուծոյ մի՛ ոք
սարծեցի փախչել. զի որչափ 'ի վերայ մեզ
կացին՝ կաթ մի անձրեւ չեկաւ. երբ որ սերն
եղաւ՝ նա 'ի քսան օր գիշեր և ցերեկ չկտրե-
ցաւ. և եղև ամէն աշխարհ ծով: Յայնժամն որ
ելան՝ տասն հազար մարդ աւելի ոտով սպանին.
և ջրախեղդ սատկեցան. շատ պիղծ էաք այրել
իւրեանց՝ թէ չէաք երդուել:

Ի թուին ո՛ղէ գնացի ես Սմբատ Պաւն ՈՂԵ.
դուստապլս 'ի թաթարն. և 'ի թուին ո՛ղթ ՈՂԹ.
դարձայ առ իմ եղբայրն Նեթում թագաւորն:

Ի թուին է՛ճը Նեթում թագաւոր էաւ ՉԸ.
զբերդն Ս՝ունդաս. և արար ձիաւոր զիւր երկու
որդին զԼ և ոն ու զԹորոս:

Ի թուին չ՛ի մեռաւ պարոն () շին Կուի ՉԺԴ.
կոսոյ տէրն:

Ի թուին չ՛ի էաւ թաթարն զՍԵՐԱԿԵ, ՉԺԵ
զԼ՝միթ և զՈՒՀԱՅ. և ծնաւ Նեթում Նւագ
պարոն:

Ի յայտ աւի էաւ Նեթում թագաւոր ըզ-
Սարաշ: Ի սոյն աւի առին զօրքն Ս՝սրայ ըզ-

Հեթում Թագաւորին զորդին ծառայ՝ զպարոն
Լևոն. և զպարոն Թորոս զիւր եղբայրն ապանին:

262. Ի Թուին չԺգ էառ Պալաւօղն (*) զՎոս-
տանդնուպօղիս 'ի Ֆուանկոյն :

263. Ի Թուին չԺէ էառ Սարայ Սուլտանն զԼ'ն-
տաք և զՂաֆն : Ի սոյն ամի ազատեցաւ պարոն
Լևոն. և դրին կաթուղիկոս զտէր Յակօբ 'ի
Սիս (**) :

264. Ի Թուին չԺԹ հանգեաւ 'ի Վրիստոս Հե-

265. Թում Թագաւոր : Եւ 'ի Թուին էՃի օծեցին
Թագաւոր զորդին նորա Լևոն :

266. Ի Թուին չԺգ Պետուխտար Սուլտանն ա-
ւերեաց զՍասական դարայն ու գնաց մինչ 'ի
Կոռիկոս :

(*) Այն է. Սեփոյէլ Պալէոլոգս :

(**) Ի ձեռ. 'ի Սոփոս :

ՀԱՐՈՒՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅԼՄԻ :

1. Թուին չէ մեռաւ տէր Յակոբ կա ՉԼԵ.
Թուղիկոսն . և եղին յաթուռն զտէր Կոստանդին
Պրօնագործ (*):

1. Թուին չէ ծնաւ պարոն Թորոս՝ որ ՉԼԵ.
դի 1 ևոն Թագաւորի:

1. Թուին չէր մեռաւ 1 ևոն Թագաւոր . ՉԼԵ.
և նստաւ իւր որդին՝ պարոն Նէթուս . և վասն
տէր Կոստանդնայ սուտ վկայս բերեալ՝ ձգեցին
յաթուռոյն :

1. Թուին չէր դրին կաթուղիկոս զտէր ՉԼԹ.
Ստեփաննոս Նոռմկլայեցին (**):

1. Թուին է՛ձիս Լ՝շրաֆն ջնջեաց զբրիստոս ԽՉ.
նեայքն 'ի Սեհլէն . և էառ զԼ՝ք.բա (***):

1. Թուին չիս եկն Լ՝շրաֆ Սուլտանն Ս՝ըս ՉԽԱ.
րայ 'ի վերայ Նոռմկլային շատ զօրօք, և կռուե-

(*) Ի ձեռ. Պրոնի գործոց:

(**) Ի ձեռ. Նոռմայեցիին :

(***) Ի ձեռ. Վրացոց:

ցաւ 'ի վերայ բերդին շատ օրեր, էառ զնա, և զամենայն սուրբ մասունսն որ անդ էին, և զաջ սուրբ Գրիգորի. և զկաթուղիկոսն և զեպիսկոպոսքն և զքահանայք և զսարկաւազունք շատք ծառայ տարաւ 'ի Սսր: Եւ անդ մեռաւ կաթուղիկոս տէր Ստեփաննոս: Կարծեմ թէ՛ յանիրաւ իրաւանց եղև վասն տէր Կոստանդեայ աքսորելոյն. զի այս ամէնս վասն նախանձու եղև: Եւ մեռաւ պարոն () շին Սարաջատն, և կարգեցին զՌիթայն, և տուին թագաւորու թեանն տիրոջն:

Եւ 'ի սոյն աւուրքս պարոն Հայոց Հեթում գնեց զաջն Լուսաւորչին և զամենայն մասունս 'ի յանօրինաց, և եբեր 'ի Սիս: Եւ դրին կաթուղիկոս զտէր Գրիգոր:

ՁԽԶ.

Ի թուին չիսլ եդեր պարոն Հեթում թագաւոր Հայոց զՍմբատ զիւր եղբայրն, և ինքն էառ զմէկայլ եղբայրն պարոն Թորոս ըզտէր Պապառնին, և գնաց 'ի Կոստանդնուպօլիս 'ի քոյրն իւրեանց Ռիթայն 'ի տես: Եւ յորժամ դարձաւ, բռնեց Սմբատ զերկուսն և եդ 'ի բանդ:

ՁԽԸ.

Ի թուին չիսլ ետ խեղդեւ Սմբատ զեղբայրն իւր պարոն Թորոս 'ի Ռարձր բերդ. և զպարոն Հեթումն աչքն ետ առնեւ 'ի Սօլիսին:

Ի սոյն ամի միւս եղբայրն պարոն Կոստան, դին՝ տէր Կապնուն ժողովեց հեծել, և փախոյց զՍմբատն. և եհան զաւագ եղբայրն իւր Հեթում, և հրամանաւ նորա ինքն թագաւորեաց: Եւ յետ սակաւ աւուրց բռնեց զպարոն Կոստանդին պարոն Հեթում. և զՍմբատն եհան յերկրէ իւրմէ: Եւ յետ աւուրց եդ թագաւոր զորդին պարոն Թորոսին զտղայն Եւոն:

Ի սորա աւուրքն կոտորեցին զօրքն Հայոց և պարոն Հովմաց Եսաղանճունն զզօրքն Սարայ 'ի մօտ յԱյաս. որ էր թիւ հեծելին Սարայ չորեքստասան հազար այր:

Եւ մեռաւ տէր Պրիգոր կաթուղիկոս. և դրին զտէր Կոստանդին Կեսարացին:

Ի թուին չճշ սպան Պիլարդուն զտղայ ԶԺԶ. թագաւորն Եւոն, և զհօր եղբայրն իւր պարոն Հեթում, յԱնաւարդոյ առջնն. որոց ուղորմեսցի Քրիստոս:

Ի սոյն ամի կրտսեր եղբայրն պարոն Հեթմոյ՝ տէրն Տարսոյ՝ պարոն Լինասն գնաց առ Եսարպանտա Եսանն, և ետ սպանանել զՊիլարդունն. և հառ զվճար անմեղացն. և դարձաւ առ իւր եղբայրն () շին:

Ի թուին չճէ օծեցին թագաւոր Հայոց ԶԺԵ. զ() շին 'ի Տարսուս քաղաք:

ՉԺԸ. Ի Թուին չճը մեռաւ պարոն Լ՛լինախն ,
որոյ ողորմեսցի Վրիստոս :

ՉԺԹ. Ի Թուին չճԹ ծնաւ Թադուհին Օ՛ւպէլ
զորդի ()շին Թադաւորին զլ՛ւոն , և ինքն
հանգեալ 'ի Վրիստոս :

ՉԿԵ. Ի Թուին չկէ ուղարկեաց եբեր ()շին Թա
դաւորն զեղբօր դուստրն Բ՛ուէ Բ՛ուպերտին ,
և պսակուեցաւ 'ի Տարսուս :

ՉԿԵ. Ի Թուին չկէ ելաւ Խարամանն շատ հե
ծելով , և գերեաց զսահմանն Տարսոնի . և
դարձաւ էջ 'ի Րամբօլսու կանդարայն : Սա
գունդն Կոռիկոսոյ պարոն ()շին երեք հարիւր
մարդով հասաւ նոցա , և կոտորեաց զնոսա Լ՛ս
տուծով , և դարձաւ ուրախութեամբ :

ՉԿԹ. Ի Թուին չկԹ հանգեալ 'ի Վրիստոս
Թադաւորն ()շին . Եւ 'ի սոյն ամի եղև շմիր :
զի զօրք Ս՛ւրայ աւերեցին զԿիլիկայս : Ի Թուին
չկԹ կոտորեցին զօրքն Հայոց զզօրսն Ս՛ւրայ
առաջև Րարիքարկու և 'ի սահմանս Լ՛յասու .
և խոցեալ յանօրինացն մեծ իշխանն տէր Կոն
չոյն պարոն Կիօդին և մեռաւ :

ՉԶ. Ի Թուին է՛ճճ օծեցին Թադաւոր Հայոց
զդեռաբոյսն զորդի ()շին Թադաւորին զլ՛ւոն ,
(որոյ տացէ սմն Լ՛ստուած Ժամանակս բազու
մըս) , և հառ (Լ՛ւոն) իւր Թադուհի զդուստրն

Գառնդին Կոռիկոսոյ պարոն () շնի, որ էր
Պայլ Հայոց :

Ի սոյն ամի եմնւո շատ զօրօք Հոռմաց
պարոն Տամուրտաշն 'ի Կիլիկայս՝ առ 'ի բառ
նալ զքրիստոնէութիւնն. և զբազումս գերեաց,
և եւ ամս չեցեալ և դնաց :

Ի Թուին չհա եկն զօրքն Սուրայ 'ի Կիւ ԶԷԱ.
լիկեցւոց յաշխարհս 'ի վերայ քաղաքին՝ որ կոչի
Լյաս. և պաշարեաց զնա, և հառ զմին զայն.
և բազում քրիստոնէայս գերեցին : Եւ զկնի
երկոտասան աւուր շատ ազգեր հնարիւք և բաբ
նիւք մարտեան 'ի վերայ Ղզրին : Սա բեկեցան
գլխաւորք տեղւոյն, գաղտ 'ի գիշերի մտան 'ի
զաւէքն Կիպրոսայ տիրոջն, որ և եկեալ էին իւր
հրամանօք յօգն քաղաքին, և նաւով փախան՝
ոմանք 'ի Կիպրոս, և ոմանք 'ի Կոռիկոս : Եւ
զկնի այս աւերածոյս եկին իջան 'ի գետեզրն՝
որ կոչի Սահան. և հրաման տուեալ զօրացն
յարձակիլ առ ստորոտ լերանց աշխարհիս՝ շատք
գերեցին : Իսկ զօրք Թագաւորին Լեոնի սըր
տախոց եղէն ընդ աւերումն երկրիս. քիչ մի
մարդով գնացին 'ի վերայ իջեվանի նոցա, և
արարին խիստ կոտորուած : Իսկ հեծելն որ
իջեալ էր առջև կռուոյ՝ կամներջ կապեալ
էին նաւերով 'ի վերայ գետին. իմացան զգալ

զօրացն մեր, և անցան յայս կողմն անհամար շատ: Իսկ զօրք մեր վախեցան. դարձան յետս առաջի Սասայ՝ իւրեանց զօրագլխովն. և ահա նօրէնքն ՚ի յետե. և զբազումն սպանին: Սեւան այն օրն յիշխանացն Հայոց. Պարոն Հեթում՝ Ջլինոցին տէրն, և իւր եղբայրն պարոն Կոստանդին. և պարոն Սահրամ Զօտիկ. պարոն ()շին՝ Սարաջախտուն որդին. և ձիաւոր քսան և մի. և փոքր մարդ շատք. որոց ողորմեսցի նոցա Լստուած:

245. Ի սոյն ամի Հնա մեռաւ տէր Կոստանդին Կեսարացին կաթողիկոսն: Եւ ՚ի սոյն ամի ՚ի տօն ծննդեան Քրիստոսի դրին կաթողիկոս հրամանաւ Թադաւորին Լեոնի և շատ եպիսկոպոսաց՝ զՍոյ եպիսկոպոսն զտէր Կոստանդին Լամբրոնցին:

246. Ի Թուին Հնդ հանգեաւ ՚ի Քրիստոս մանուկն պարոն Հեթում. և եթող մեծ սուգ հօր իւր պարոն ()շնի Կողիկիսոյ Գունթին:

247. Ի Թուին Հնե մեռաւ կաթողիկոսն տէր Կոստանդին Լամբրոնցին:

248. Ի Թուին Հնդ դրին կաթողիկոս զարհի եպիսկոպոս Լսաւարզոյ զտէր Յակոբ ՚ի Սիս՝ Վարդուհի տէր Գրիգորի՝ տուրք իրեցանց:

Յորժամ մեռաւ տէր Աոստանդին կաթուղի
կոսն, նա տարան 'ի Ղրազարկն և բացին զհող-
քն տէր Աոստանդին Ռարձրբերդցի կաթու-
ղիկոսին. նա գտան զշուրջառն փոած, և ըզ-
պալլին խայտնին շէն, և զգաւազանն և զմազն.
և ոսկր ամենեկն չգտան. և փառք տուին Աս-
տուծոյ, որ առնէ զսքանչելիս 'ի սուրբս:

Ի թուին չճէ ամբարիշտ պարոն Հոռմաց ԶՀԵ.
Տամուրտաշն 'ի համբաւէ վախաց 'ի զօրաց Խա-
նին Սուղլաց. փախաւ և գնաց առ Սուլտանն
Սուրայ Մէլիք Նասրն. և կամէր նովաւ կըռ-
ուիլ ընդ ազգն իւր, և ընդ թագաւորն Հա-
յոց Լևոն: Նա Աստուած խափանեաց զինքն
և զհամախոհք իւր. և յետ ութ ամնոյ եսպան
զինքն Սուլտանն. և զգլուխն յուղարկեաց առ
Պուսայիտ Խանն:

Ի թուին չճը Յունւարի քսան և վեցն յան ԶՀԵ.
Խարծ առաքեաց պատանին Լևոն թագաւորն Հա-
յոց իշխանք սակաւ հեծելով վասն բռնելոյ Ղաուն-
դին Առուիկոսոյ և իւր եղբօրն: Եւ դիպեցան յԱ-
ռանոյ սահմանքն Ղաունդին՝ որ առ թագաւորն
երթայր հինգ մարդով. և բռնեցին զինքն և
բարձուցին յետ, և դրին յարգելք 'ի յեկեղե-
ցին սուրբ Սօրօթաւ 'ի մօտ Ատանոյ: Եւ
չնաց հեծելն ու բռնեց զեղբայր Ղաունդին 'ի

գեղն տղայ Լևոնին՝ զՊօլսոստապէն, և բերին յԼտանա. և ՚ի մէկ օրն սպանին զերկուսն: Պատճառք զայս դրին, թէ յետ մահուան () շին թագաւորին շատ բերդեր ապրանք առին, որ չէր իւրեանց սահմանով ապրանք. և այլ շատ բան ասացին փոքր մարդիկն վասն նոցա, ինչպիսի սպանել տուին. որ զճշմարիտն Լստուած գիտէ: Եւ Լևոն թագաւոր անմեղ է ՚ի նոցա արեւնէն. որոց ողորմեսցի նոցա Լստուած. և սահեսցէ երկար ժամանակաւ զթագաւորս մեր ըզ Լևոն:

220. Ի թուին չճ թեկն շատ անձրեւ ընդ ամէն աշխարհս և ելաւ բազում գետեր. և ՚ի նոյն աւուրս Նոյեմբերի տասն և վեցն ՚ի Եփրոսայ կղզին ելաւ մեծ խանդակն հեղեղով. և տարաւ ըզ Լեքօսիոյ քաղաքին մի մասն. և կորան ոգիք աւելի քան վեց հազար:

221. Ի թուին էճճ եբեր թագաւորն Հայոց Լևոն զդուստր թագաւորին Սիւնիոյ զՌուֆըւ տըռկայ իւր թագուհի, որ է կին համեստ և իմաստուն. որ տացէ Լստուած թագաւորին մերոյ և թագուհւոյն ժամանակս բազումս. և տեսցեն զորդիս որդւոց իւրեանց. ամէն:

Մեծին Անտիոքայ հրամանաւ պատրիարքին
աթոռայն են այս վիճակնս:

Կաթողիկոսք և մետրապօլիտեր և առաջին
եպիսկոպոսք, որ են կաթողիկոսք և եպիսկո-
պոսեր: և դաւաղանք սոցա: Կաթողիկոս Սլրաց
սասն: Կաթողիկոս Խրինապօլի, որ է Պաղտատ:
Կաթողիկոս Բուսի Կիրիօս, որ է Պարսիկք:
Սեպրապօլիտեր են այս: Սրոյ ունի եպիսկոպոս երեք-
տասան: Տարսուս ունի եպիսկոպոս եօթն: Ուռհա
ունի եպիսկոպոս մետասան: Համա ունի եպիս-
կոպոս եօթն: Խրապօլիս ունի եպիսկոպոս ութ:
Պսրէնն ունի եպիսկոպոս իննետասն: Բնա-
ւարդայ ունի եպիսկոպոս ինն: Սելեկիա ունի
եպիսկոպոս քսան և չորս: Ղազի ունի եպիսկո-
պոս տասն: Բմիտա՝ որ է Մելիտնի, ունի ե-
պիսկոպոս տասն: Տրապօլիս ունի եպիսկոպոս
չորս: Թաւրէժ ունի եպիսկոպոս եօթն: Համա
ունի եպիսկոպոս չորս: Պերութ.: Խլիա-
պօլիս՝ որ է Պաղլպաք,: Լատիկն. . . .:
Տար սամծսադա՝ որ է Սամիտոն.: Կի-
րիօս.: Մարդիրուպօլիս.: Մը-
սիս.: Բտանա.: Բանապօլիս.:
Բուաջին եպիսկոպոսեր՝ որ են փոքր կաթող-
իկոսք, ա Խաւքիս. բ Ղաւլաւ. գ Սաւելիս

ի շամբնէ. Դ Եւազարեթ. Ե Լապալթաս. Զ
Լըմննապօլիս. Է Ղաւուզա. Ը Սալամիա. Թ
Սարկուսա. Ժ Լըասուս. Դա Տանափաղայ:

Սեծ կաթուղիկոսք մետրապօլսեր քսան երկու. փոքր կաթուղիկոսք մետասան: Ղաւազանքնէ. Հռոմայ աթոռն՝ սուրբ Պետրոսի վիմին է. . . . : Ի սորա հայրապետին առջև տանին խաչ, և ՚ի գաւազանի տեղ՝ ճոկան. զի հովուի օրինակ է:

Չորս պատրիարգութեան աթոռ եղաւ յաշխարհս հրամանաւ սուրբ առաքելոցն, զոր յետոյ սուրբ սիւնհոգոսքն առաւել հաստատեցին. որ է օրինակ չորեքկերպեան աթոռոյ Լստուածութեանն:

Լուաջին աթոռն Լըուսաղէմի. յորում էրն Ղուկաս աւետարանիչ: Յայտոր պատրիարգին առաջև տանին գաւազան. ու ՚ի գաստըռկի տեղի կախ ՚ի գլուխն՝ եպիսկոպոսի կոնքեռն. որ գուշակէ թէ առաջին եպիսկոպոսութիւնն յԵրուսաղէմ եղաւ. ու այս եպիսկոպոսութեան նշան է:

Երրորդն Լնտիոք է, յորում էրն Սատթէոս աւետարանիչ: Ի սորա առջև տանին խաչ ձողով, որ գուշակէ թէ զխաչեւեալն Քրիստոս յառաջ յԼնտիոք քարոզեցին:

Երրորդն Կոստանդնուպօլիս. յորում էրն Յոհաննէս յԱփեսոս. նա վասն կայսերութեանն

անդ եղաւ աւագութիւնն : Ի սորա պատրիար-
գին առջև տանին երեք մեծ մոմ սպիտակ 'ի
վառ : որ գուշակէ թէ զերրորդութիւնն և զմի
Լստուածութիւնն և զբնութիւնն 'ի յայտոր
վիճակն քարոզեցին , և հաստատեցին սուրբ
հարբն 'ի սուրբ ժողովնին 'ի Նիկիա . 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս և յԱփեսոս :

Չորան Լիւքսանդրում է , ուր էրն Սար-
կոս աւետարանիչ . զոր յետոյ մեծ վարդապետն
Լթանասիոս արիական ջանիւ հալածեաց զհեր-
ծուածողն : Յայտոր առջև տանին գաւազան
մէն , զի գաւազանն վարդապետի աստիճան է :

Հայոց կաթողիկոսն հրամանաւ սուրբ հայ-
րապետին հռոմայ Սեղբեստրոսի . և պատրի-
արգին Կոստանդնուպօլսի Սեարոփանոսի , և
այլ երեց պատրիարգացն կամօք եղաւ : Սուրբ
Գրիգոր Լուսաւորիչն յաթոն (*) թաղեո-
սի առաքելոյն կաթողիկոս ամենայն Հայոց : Ի
սորա առջև տանին խաչ ձողով և գաւազան . (որ
գուշակէ) թէ է' եպիսկոպոսապետ և վարդապետ :

Հրամանաւ սուրբ Գրիգորի եղաւ սուրբ
Յակոբ Սճբնայ հայրապետն պատրիարգ Լսո-
րոց . զի վասն անուան հայրապետին Յակոբիկը

(*) Ի մեռ. յոռոտն :

անուանին: Օ՞ր չորս պատրիարքունքն և Փափն
Հռոմայ ոչ ընդունին, բայց միայն Հայք.
Օ՞ր Յոյնք սուրբ Յակոբայ մականուն՝ Յա-
կոբ Նանծալոս ասեն:

Ել զհետացիք եղբարք՝ որ երբ կամենան հայ-
րապետքն ժողով առնել վասն հաւատոյ կամ այլ
ինչ բանի, նա երբ Երուսաղէմի եպիսկոպոսն
չկենայ, չեն ընդունած ժողովն այն: Օ՞ր զսուրբ
Ծննդեանն ու զխաչելութեանն և զյարութեանն
տեղապահութիւն ունի, և ամենայն ինչ նովաւ
հաստատի: Թէ և ինքն մէն կենայ, նա կարէ տիե-
զերական ժողով առնել՝ առանց այլ պատրիար-
քացն և Պապուն. ու չկարեն հակառակել,
զի յամենայն ժողովնին զԵրուսաղէմի եպիսկո-
պոսն բարձր նստուցանեն:

Օ՞րնի մահուանն Պապկայ արքայի Հայոց,
եկին յարեւելից որդիք մեծազարմ իշխանին պա-
րոն Ռուբինայ. Պարոն Կոստանդինո՝ Լստու-
ծոյ օգնութեամբն 'ի Սսրլմնաց ուչաք մի 'ի
Հռոմէն, մեծ մասն աշխարհիս Կիլիկոյ, որ էր
առաջին բերդ՝ Սահկայն 'ի Թուին Հայոց շէն:

Անուանեն են Պարոնաց և Թադաւորացն Հայոց.

Պարոն Կոստանդին ամն չորեքտասան: Պա-
րոն Թադորոսի որդին ամն քսան ինն: Պարոն Լևո-

նի եղբայրն ամն տասն: Յետ այսոր Փեռպե-
ռօթէն կայսրն իրեկէ հառ զաշխարհս ու Մհմատ
մելիքն 'ի հետ ու երեք տարի խլած կեցաւ ինչվի
եկ պարոն թաորոս, հառ զՄահկայն. որդի Պա-
րոն Լևոնի: Պարոն թաորոս՝ որդի Լևոնի ամն
քսան և վեց: Պարոն Ռուբէն՝ որդի թաորոսի
ամ մի: Պարոն Սլէհ՝ եղբայր թաորոսի ամն
եօթն: Պարոն Ռուբէն՝ որդի Ստեֆանէի ամն
երկոտասան: Լևոն Թազաւոր՝ որդի Ստեփա-
նէի ամն քսան երկու: Ֆիլիպ Թազաւոր ամն
չորս: Հեթում Թազաւոր ամն քառասուն և
հինգ: Լևոն Թազաւոր ամն ինն և տասն: Պարոն
Հեթում ամն ութ: Սմբատ Թազաւոր ամն եր-
կու: Պարոն Կոստանդին ամ մի: Չորս տարի մի-
ջոց մինչ 'ի Լևոն Թազաւոր: Լևոն Թազաւոր
ամն երեք: () շին () Թազաւոր ամն երեքտասան:
Լևոն Թազաւոր. պահեսցէ զսա Մստուած 'ի
բարի՝ ամն հարիւր:

Ապարապետէն են Հայոց 'ի Լևոն Թազաւորէն ընդ այս.

Պարոն Պաղտին: Պարոն Մպլղալիպ՝ տէր
Կոստաֆոյն: Կոստանդին՝ Մազ Պարոն: Պարոն
Սմբատ Կոնստանդինտապլ՝ տէր Պապաւոնին: Պա-

րոն Լ ևոն իւր որդին: Պարոն () շին Սինիջաւն:
 Պարոն Հեթում Կոռիկոսոյ տէրն: Պարոն Կոս
 տանդին՝ իւր որդին՝ տէր Լ ամբրոնին: Պարոն
 Ճուման՝ Սրոյ տէրոջն որդին:

Մարաշախէն են.

Պարոն Ս ասիլ՝ վաներոյն տէրն: Պարոն ()
 շին Լ ամբրոնցին՝ Մառնիշոյ տէրն: Պարոն
 Հեթում՝ իւր որդին: Պարոն Թաորոս՝ Սմանակ
 լին տէրն: Պարոն Սմբատ՝ Պինակին տէրն: Պա
 րոն Պաղտին՝ Նղըցի:

Կայսերք Հումայ է.

Յուլիոս Թագաւորն շինեաց զՀում, որ էր
 Հայր մօրն Լ լէքսանդրու Մակեդոնացւոյ և ՚ի
 Հետ ճ ամաց եմուտ կայսրութիւն ՚ի Հում:

Առաջնք Կայսերացն.

Ղայիոս ամն զ: Լ զգոստոս ամն ծղ և կէս:
 Տիբերոս ամն զգ: Ղայիոս ամն զ: Կլոդէոս
 ամն ծղ: Ներոն ամն զգ: Ս Եսպիանոս ամն զ:
 Տիտոս ամն զ: Ղոմէտիանոս ամն զ: Ներուաս
 ամն զ: Տրիանոս ամն զ: Լ Նդրիանոս ամն զա:
 Տիտոս ամն զ: Մարկոս ամն զ: Կոտոս ամն
 զ: Լ զիոս ամն զ: Սեւերիոս ամն զ: Լ Նտո
 նինոս ամն զ: Մակարիոս ամն զ: Լ լէքսիոս

ամն Ֆզ: Սաքսիմիանոս ամն ՚դ: Գորգիանոս
 ամն ՚ղ: Փիլիպոս ամն ն: Գեկոս ամն ն: Գա-
 ղիոս ամն ը: Սաղերիանոս ամն Ֆե: Կղօդիոս
 ամն ն: Լւրեղիանոս ամն Ֆզ: Պրովբոս ամն
 ՚ղ: Կարոս ամն ՚բ: Գիողղետիանոս ամն ՚ի: Կոս-
 տանդիանոս ամն ՚ղ: Կոստաս ամն ՚լե: Յուլիա-
 նոս ամն ն: Յոբիանոս ամիս ՚ղ: Սաղէս ամն
 Ֆզ: Գրատիանոս ամն է: Թէոդոս ամն Ֆզ:
 Լւկադէս ամն ՚լբ: Թէոդոս ամն ՚լե: Սար-
 կիանոս ամն Ֆե: Օւենոն ամն Ֆզ: Լնաստաս
 ամն ՚իե: Յուստիանոս ամն Ֆթ: Յուստինոս
 ամն ՚լթ: Տիբերոս ամն ը: Սուրիկ ամն ՚իզ:
 Ֆուկաս ամն ը: Հերակլ ամն ՚լա: Կոստանդին
 ամն ՚դ: Կոստանդին ամն Ֆ: Յուստիանոս ամն
 է: Յուստիանոս ամն Ֆ: Կոստանդին ամն ՚ի: Կե-
 կեփոր ամն ՚լ: Լւրիստափոր ամն Ֆէ: Լւոն
 ամն ՚ղ: Կոստանդին ամն է: Տիբերոս ամն Ֆ:
 Թէոփիլոս ամն ՚լ: Միքայէլ ամն ՚ի: Լւոն
 ամն ՚իլ: Լւէքս ամն ն: Կոստանդին ամն Ֆզ:
 Ռամանոս ամն ՚դ: Նիկիֆօռ ամն է: Յոհաննէս
 Չըմըշկիկ ամն է: Սասիլ յաղթօղն ամն ՚ծը:
 Կոստանդին ամն ՚դ: Ռամանոս ամն ՚դ: Սե-
 խայլն ամն Ֆա: Կեսառոս ամիս է: Սուենուամն
 ամն Ֆզ: Թօտօռն ամն ՚բ: Սեխայլ Լւլերն
 ամիս ՚ղ: Կոմանոս ամն ն: Տուկիծն ամն ը: Տիո-

Ժենն ամն զ: Սիխայն ամն զ: Սօտիանսս
ամն զ: Սեղեսիանոս՝ ամն զ: Լեքսն ամն լ:
Կալօթան ամն թը: Պեռփեռօթենն ամն լ: Կեռ
Սանիլն ամն խբ: Լնդրօնիկէն ամն լ: Լնկե
լոսըն ամն խ: Լասքարի ամն խա: Պալալօղն
'ի Թուին չիջ նստաւ Թագաւոր: Լնդրօնի
կէն . . . : Լնդրօնիկէ Թուն սորա՝ որդի Կիր
Լեքսին, բռնուԹեամբ տիրեաց Թագաւորու
Թեանն, և եդ 'ի բանդ զմեծ հայրն իւր զԼն
դրօնիկէն: Լյս եղև 'ի Թուին հայոց չիջ:

Կոստանդնուպօլսի Պատրիարքներն են .

Յորժամ Կոստանդիանոս հաւատաց ,

մինչ 'ի զ ժողովն .

Սեպրոփանէս: Լեքսանդրոս: Սուրբ Պօ
ղոս խոստովանօղն: Սակեդօն: Լադոքսիոս: Գիւ
մնիիլիոս: Սեքտաուիոս: Սուրբ Յոհան Ոսկի
բերանն: Լտտիկոս: Սինիս: Սեստոր: Սաքսի
միանոս: Պրոկղ: Փլաբիանոս: Լնատօլիս: Սուրբ
Գեղմիանոս:

Ի հռոմայ շինուԹենէն մինչ 'ի մեծն Կոս
տանդիանոս ամն շի: Լը 'ի Կոստանդիանոս
Թագաւորէն մինչ 'ի Թուականն հայոց չիթ
է ամն ռլգ . որ է ջումն 'ի հռոմայ շինու
Թենէն մինչ Թուականն չիթ՝ ամն ռշխէ: Ի

Քաղկեդոնի ժողովոյն մինչ 'ի Թուականն չէթ՝
ամն ընկ :

Ի Թուին Հայոց ԿԳ յարեալ Սահմետ, և ԿԳ.
մոլորեցոյց զՍ՝ ըսկմանքն: Ի՛ր կայսր յայն ժամն
նակումն Հերակլէս, և կաթուղիկոս՝ տէր Սա-
հակ, որ 'ի խառան մեռաւ:

Ի յԼ՝ դամայ մինչ 'ի Քրիստոսի ծնունդն՝
ամբ ընէ: Ի ծննդենէն Քրիստոսի մինչ 'ի
Թուականն չէթ՝ ամբ ո՛յ լա. Զումն է յԼ՝ դամայ
մինչ 'ի Թուականն չէթ՝ ամբ ց՛պլէ: Յադամայ
մինչ 'ի Հայոց Թին՝ է ամ ց՛ծթ: Ի Թուէն
չէթ՝ Զումի ամբ ց՛պլը: Ի ծննդենէն Քրիստո-
սի մինչ 'ի Հայոց Թին՝ է ամն շ՛ծա :

Ի Թուին չէթ գնաց տէր Կաստանդին կա ԶԳԲ.
Թուղիկոսն առ Սուլտանն Սուրայ. և արար սէր
և խաղաղութիւն. և դարձաւ մեծ պատուով . և
երեստ կաթուղիկոսին երեք ձիաւոր այլ՝ որ 'ի
Հոն ծառայ կային, և այլ ծառայք այլ 'ի փոք-
րագունից, և դարձաւ 'ի Սիս:

Ի Թուին չէթ 'ի Սայիս իբ հինգ շաբաթի ընդ ԶԳԴ.
լոյսն: Երիտասարդ մի կոյր Էօթն ամ էր որ կոյր
էր երկու աչօք. գնաց անկաւ առջև Կուսին Լ՝ ս.

տողածածնին . և լայր՝ զի բժշկեսցի: ‘Նա ընդ
առաւօտքն յայտնի երևեցաւ Աստուածին ,
ու կոչէր զնա և ասէր . » Վարդօր Վարդօր ,
էր կու լաս . յորժամ կուրացար , դու էր չեկիր
առիս՝ որ բժշկեալ էի զքեզ » : Այլ նա ասէ .
» ոչ գիտէի զյարկ քո » : Այլ եդ սուրբ Կոյսն ըզ
ձեռն , և ճեղքեաց զթարթիչքն , նոր պտուղ
շինեաց . և կալեալ փոքր շիշ և դեղդիր՝ ան-
ցոյց զդեղդիրն յաչքն : Այլ (նա) առժամայն բժըշ-
կեցաւ , և տեսաւ յայտնի զսուրբ Կոյսն ծիրա-
նազգեստ , և երկու հրեշտակ առաջի : Այլ ու
մանք որ տեսեալ էին զնա յառաջն թուխակն ,
և այժմ խայտակն եղև , և ամենայն բնակիչք
քաղաքին և գաւառին տեսան և գոհութիւն տու-
ին Աստուծոյ օրհնելոյն յաւիտեանս ամէն :

Ա. Ն. Ջ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0342516

